

UNIVERSUL CĂRȚII

Anul XVII, Nr. 64
Septembrie 2025
Serie nouă

PUBlicație TRIMESTRIALĂ EDITATĂ
DE EDITURA GUTENBERG UNIVERS ARAD
ROMÂNIA

**Revista Gutenberg Universul
Cărții** fondată în 2009

Fondator: **Editura Gutenberg
Univers Arad** (Toate drepturile
rezervate)

COLEGIUL REDACȚIONAL

Florica R. CÂNDEA - Redactor șef
(membru UZPR Filiala Arad)
Carina BABA - Redactor șef adjunct
(membru UZPR Filiala Arad)

COLEGIUL CONSULTATIV

(seniori editori)
Ioan Alexandru ARDELEAN
Eugeniu CRISTE
Valeriu ILICA
Iuliana PINTEA
Loredana TUDORESCU

**REDACTORI SPECIALI UNIUNEA
ZIARIȘTILOR PROFESIONIȘTI DIN
ROMÂNIA**

Roxana ISTUDOR (UZPR București)
Laurențiu SZEMKOVICS (UZPR
București)

**REDACTORI ASOCIAȚI FILIALA
UZPR ARAD**

Vasile FILIP (Consultant, Președinte
Filiala „Ioan Slavici” UZPR Arad
Ioan TULEU (Senior comentator)
Lavinia BETEA
Lucia BIBART
Anton ILICA
Augustin MUREȘAN
Vasile SĂRĂNDAN
Horia TRUȚĂ

**DESIGN-CONCEPȚIA GRAFICĂ A
COPERTEI**

DTP, Ecaterina MEHESZ
Coperta I - Linotyp, 1948
Coperta IV - Volume tipărite 2025

IMAGINE CONCEPTUALĂ/FOTO

Mircea BORAN
Mircea IRIMESCU
Ioana NISTOR

PARTENERI GUTENBERG

FOTO CLUB ARAD

REVISTA CONDEIERUL DIASPOREI

(Diaspora Austria, Salzburg)
EMOȚII ȘI LUMINĂ (Australia)
Săptămânalul **LIBERTATEA** (Serbia)
S.L.A. TIBISCUS (Serbia)

ASRA (Asociația Scriitorilor Români-
Austria)

Revista se realizează și este distribuită
și printr-un colectiv de redactori din
diaspora (Australia, Austria, America,
Serbia, Germania, Republica
Macedonia, Spania, Ungaria ș.a.)

DISTRIBUIRE

Magazin de prezentare, Calea Victoriei
nr. 41

Voluntar distribuitor: Mircea BORAN

Notă: total semnatori 3505 (an XVII)
total articole 3590 (an XVII)

Revista se distribuie gratuit.

Responsabilitatea asupra conținutului
textelor, a ideilor și atitudinilor exprimate
în Revista Gutenberg aparține în
exclusivitate autorilor.

Expedierea materialelor, redactate
corespunzător pentru luna septembrie
2025 se va face până în 1 octombrie la
următoarele adrese de e-mail:

candea@floare@yahoo.com,
carina.anqa@gmail.com.

EDITORIAL

Un apartè ex abrupto (din Florar în Răpciune), pe bune?!.....

Florica R. CÂNDEA
UZPR Arad

De ce scriu femeile se cam știe, nu că am fi în trend... stylish... dar e deja-vù această „joie de vivre”, pentru că „un om care scrie nu e niciodată singur”, cf. Paul Valery, cu prietenii înjghebate și, unele, înghețate, așa, ca de sictir, pardon, fudulie, sau cine mai știe... și totuși, când am pornit la drum singură, goarna de Salon a sunat și ne-a tot adunat și (răs)numărat, până când nu vom ști, e regretabil, că acel „unu” e greu de convins, care pe care a făcut cu... care cunostință, dar să lăsăm...

Un lucru e cert: prietenii prin cuvinte (nu acele virtuale) au crescut, la propriu și la figurat, altele (oare cine își amintește că nu a fost de la început „scriitor” sau „scrietor”?).

E lesne de știut că Editura Gutenberg este recunoscută CNCIS și materialele unor colaboratori (care au semnat), sunt valabile la întocmirea unui anume fel de dosar. De aceea, unii vin, alții pleacă mereu. „Just pick one”, ar zice sublimarea dintre coperte! Ne știm algoritmul și mergem doar pe pragmatic.

Ca un joc al apropierii, prin scris, povestea solară a revistei, de-acum, an 17, a spulberat, în timp, dileme, când de suflet, când de neliniști.

Încet, încet, revista a depășit statutul de „foaie”, „foiță”, de lădiță, ori cufăr, călător, devenind (în spațiul arădean și nu numai, din punct de vedere al vechimii și al

studiului de caz) o mostră de subiecte și conținuturi diverse.

Am văzut, în această publicație trimestrială neîntreruptă, o sfredelire a timpului, o cizelare a ei și nu un prilej de a ne da gioale, unii, altora. Ne apropiem de revista cu majorat la butoniera anilor! Și... ce manșon, de bon ton... Dar întotdeauna, a excelat o forță emoțională într-un univers ideatic și de o cantonată consonanță.

Din când în când, mi se arată... o arătare și îmi „sare” în ochi, precum îi „sare” porumbelului, boaba de jad... cum că au mai fost bezele pe pat de lavandă și multă pace în liniști, multe flori ivite în buchete, ori pitite prin pachete, dar, spune domnul Liviu Nadiș: „păcat că n-am adus și Pită de Pecica, așa, să stea acolo”, la Târg (că bine ziceți!...). Rupte din suflet, ele, paginile, promovează cu siguranță segmente valorice locale și nu numai. Nu suntem (poate) cu emfază, însă orice finitudine e evoluție, e istorie, e document.

Și... a fost Salonul, Târgul de carte și aniversarea, chiar în „Anul nostru” și o dublă lansare de carte... comme „La Boeme”. In Out... Out! În ca o „Bucătură” din care au lecturat Carina A. Baba, Ioana Nistor și Eugenia Ponta Pete (trei în unu!!!), nu puteam trece peste luna mai (cu roze și ce roze... și cu cireșe...) ca să ne (pe)trecem, pe bune (noi, nu cu... bube) înspre Răpciune (cu strugurii amurgii și gust de sărut de buze cu semn de prună coaptă). Mulțumiri pentru participarea la aniversare!

Frumoșii Domni, de doamne și domnițe, veneau, pedant, la patru ace, la braț și cu câte o carte, ori cinci, și le așezau sub un pocal de vin ori rachiu (adus de familia Criste, de sub deal, de /din Podgorie). Și a mai fost un nostim „autograf pe Târg de carte, vai, ce ne

place...” (așa...,să nu ni se lepede clipa cea repede...” ce ni s-a fost dat).

Și a mai fost ceva... acea „tăcere”, ca de miere... în eleganța celor mai vechi ori nou veniți, care au așteptat, dar nu au întrebat cine e absent! Nu era cazul! Consacrarea colaboratorilor e notorie, e de celeritate! Alții sunt la început de scris, dar... și cei mici vor fi mari!

Plumbuitoarea lună septembrie, cu încremeniri la portativul anotimpurilor, ne face, iar, dovada că nu a încetat cerneala din penița scrisului și că forma print se iscălește pe file de revistă Gutenberg, din Constelația pe care o (i)luminăm prin tipografie, editură, salon, revistă, eponimic. Nimic nu se compară cu mirosul tușului de tipar și răsfoitul paginii.

Când am acceptat această provocare, era difuză iarnă și sloii pașilor mei ,grei, până la tipografie. Dar m-am gândit, iar, la ce înseamnă dăruire. Prin scris, prin semeni. Roata priceperilor acestora s-a întors și a scris o altfel de istorie circumferențială. Fără orgolii, dar cu înțelepciune. Și, cum să uităm scara?, peronul, gara, trenul, stația Gutenberg?! pentru unii mumă, pentru alții, ciumă, dar ici (ne) este matca, reuniunea prin diversitate). Și totuși, din trei în trei luni, jumi' juma suntem de toate, literați de Gutenberg. Îndemnăm, din acest parcurs, cum spuneam la început, din Florar înspre Răpciune, la o reflecție cu rol pacifist, din Eminescu: „Iar deasupra tuturor/ va vorbi vr'un mititel/ nu slăvindu-te pe tine/ lustruindu-se pe el/ din a numelui tău umbră”... Aici este taina unei altfel de gândiri existențiale. Fiecare dintre semnatori, (acușica, patru mii) continuă în stilul propriu, când simplu, când profund, ori metaforizând, firesc, starea propriului scris.

Revista, ediția septembrie, dă prospețime aerului înnegrit de înnegurat de

afară și șterge ochiului lacrima de ceață, a răpciunii. Suntem solidari cu tot ceea ce apare pe plaja originală a scrisului, însă, ca să nu o pățim, ne ferim de teribilisme și ne cerem, aceeași măsură. Nu vrem să fim un unicorn singuratic, propulsat în direcționări abrupte și ținem la discursuri tematice, fragmentate într-un flux continuu.

Revista converge înspre reflexivitate și sens cu esență, iar, în pasul spre 65, își urmează vechii tipografi, dintr-o vreme trecută de 75 de ani, dar și patronul spiritual, Gutenberg 625, răsfirând miros de tuș de tipar arădean, în toate colțurile lumii: „Straniu lucru, vremea!”(Ion Pillat)

ȘTIRE DE INTERES EDITORIAL

Revista Gutenberg – Universul cărții Arad a primit sigla UZPR

Se știe de multă vreme (șaptesprezece ani) că revista **Gutenberg** din Arad ocupă un loc aparte, ca publicație trimestrială, sub directa conducere a Editurii și tipografiei cu același nume, în plaja exprimării revuistice arădene (ca o curiozitate, cea mai veche revistă din țară este **Revista Pădurii**, 1886, iar la Arad este a doua, după 1990).

Revista **Gutenberg** este un „Mozaic cultural arădean”, deoarece acest fapt impune, în conținut, subiecte variate, de la istorie la cultură, portrete, medalioane, note

de lector, debuturi sau promovări, note eseistice, aniversări ș.a., colaboratorii fiind din toată țara și din „toată lumea”, dacă se permite această exprimare!.

Într-o inflație de reviste, iată, standardul nostru a fost recunoscut și apreciat, iar răsfățul mediocrității, cu referire la alte publicații, a trecut pragul cerințelor.

Termenul de publicație (fr. publication) „Gutenberg”, sub sigla Editurii și tipografiei Gutenberg, și, iată, acum, sub sigla Uniunii Ziariștilor Profesioniști, înseamnă că, neîntrerupt, am ajuns la cititori, prin peste patru mii de semnatari și tot atâtea materiale „la foc continuu”.

Astăzi, mai mult ca oricând, avem libertatea unei gândiri estetice, dar și libertatea spiritului critic, și suntem în măsură a ne bucura, a ridica scara de Valori la pretenții și a mulțumi celor care cred/ au crezut în noi și în puterea cuvântului scris. Însă, dincolo de sentimentul încrederii, va trebui să ținem seama de faptul că orice promovare este o provocare (deci, să știm ce scriem, cum scriem, iar, mai apoi, când vine percepția selectivă, oricine ne va alege să își răspundă: „ce citim” nu e o ispită, e o reușită!).

Ne îndreptăm cu mulțumirile înspre acei numiți și gândiți de noi „tuturor” (editori, tipografi, colaboratori, distribuitori, cititori, și, nu în ultimul rând, evaluatori și le dorim succese împlinite de voința fiecăruia).

Florica R. Căndea, redactor șef
Carina A. Baba, redactor șef
adjunct

LA DESCHIDEREA EDIȚIEI

Salon și Târg de carte (la capăt de mai) la Arad

Florica R. CÂNDEA

Carina A. BABA

UZPR Arad

Context: Ca un eveniment care a marcat anul 17 de Gutenberg - la 170 de ani de la nașterea lui Al.T. Stamatiad și 70 de ani de la eterna amintire.

Conținuturi: Salon 15 și Ediția I a Târgului de carte, Genuri literare și titluri diferite, a reunit un număr impresionant de participanți (cu deosebire români din Provincia Voivodina, Serbia, Mesici - domnul Teodor Groza Delacodru), doamna Ligia Monica Mateiu (medic arădean, cercetător în Benelux, Germania), domnul Marius Balo (SUA și Cluj, teolog), care au avut scurte intervenții îndelung apreciate, fie citind din creație, fie făcând referire la parcursul biografic, îndemnând la pace, prin cuvânt cu relevanțe aidoma. Dar, suflarea și filonul autohton au fost simțite prin cuvinte adresate cu suflet de poetul Ioan Matiuț, membruUSR.

Preț de 2 ore, s-a simțit că se duce primăvara și teii de pe Corso... au izbucnit ademenitor.

La Târgul de carte au fost expuse peste 200 de volume (troc sau schimb, cum doriți să primiți acest fapt cultural), armonios completat cu o consistentă Expoziție de revistă Gutenberg (din anii de când e producțiune editorială a Tipografiei Gutenberg, finanțator și editor, trimestrial). Excedentul a fost donat unei biserici românești din Vîrșeț (Serbia), de altfel, un element promițător (fiecare participant aducând seturi de reviste sau cărți).

Desigur, dubla prezentare de carte a fost o coborâre la obârșie, la izvor -

„Bucătura, ca bagaj local”, Arad, Gutenberg Univers 2025, dar și o scormonire în taine de suflet nerătăcit, decât în timpuri... verbale. „In/Out cu mine, Out/In înafara mea”, București, Editura UZP, 2025 (Florica R.Câdea).

Oaspeții au fost întâmpinați cu o ramură de lavandă și o fișă de completat 10 întrebări pentru alte Dialoguri neconvenționale (95 sunt deja).

Ioan Matiuț: „Mă simt onorat să fiu prezent la Salon. Fiecare creator are un loc al său vocațional și creațiile pe viu sunt cele mai frumoase.”

Augustin Mureșan: „Unic sau nu, un asemenea Târg de carte schimbă idei și aduce lumină.”

Valeriu Ilica: „Cartea, este un moft perimat și o preocupare căzută în dizgrație, îmi place să cred că pentru adevăratul intelectual Măria – Sa Cartea este și va rămâne Regina. Într-una din multele convorbiri de taină cu Tudor Arghezi, marele poet a făcut o afirmație cu valoare de decizie definitivă. Și de testament: *Pentru mine, cea mai mare personalitate a omenirii este Anonimul, este Necunoscutul și de mult uitatul care a scris prima carte.* Știut lucru, Patriarhul de la Mărtișor avea un adevărat cult al cărții. Să-l avem și noi! Și l-am avut. Târgul de carte organizat de Salonul Gutenberg este, în opinia mea, cea mai proaspătă și mai palpabilă dovadă. Un demers inspirat. Un act de curaj, dar și o reușită, în egală măsură.”

Desigur că a fost eliminat plictisul, astfel că, Eugenia Ponta Pete, Paul Krizner, Florica R.Câdea și Florica Mureșan au îndemnat ca vremea rozelor să dea parfum de romanță și au electrizat sala fredonând „S-au scuturat toți trandafirii.”

În tot acest timp sincretic, au fost oferite bezele ivoir, roz, albastrui (în tonul

culorilor copertelor de carte), iar agapa a constat din tocăniță ca la țară (cartofi și găluște cu carne și salată de varză murată, ori, de de ce nu?, tocană ghi crumpe cu carne de pe coaste și bofi cu șelată de curechi motovit acru, în ton cu răpături/ rețete de bucături de peste 200 de ani din volum sau, pe scurt, tocană „Haida iute”).

O notă aparte, distinctă, au avut alte intervenții din selecta asistență: Lucia Bibarț, Ioana Nistor, Ioan V. Marcu, Celus Ciobanu, Florica Mureșan, Eugenia Ponta Pete, Adrian Ponta, Liviu Nadiș, Dumitru Paina, Diana Șimonca Oprița ș.a. (care au lecturat din volume pasaje lin-îmbietoare sau au rostit motivul prezenței la Salon).

Cum inedită a fost și prezența unei doamne-emisar, venită să ne însoțească, prin domnul Aurel Usca, care a făcut o donație de carte, se cuvine de asemenea amintit salutul de peste ocean al prof. dr. Anton Ilica.

Pentru prima dată la Salon mozaic (dar prezentă în pagini de revistă Gutenberg), studenta Ioana Crișan a luat pulsul „Întâmplării culturale”, prin elogioase cuvinte (Timișoara, Medicină).

Concluzii: Iată cum un Târg de carte devine o îngemănare între generații, iscând punți cât o pledoarie întru Frumos Cultural. Și totuși... un răsfăț al cuvintelor se poate deduce din ospățul cu savoare al ochilor plini de privire și culoare...

Trebuie menționat un efort, ca o directă implicare, la Galla Forum, a unui Secretariat tehnic, de specialitate, format din Eugenia Ponta Pete (moderator), Ioana Nistor (transmisie în direct), Mira Odagiu, Livia Ciupav, Tămaș F. și Mircea Dan Irimescu (presa) și, implicit, a artizanilor de mise-en-place, Florica R. Câdea și Carina A. Baba, care au punctat esența conținuturilor.

Cenușă pe arborele vieții mele

Grațiana IENĂȘEL

Student, Arad

urăsc plecarea ta,
dar odată cu tine au căzut
și frunzele copacilor
ruginii.
ploaia și-a făcut cărare
spre inima mea,
iar negura am simțit-o tot
mai tare.

te-am lăsat să pleci pentru că știam că o
să îmi greșești și mai tare.
dar n-am să mă întorc vreodată din
drum,
ca să îmi iau un rămas bun.

pentru că atunci când ai plecat,
m-ai lăsat goală,
lipsită de puteri,
jucându-te cu puritatea mea,
jonglând cu iubirea.
creând un război neîncetat cu mine
însămi.

n-am să te iert vreodată,
pentru tot haosul pe care mi l-ai adus de
când ai plecat.
așteptăm cu nerăbdare un semn de la
tine,
să știu că ești bine,
dar tu...
dar tu ai fost și ești în continuare un laș.
nedemn de mine,
nedemn de iubire.
lăsându-mă pulbere,
după ce glonțul a lovit.

n-am să te iert vreodată,
tocmai pentru ca ai plecat,
lăsându-mă lipsită de credință.
n-ai să poți face nimic,

tocmai de teama că nu te-am iubit.
erai opera mea de artă,
care reflecta lumea mea toată.

vor veni vremuri sticloase,
când ai mei ochi îi vei căuta
și glasul meu va răsună ca un vis
continuu,
prin mintea ta înghețată.
a mea sărutare o vei simți în toate
noptile plânse fără de iertare.
te vei uita în ochii oricărei femei
și îmi vei vedea ochii neuitării.
vei striga și nu te va auzi nimeni,
pentru că nici tu nu ai știut
să ascuți inima mea care te admira fără
încetare,
pe care ai ales să o trimiți la războaie...
nu vei putea fi niciodată fericit cu
adevărat,
pentru că nu-ți poți clădi fericirea,
pe ramurile arborelui meu.
pentru că ești un laș...

îți doresc drum ușor în viață,
păsările să îți cânte dimineața,
soarele să îți zâmbească
și să iubești așa cum te-am iubit eu.
știm amândoi ca asta este imposibil.

Când totul este

Emil MUREȘAN

Poet, Cluj

Când soarele răsare,
Când stelele strălucesc,
Când păsările cântă,
Când luna plânge,
Când florile înfloresc,
Când gândul zboară,
Când copiii râd,
Eu îmi amintesc mereu
De tine

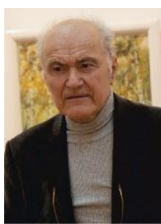
PODIUM ARAD DOCUMENTAR

Aradul, George Coșbuc și A. D. Xenopol

Horia TRUȚĂ
Istoric, Arad

George Coșbuc (1866-1918), poet clasic român, născut la Hordou (județul Bistrița-Năsăud), a lucrat câțiva ani la Sibiu, la solicitarea lui Ioan Slavici, în redacția ziarului „Tribuna”, începând prin a nota în jurnal prețurile de pe piață. Acolo a publicat *Nunta Zamferei*, care a atras atenția lui Titu Maiorescu. Stabilindu-se la București ca desenator la serviciul de arhitectură al Ministerului Cultelor a îmbinat creația poetică originală cu cea de traducător, publicist și autor de manuale didactice. Post mortem, a fost ales Membru de Onoare al Academiei Române.

Colaborarea lui George Coșbuc cu Aradul, a început prin articolul *Cele trei marșuri* (ale lui Vasile Cârlova, Vasile Alecsandri și Andrei Mureșanu), publicat la 23 ianuarie 1897 în ziarul „Tribuna Poporului”. Urmează poezia de atmosferă clasică *Ștregarii din Cynthus*, apoi o suită de legende, zicători comentate, tălmăcirii, studii, critică literară, proze de război și bineînțeles, poezii. Acestea au apărut cu regularitate, la început în „Tribuna Poporului”, apoi în „Tribuna”, „Românul”, dar și în calendarele românești redactate de ziarele locale. Semnătura lui Coșbuc este vizibilă în presa arădeană până în 28 aprilie 1912, fiind consemnate în această perioadă numeroase vizite și întâlniri cu publicul, unde era întâmpinat de fiecare

dată, cu admirație și dragoste. Era genul sănătos, chibzuit, discret, care ducea o existență echilibrată, orientat către valorile ultratradiționale ale neamului din care făcea parte, ferindu-se de incidente și de abateri de orice fel. În opera lui se regăsesc liniștea și calmul tânjit de societatea românească arădeană a acelor vremuri. Memoria orașului, a reținut stima, prețuirea și afecțiunea grupului de redactori și scriitori locali, grupați în jurul diverselor periodice, manifestată atunci când poetul sosea singur sau în tovărășia

unor scriitori din România, între care, mai des era pomenit numele lui Ion Luca Caragiale. Ziaristul și omul politic Ion Russu Șirianu, evoca în unul din studiile sale, interesul manifestat de George Coșbuc, față de satul lui Ioan Slavici, unde petrecerile de nuntă, însoțite de chiuături și farse improvizate, șezătorile, bocetele și alte obiceiuri erau comparate cu întreaga comoară de valori populare preluate din satele Năsăudului.

Poetul obișnuia să tragă la fostul hotel și restaurant „Vass”, numit în perioada interbelică „Cornul Vânătorului”, loc preferat se pare, în scurtele sale oprii în Arad.

Cinstindu-i numele și opera, la peste un deceniu de la moartea scriitorului, arădenii au propus ridicarea unui monument pe care să-l așeze în preajma Palatului Cultural, unul din cele mai centrale și pitorești locuri ale orașului, alături de al istoricului A. D. Xenopol.

Istoric, sociolog, economist și filozof român, Alexandru Dimitrie Xenopol (1847-1920), s-a născut în mahalaua Păcurari din Iași, unde din 1883, la Universitate, a fost profesor de Istorie a Românilor și a condus revista „Arhiva”. Membru al Academiei Române, este autorul unei impresionante

opere a istoriografiei românești. În lucrările sale economice s-a impus prin concepția protecționismului economic, menit să asigure crearea unei industrii naționale și a celorlalte compartimente ale producției și serviciilor.

Nu dispunem de documente care să ateste faptul că A. D. Xenopol a fost la Arad, dar încă din tinerețe, opera îi era cunoscută și apreciată aici, numele său, apărând frecvent în coloanele ziarelor arădene „Tribuna” și „Românul”.

După moarte, soția Coralia (Riria), s-a preocupat atât de soarta moștenirii culturale a marelui istoric și economist, cât și de bogata și valoroasa sa bibliotecă. Inițial i-a cerut lui Nicolae Iorga să o accepte, dar acesta a refuzat. O parte din cărți a fost donată Universității din Iași, dar partea care a mai rămas, foarte consistentă, a fost donată Aradului, ca o invitație pentru înființarea unei biblioteci publice în folosul *muncitorimii românești* a orașului. Meritul obținerii acestui impresionant tezaur de cultură l-au avut parlamentarii arădeni ai acelor vremuri: Ștefan Cicio Pop, Ghiță Crișan, Nicolae Adam, Procopie Givulescu, dr. Aurel Iancu, Iuliu Groșoreanu, precum și intervenția decisivă a Ministrului muncii, Gr. L. Trancu Iași. Drept urmare, la 12 mai 1921, la Palatul Cultural, a avut loc inaugurarea Bibliotecii „A. D. Xenopol”. Aceasta cuprindea 2032 volume din cele 2203 donate, diferența de 171 cărți de mai mică valoare fiind transferate unor școli din oraș. În *Fondul Xenopol*, cum este cunoscut și astăzi, se află cărțile cu autografe primite din partea unor personalități, carte veche românească și de patrimoniu, alături de opera de căpătâi, în șase volume, adnotată și adăugită de marele istoric.

În semn de recunoștință și apreciere față de memoria marelui savant și istoric

român, în iulie 1921, s-a luat hotărârea de a eterniza în bronz, figura distinsului om de știință A. D. Xenopol. În același an, printr-o Decizie semnată de prefectul dr. Mihai Mărcuș, i se conferea Ririei Xenopol, *Diploma de Cetățean de Onoare al Aradului*.

O primă variantă a bustului, a fost realizată câțiva ani mai târziu de către sculptorul Romul Ladea. Acest lucru l-a determinat pe episcopul Aradului, Ioan Ignatie Papp, numit președintele Comitetului pentru realizarea monumentului A. D. Xenopol, să lanseze un nou apel pentru obținerea sumelor care să acopere cheltuielile necesare ridicării soclului. Dar după vizionarea sculpturii, Riria Xenopol, printr-o scrisoare adresată la 18 octombrie 1925 lui Lazăr Nichi, directorul Palatului Cultural, și-a exprimat părerea că lucrarea lui Romul Ladea nu satisface exigențele necesare expunerii sale ca monument public, propunând ca acesta să fie așezat în interior.

După respingerea sculpturii lui Romul Ladea, câștigătorul concursului lansat pentru realizarea busturilor lui A. D. Xenopol și George Coșbuc, a fost sculptorul Gheorghe Groza, fiul unui pietrar din Moneasa, lucrările fiindu-i comandate de Comisia de Supraveghere a Palatului Cultural, la sfârșitul lui septembrie 1926. Acesta, ca urmare a recomandărilor Ririei Xenopol, a definitivat lucrarea la începutul anului 1927, dându-i maestrului chipul solicitat: *senin și blând*. Ca model, artistul s-a folosit, probabil, de fotografiile cunoscute și consacrate în mediile culturale românești. De aceea lucrările exprimă mai degrabă gustul estetic al comanditarilor decât pe cel al autorului.

În martie, 1927, directorul Palatului Cultural, aflându-se la București, a

solicitat doamnelor Xenopol și Coșbuc să vizioneze busturile celor doi, transpuse în bronz la turnătoria V. Rășcanu din capitală, invitație la care nu a răspuns decât soția marelui istoric, care s-a arătat mulțumită de lucrare. Pentru ambele lucrări, s-a folosit bronz de prima calitate, extras din țevi de tun, puse la dispoziție de Ministrul de Război prin intervenția lui Trancu-Iași.

Cele două sculpturi au fost așezate pe soclu, simetric la dreapta și stânga intrării în Palatul Cultural, bustul lui Xenopol, fiind fixat în partea dinspre intrarea în bibliotecă, instituție publică care atunci se afla acolo.

Socurile identice, concepute în 1926 de firma pietrarului Iosif Menrath sub forma unor trunchiuri de piramidă suprapuse peste câte un cub, unesc două bănci decorative cu spătarul traforat, dispuse lateral.

La impresionanta Serbare Culturală organizată la 9 iunie 1929 cu prilejul dezvelirii celor două monumente, au participat înalte personalități ale vieții politice și culturale: Ștefan Cicio-Pop, președintele Camerei Deputaților, Voicu Nițescu, ministrul Ardealului, văduva lui George Coșbuc, prof. univ. Bogdan Duică, generalul Anton Iovanovici, comandantul Diviziei I Cavalerie și Instrucție și alții.

După serviciul religios, în cuvântul său, Episcopul Grigore Comșa al Aradului a atras atenția, *să nu se uite niciodată, fapta mareață a lui Xenopol, care a dăruit Aradului vasta sa bibliotecă*. De asemenea, a conferențiat prietenul lui George Coșbuc, profesorul G. Bogdan Duică, cel dintâi spirit critic care i-a pătruns și înțeles opera, care i-a încurajat începuturile literare și care, împreună cu șirianul Ioan Slavici, l-a

condus în 9 mai 1918 la cimitirul Bellu din București.

Busturile celor doi titani ai culturii, așezate în parcul din fața Palatului Cultural sunt primele monumente realizate de administrația românească a Aradului, instaurată începând din 17 mai 1919.

Clipe-amintiri

Adriana WEIMER
Poet, Lugoj

Am împărțit clipe
– o mie
cu o mie de
prieteni
și tot atâtea
bucurii,
amintiri,
cuvinte,
priviri...

Am împărțit timp
– clipe-amintiri
cu o mie de suflete
și tot atâtea
cărți,
gânduri,
impresii...

M-am împărțit pe mine
în mii de clipe
și-n tot atâta timp
am renăscut
de o mie de ori.

(Poezie din volumul de poezii LUMINĂ DE STEA)

CENTENAR – IOAN SLAVICI 100 DE ANI ÎN VEȘNICIE

Talentul îți este dat, meșteșugul scrisului se învață

Valeriu ILICA
Prozator, Arad

Știut, recunoscut și agreat lucru, istoria, critica și cercetarea literară s-au aplecat mai mereu – și încă se mai apleacă adesea – uneori, concentric și îndelung, alteori, din curiozitate științifică sau interes filologic asupra prietenilor statornicite între marii scriitori români sau ai literaturii universale. De fiecare dată, o fac metodic, multilateral și pertinent. Cu patos, pricepere și pasiune. Le studiază originea și evoluția, încercând să identifice mobilul și motivul, substratul și contextul, dar, mai ales, impactul și efectul avut asupra vieții și operei fiecăruia.

Celebră prin virtuțile ei indiscutabile, prietenia lui Goethe cu Schiller este considerată și astăzi modelul suprem. Exemplul perfect și domeniul de referință. Clasic, omologat și unanim acceptat. Tot aici, pe undeva, pe aproape, poate – și merită – a fi menționată prietenia dintre Flaubert și Maupassant, cu sublinierea că, în cazul celor doi francezi, relația funcționa pe principiul din bancă înspre catedră. De la ucenic începător și calfă, la mentor și magistru consacrat.

La fel de frumoase, de fecunde pentru literatură și memorabile pentru exegeți au fost prietenii dintre Byron și Shelley, dintre Beckett și Joyce, Esenin și

Blok, Rimbaud și Paul Verlaine sau a lui Jean Paul Sartre cu Simone de Beauvoir. Revenind acasă, să nu uităm nicidecum acele prietenii care s-au plămădit temeinic și s-au înscris, tăcut, dar trainic și durabil, în destine. Cap de listă sunt Eliade și Cioran, iar în primul unsprezece, nu neapărat în ordinea numerelor de pe tricou, evoluează Goga și Blaga, Preda și Stancu, Arghezi și Anania, Barbu și Vadim, Nichita și Brumaru. Și alții, foarte mulți alții, pe care dumneavoastră, cititorii noștri, îi știți cel mai bine.

Prin frumusețea ei genuină, prietenia lui Eminescu cu Slavici și Creangă închide cercul și întregeste întregul, întărește regula și își ocupă locul pe care îl merită în rotunda pururea aprinsă a marilor prietenii literare. Iar ca să nu-mi uit ideea, mă grăbesc să afirm că literatura română nu l-ar avea astăzi, nici pe Slavici și nici pe Creangă, dacă n-ar fi avut norocul vieții lor. Acela de a-l fi întâlnit pe Eminescu. În locul, la momentul și în contextul cel mai potrivit.

Într-o lume rea și egoistă, grea de contradicții, roasă de orgolii și plină de invidii, relația dintre Slavici și Eminescu rămâne peste timp un model de prietenie fondatoare. Autentică, profundă și multilaterală. O solidaritate construită pe admirație reciprocă, pe formare și informare. Una de dialog continuu, deschis și eficace. Ca între două spirite alese și entuziaste, ambele aflate în plin proces de devenire. Și care, ca un făcut, se caută, se găsesc și se completează. Își răspund și se întrepătrund. Magnetic și misterios. Ca două oglinzi care, în timp ce se reflectă, în loc să se respingă, se acceptă și se recunosc. Iar mai presus de toate, placa tectonică și piesa de rezistență a prieteniei lor era și va rămâne dragostea de România. De limba, de poporeni și de trecutul său. Acesta era liantul care îi lega.

Cei doi s-au cunoscut la Viena, în 1869, într-un anturaj studențesc. Românesc, e foarte adevărat, dar eterogen. Provenit din medii și cu origini sociale diferite. Cu deosebiri de vederi. De convingeri, de opțiuni și abordări. S-au cunoscut, insist, într-o perioadă în care idealurile naționale se amestecau armonice cu lecturile lor filosofice: Platon, Aristotel și Socrate. Confucius, Kant și Schopenhauer. Ambii, cu planuri de viitor, cu drag de România, cum spuneam și cu proiecte îndrăznețe. După cum se va vedea, întâlnirea a fost utilă amândurora. Și necesară pentru amândoi. Student la drept și, totodată, pedestraș în oștire împăratului, Slavici nu visase și nu avea de gând să devină scriitor. Dar Eminescu l-a văzut, l-a citit și și-a dat repede seama că are în față un talent autentic. Un tânăr care poate. Poate și promite. Prietenia lor consolidându-se de azi pe mâine, poetul „l-a molipsit de boala scrisului”. L-a molipsit, dar nu prin lecții didactice sterile, reci și austere, ci prin exemplu personal. Deși Eminescu era romanticul care visa cu ochii deschiși mituri, mitologii și metafizică, veșnicii și cosmogonii, prietenului său îi recomanda să scrie în limba vorbită de ai săi la Șiria. Pe câmp, în podgorie și la târguri. De sărbători, la nunți, în șezătoare. Și-l asigura că poate, cu condiția să nu uite un amănunt: literatura nu este un lux, e o chemare.

Ca un Socrate întru cele ale literaturii, îl sfătuia pe proaspătul său prieten și învățacel ca, atunci când va lua pana în mână, „să nu încerce să explice lumea, ci s-o povestească”. Și nu cu formule savante și sofisticate, ci cu întâmplări. Mai mult, adevărata literatură – insistă Eminescu – nu trebuie să sune ditirambic și a gol, ci să aibă miez și mesaj, idei și greutate. Arta, literatura – îl

povățuia adesea – nu poate și nu trebuie să împodobească realitatea, ci să redea adevărul. Frumos sau urât, crud și dureros. Așa cum este. Fără să-l cosmetizeze, dar argumentat. Convingător și credibil. Cu claritate, coerență și curaj. Și uite-așa, încurajat prieteneste și consiliat îndeaproape, sub privirea atentă și autorizată, dar exigentă și proteguitoare a poetului, a fost scrisă prima sa proză – comedioara *Fata de birău*. Și tot cu sprijinul și la intervenția lui Eminescu, a fost publicată în *Convorbiri literare*. Pentru Slavici al nostru, a fost descoperirea, acreditarea și începutul unei vocații. A fost revelația unui talent. Actul de naștere și foaia de parcurs a unui scriitor, dacă vrei.

Prieten de o generozitate unică, în plicul care ducea *Fata de birău* la *Convorbiri literare*, Eminescu strecurase și o scrisorică de recomandare, adresată lui Iacob Negruzzi, mai marele gazetei – scrisoare din care, iată, spicuim și noi câteva rânduri: „Eu cred că Slavici este un scriitor cu viitor; el cugetă drept, are idei originale și va scrie foarte bine când va mânui ușor limba română, de care s-a cam dezvățat în școlile ungurești.” Încurajat de apariția *Fetei* în revistă și de aprecierile junimiștilor, Slavici începe să scrie sistematic. Sunt scrieri de început, toate în graiul celor de acasă. Trebuie spus că recolta literară din perioada vieneză era citită mai întâi poetului și prietenului său care, discret și delicat, intervenea pe text acolo unde și dacă se impunea. Alteori venea cu idei sau își permitea mici corecții, iar, în final, se oferea „să i-o transcrie pe curat”, în vederea trimerii la *Convorbiri*” într-o ținută cât mai elegantă. Grafic, ortografic și caligrafic, se înțelege. Procedând astfel, Eminescu nu l-a format pe Slavici, l-a îndrăznit! Nu doar că l-a încurajat, i-a deschis o ușă neștiută încă:

ușa spre sine însuși. I-a spus – și asta fără s-o rostească – că există povești care nu vor fi spuse vreodată, dacă el nu le va spune. Este cea mai frumoasă lecție a prieteniei lor.

Așadar, fericit cel ce are un prieten care te provoacă, care te ridică fără să te fleteze și care îți spune imperativ: Scrie! Și o face atunci, tocmai atunci când tu ești bulversat de rețineri, încercat de îndoieli și răvășit de dubii. Te cauți zadarnic și nu te regăsești. Aceasta este încrederea, marea încredere pe care adevăratul prieten o are și o investește în tine – nota bene – înainte ca tu să o ai și să o valorifici. Acela, aș îndrăzni să spun, ți-este mai mult decât un prieten. Este începutul tău în ale scrisului. Nu spun o noutate, spunând că prietenia lor n-a fost una decorativă, ci una modelatoare. Eminescu, temperament romantic și dezlănțuit, vizionar de o impetuoasă clocotitoare, dotat cu o extraordinară capacitate de înțelegere a universalului, a fost pentru Slavici ceea ce focul este pentru pepita auriferă: l-a topit și l-a purificat. L-a modelat și l-a lăsat să se răcească în forma finită a prozei literare.

Spirit libertin și iscoditor, neînțeleș și neliniștit, visător și veșnic nemulțumit de sine și de lume, Eminescu a fost pentru Slavici dascălul și fratele și prietenul total. I-a fost un model. Model și sculptor și statuie, totodată. În fine, a fost cel care, cu logica sa impecabilă, i-a dezvăluit cel mai mare secret. Taina tainelor care guvernează lumea scrisului și anume: **talentul ți-este dat, meșteșugul scrisului se învață.**

La rândul său, Slavici, copil crescut și educat în frumoasa și sănătoasă tradiție românească – ați ghicit – cu frică de Dumnezeu și dragoste de semeni, spre cinstea lui în eternitate, n-a uitat de toate astea niciodată. Colaborarea lor de la

Timpul a fost o prelungire firească a vechii prietenii. Acolo, împreună cu inepuizabilul și inegalabilul Caragiale, printre articole politice și medalioane literare, probleme de limbă sau termeni și noțiuni de economie politică, de etică, estetică și echitate, toate împănate cu alte vii și variate comentarii, printre idei filosofice și crize personale, au încercat să reziste provocărilor și vicisitudinilor vremii. N-a fost deloc ușor. Salariile erau mici și veneau cu mari întârzieri. De luni de zile. Robota în redacție era istovitoare, condițiile și tehnica, improprie. Rămâneau adesea peste orele de program, frânți de oboseală, nedormiți și nemâncați. Iar pe deasupra, neplătiți. Stăteau toți trei tăcuți și triști – copii ai nimănui – ca proletarul din poezia de tinerete a lui Eminescu, „pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorâtă”. Așteptau să apară o rază de lumină și-un licăr de speranță. Înceau să identifice o cale de ieșire. Ca naufragiatul care, până în ultima clipă, încă mai speră și așteaptă colacul de salvare. Situația era atât de gravă și disperarea așa de mare – ne spunea profesorul Virgil Vintilescu la cursul despre Slavici – încât în scrisoarea către Iacob Negruzzi, datată 5 august 1877, autorul *Fetei de birău* îi mărturisea că pentru a supraviețui, era nevoit „să trăiască din corecturi, reviste externe, notițe pentru ziare, iar câteodată, să scrie plângeri și petiții contra plată, pentru neștiutori de carte sau particulari.” Trist! Foarte trist, dar, din păcate, adevărat. Era unul din motivele pentru care nervul și verva colericului Caragiale izburneau ca o petardă: „Măă! Nu ei, cei pentru care lucrăm și care ar trebui să ne plătească, sunt România. Pauză și derută, întuneric și tăcere. Ci, noi, măă – continua dezlănțuit în stilul său, nenea Iancu –ăștia trei, amărăștenii d-aci, de la masa asta! Da, noi, salahorii scrisului, noi suntem România!”

Dacă a avut sau nu dreptate, îl las pe cititorul nostru să decidă. Până atunci, chiar în treacăt și în paranteză fie spus, salariile celor trei viitori clasici ai literaturii române proveneau din contribuția benevolă a ruginiților boieri conservatori. Plata sau neplata salariului era la cheremul și la mila acestora. Depindea de chef, darea de mână și de mofturile lor – ținea neapărat să sublinieze distinsul profesor Virgil Vintilescu. Alteori, tot la ore târzii în noapte, același nenea Iancu îl „zgândărea” pe Eminescu să-i vorbească despre filosofii pe care i-a studiat în perioada cât s-a aflat la Viena. Provocarea era, de regulă, scurtă și precisă: „Măi, drept să-ți spun, mie Kant al tău mi se pare un mare moftangiu”. Atât îi trebuia lui Eminescu. Uita de tot și de toate când auzea de „moftangiu”. Urma atunci o pledoarie pro Kant, de două, trei ore. Un adevărat curs universitar de cea mai înaltă ținută academică. Minte ascuțită, pentru Caragiale era suficient să prindă un singur fir, ca să apuce mai apoi toată țesătura. Cât despre Slavici, care era și el de față, tăcea, asculta și reținea tot ceea ce era de reținut.

Când poetul a început să se întunece sub povara bolii, a detractorilor și a marginalizării nedrepte și nemeritate, Slavici nu l-a uitat și nu l-a părăsit. I-a rămas alături. Cu o discreție nobilă și demnă, face tot ceea ce este omenește posibil. Până în ultima clipă a vieții poetului, pentru Slavici, Eminescu a fost gigantul. Titanul! A fost geniul de netăgăduit. Luceafărul nemuritor. Dar singur și nefericit. Și neînțeles de Cătălina. E încă o dovadă că Slavici l-a prețuit pe Eminescu până la venerare. După moartea poetului, marele său prieten, îndurerat fiind, rostește celebrele cuvinte: „**A murit cel mai mare dintre noi!**” Sunt cuvinte care dor și astăzi prin

adevărul, măreția și sinceritatea lor suverană. E prima recunoaștere postumă. Rostite cu suflet și din suflet de către prietenul de-o viață, sunt cel mai simplu, cel mai sincer și cel mai solemn epitaf. Și de atunci, tot ca o recunoaștere postumă – pioasă, profundă și deplină – mormântul poetului devine loc de pelerinaj. Că e iarnă, că e vară, e plin de flori proaspete și de candel aprinse. De ghirlande, jerbe și panglici tricolore.

Slavici i-a supraviețuit lui Eminescu treizeci și șase de ani. Ultimii săi ani s-au scurs dramatic și dureros. A fost o perioadă grea. I-aș zice, de bilanț: reușite și renunțări, regrete și răătăcirii. Anchete, acuzații și arestări. Privită peste timp, senectutea sa pare tulburător de asemănătoare cu cea pe care o va trăi și Goga un deceniu mai târziu. Poezia *Cântă moartea* este pe cât de elocventă, pe atât de valabilă pentru amândoi: „Și cum, sub tâmpla mea fierbinte / O lume veche-mi reînvie, / Nu câte-au fost îmi vin în minte, / Ci câte-ar fi putut să fie.” Asemenea lui Creangă odinioară, era trist, tăcut și însingurat. Bătrân și bolnav, se considera o rămășiță a unei lumi căreia îi sunase stingerea. Și s-a stins – spune istoricul și criticul literar Pompiliu Marcea – așa cum i-a fost toată viața, sărac și lipsit de onoruri. A lăsat drept moștenire familiei doar câteva manuscrise. Se întâmpla în ziua de 17 august 1925.

A pățimit multe, continuă criticul, și n-a fost părtaș la festinul acestei vieți. Slavici n-a fost un răsfățat al sorții. Dimpotrivă, el, Slavici, fiul unor țărani onorabili din Țiria, a trăit permanent sub terorizanta amenințare a foamei și a mizeriei. (Pompiliu Marcea – Ioan Slavici, pag. 142) La ceremonia înmormântării, în 19 august 1925, la schitul Brazi din Panciu, au participat Liviu Rebreanu și Mihail Sorbul, Gala

Galaction și N. Pora. Necrologul a fost rostit de Rebreanu și Galaction. Crucea de deasupra mormântului are și astăzi drept inscripție cuvintele lui Galaction rostite cu prilejul înhumării: „Primește, Doamne, în rândul dreptilor pe dreptul Ioan Slavici, care a trecut prin viață cu rară înțelepciune și superioară îngăduință”.

Viața și opera lui Slavici au fost, sunt și vor rămâne un elogiu adus modestiei și moderației. Mulțumirii de sine și moralei sănatoase. În același timp și la fel de bine, sunt o pledoarie și un îndemn la cinste și corectitudine. La cumpătare și cumsecădenie.

În fine, un exemplu de credință, cumințenie și curăție de creștin. Fără riscul de a greși sau a exagera, trebuie spus, și iată, spunem, că Slavici a știut să trăiască modest și să se mulțumească cu puțin. Doar cu ceea ce era a lui și care – fără excepție – fusese muncit cinstit și câștigat cu greu. Iar din puținul pe care îl avea, să mai dea și altora. Lui Eminescu, bunăoară. Este o lecție simplă, o lecție de viață, dar pe care, odată învățată, Slavici nu a uitat-o toată viața.

Vexilologie românească - vexilologie europeană¹

Augustin MUREȘAN
Istoric, Arad

Vexilologia este o știință tânără a cercetării istorice. Denumirea științei provine de la termenul latin, *vexillum* (steag, drapel). Ea și-a stabilit domeniul de cercetare și metodele de tratare a temei

la sfârșitul deceniului al șaselea și la începutul celui următor al secolului trecut. Fondatorul ei a fost renumitul

cercetător dr. Whitney Smith de la Boston University (Statele Unite ale Americii), autor a mai multor lucrări pe această temă și care a folosit pentru prima dată termenul de vexilologie în anul 1958, în lucrarea *Flags of the Arab World*.

Reuniunea specialiștilor în domeniul studierii steagurilor într-un organism științific internațional s-a făcut în anul 1969 la Boston, când a fost înființată Federația Internațională a Asociațiilor Vexilologice („Fédération internationale des associations vexillologiques” - FIAV)². Domeniul său de activitate, cum a fost definit în momentul constituirii, este: „crearea și

¹ O parte a acestui articol a fost publicat, fără note de subsol; vezi Augustin Mureșan, *Vexilologie românească – vexilologie europeană*; <https://uzpr.ro/24/03/2023/vexilologie-romaneasca-vexilologie-europeana/> (accesat: 06.07.2025).

² Federația Internațională a Asociațiilor de Vexilologie (F.I.A.V.) cuprinde un număr de peste 51 de asociații și instituții regionale și

naționale, vezi Dumitru Țicu, „Vexilologia – o ramură a cercetării istorice”, în *Din istoria vexilologiei bănățene*, proiectul expoziției și al catalogului: dr. Dumitru Țicu, texte redactate de: dr. Mircea Taban, Augustin Mureșan, Kiss M-Hedy, Muzeul Banatului Montan, Muzeul Banatului Timișoara, Complexul Muzeal Arad, Arad, Reșița, 2007, p. 2.

dezvoltarea unei baze de informații despre steagurile de toate tipurile, despre formele și funcțiile acestora și a teoriilor științifice și principiilor care apar bazate pe aceste surse de informații”. Vexilologia, ca știință de margine se interferează cu celelalte științe auxiliare ale istoriei, în special cu heraldica, sigilografia, numismatica, medalistica, faleristica etc.

Inclusă între materiile predate în învățământul superior, ca parte a cursului de „științe auxiliare ale istoriei”, vexilologia și-a lărgit treptat câmpul de cercetare, și-a fixat terminologia proprie și a perfecționat metodele de investigare.

Fenomenul vexilologic, bazat pe o îndelungată practică socială, s-a dezvoltat treptat, determinând formularea unor reguli și norme referitoare la alcătuirea și folosirea steagurilor, ca și „cheia” descifrării și interpretării codurilor heraldice, brodate, pictate ori imprimate pe flamura acestora.

Datorită reprezentărilor de pe steaguri în cadrul vexilologiei propriu-zise s-a conturat și existența unui subdomeniu, cel al vexilologiei heraldice. Steagul, sub forma unei bucăți de pânză sau mătase dintr-o singură culoare sau mai multe, fixată la hampă, a reprezentat încă de la apariția sa în antichitate însemnul distinctiv al unei comunități, sau a unui stat, al unei unități de luptă terestră sau maritimă, asociații etc.

Evul Mediu european odată cu fărâmițarea feudală a dus la înmulțirea însemnelor heraldice, a celor ce aveau dreptul de blazon (stemă) și evident în același timp la multiplicarea steagurilor.

Europa modernă a marcat apariția statelor naționale care și-au adoptat drapelul național și stema țării. Alcătuirea drapelului național în plin modernism are la bază reguli precise, fixate prin norme juridice și respectate de toate țările. De aceea, în ceea ce privește drapelele naționale culorile, dispunerea acestora, fixarea la hampă și arborarea lor trebuie respectate.

Cu trecerea timpului în mai multe țări s-au înființat societăți de vexilologie. Deși în România se ducea lipsa unei asemenea societăți cu caracter științific, în realitate nu părea a fi fost posibil. Exista totuși din anul 1971, Comisia Națională de Heraldică, Genealogie și Sigilografie de pe lângă Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București, care în cea mai mare parte a suplinat activitatea unei asemenea societăți de profil.

Dar, după Revoluția Română din decembrie 1989 se cerea conceperea diferitelor categorii de steaguri, iar numita Comisie nu mai putea face față tuturor solicitărilor. Din acest considerent era absolut necesară înființarea unei societăți de vexilologie și în România. Ea trebuia să aibă ca scop principal, o temă strict științifică cu privire la cercetarea tuturor izvoarelor vexilologice, a steagurilor folosite din antichitate până în zilele noastre. În cele din urmă, la inițiativa unui grup de heraldiști și istorici, în 3 aprilie 1998, la sediul Facultății de Arhivistică de pe lângă Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” - București, s-a înființat Societatea Română de Vexilologie³. Chiar de la înființarea sa, Societatea Română de Vexilologie a adoptat un

³ Vezi *Proces-verbal de constituire a Societății Române de Vexilologie*, păstrat la

Facultatea de Arhivistică din cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”

program pentru activități prioritare⁴. După adoptarea *Statutului Societății Române de Vexilologie*⁵, Adunarea Generală de constituire a societății a ales primul *Consiliu de conducere* format, în acea primă etapă, din 7 membri, în următoarea componență: acad. Cornelia Bodea, prof. univ. dr. Maria Dogaru, prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, prof. univ. dr. Ștefan Sorin Gorovei, Doru Bratu, informatician, Nicolae Dabija, și Gheorghe Mudura, arhivist.

După alegerea de către Adunarea Generală a *Consiliului de conducere* a Societății de Vexilologie, s-a ținut prima ședință în care *președinte* a societății a fost aleasă prof. univ. dr. Maria Dogaru⁶, *vicepreședinți* prof. univ. dr. Nicolae Edroiu și prof. univ. dr. Ștefan Sorin Gorovei, iar *secretar* Ana Felicia Diaconu. Cu acel prilej *președinte de onoare* al societății a fost aleasă acad. Cornelia Bodea, ca un omagiu pentru deosebita sa activitate științifică. Atunci au devenit membri (fondatori) ai Societății Române de Vexilologie un număr de 82 participanți la Adunarea Generală de constituire a societății. Încă de la constituirea ei SRV, a atras atenția

forurilor vexilologice din Europa și de peste ocean, care și-au exprimat dorința de a colabora și de a face schimb de publicații.

În anul următor, societatea a fost cooptată în Federația Internațională a Asociațiilor Vexilologice (FIAV), devenind membră în 29 iulie 1999. În anul următor ne-a vizitat țara și s-a interesat îndeaproape de izvoarele vexilologice românești, președintele Federației Internaționale a Asociațiilor de Vexilologie. În acest context, cercetarea fenomenului vexilologic, în România, a luat un remarcabil avânt, apărând articole și studii referitoare la această știință auxiliară a istoriei.

La inițiativa Mariei Dogaru în calitate sa de președinte a Societății Române de Vexilologie s-a organizat o reușită expoziție cu titlul: „Steaguri europene” la Sala Palatului Parlamentului României⁷. De asemenea în țară s-au organizat expoziții având ca temă: „Tricolorul în istoria românilor” etc. În anul 2015 s-a înființat Asociația de Heraldică și Vexilologie din Transilvania cu sediul în Sfântu Gheorghe. De asemenea au mai fost constituite

- București; Maria Dogaru, „Societatea Română de Vexilologie”, în *Revista Arhivelor*, anul 50, nr. 1-2, 1998, pp. 235-240; Cristache Gheorghe, „Constituirea Societății Române de Vexilologie”, în *Hrisovul*, anul XII (serie nouă), 2008, pp.48-49.

⁴ Vezi Augustin Mureșan, Ioan Popovici, „Societatea Română de Vexilologie. Activități prioritare propuse la înființare”, în *Administrație românească arădeană Studii și comunicări din Banat-Crișana* (Coordonatori: Doru Sinaci, Sorin Bulboacă), vol. XV, Vasile Goldș University Press, pp. 205-212.

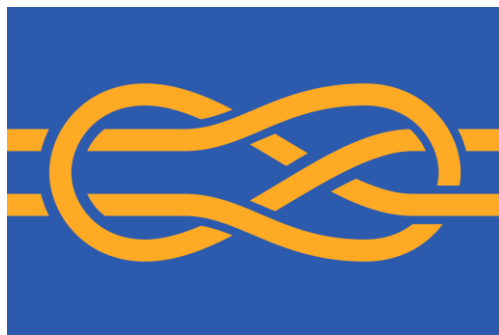
⁵ Vezi *Statutul Societății Române de Vexilologie* la prof. univ. dr. Maria Dogaru, ing. Laurențiu Popescu, *Un nou organism științific: Societatea Română de Vexilologie*, Facultatea de Arhivistică, București, 1998, pp. 17-20.

⁶ Augustin Mureșan, „Maria Dogaru, primul președinte al Societății Române de Vexilologie”, în „Administrație românească arădeană Studii și comunicări din Banat-Crișana (Coordonatori: Doru Sinaci, Emil Arbonie), vol. X, Arad, „Vasile Goldș” University Press, pp. 642-645.

⁷ Ana Rus, „Expoziția de steaguri”, în *Hrisovul*, anul XII (serie nouă), 2008, p. 50.

Asociația de Heraldică și Vexilologie din Banat cu sediul în Timișoara și Asociația de vexilologie „Tricolorul” cu sediul în Râmnicu Vâlcea.

Având în vedere, faptul că și în România s-au înființat astfel de organisme științifice de profil, cercetarea fenomenului vexilologic, a luat un remarcabil avânt, rezultat fiind un important număr de articole, studii sau lucrări de referință de sine stătătoare.

Steagul Federației Internaționale a Asociațiilor de Vexilologie (F.I.A.V.).

Drapelul României.

Despre Goga la Sinte Mare

Ligia Monica MATEIU
specialist în genomică
Benelux, Germania

Bunica mea maternă, Floare, originară din satul Sinte Mare, s-a născut pe 8 noiembrie 1925. La vârsta de 25 de ani, și-a părăsit satul natal și s-a mutat în Arad, unde și-a trăit restul vieții, plecând dintre noi la venerabila vârstă de 95 de ani

împliniți.

După moarte fratelui și a tatălui său, bunica și-a pierdut cu totul dorința de a se întoarce în satul natal. Cu toate acestea, nu trecea nicio zi, dăruită de Bunul Dumnezeu, fără ca ea să nu amintească ceva legat de locul copilăriei și tinereții sale. În anul 2018, când ea avea 92 de ani, a venit sorocul reîntâlnirii ei cu satul natal după mai bine de 50 de ani de absență.

A fost extrem de emoționantă revederea locurilor dragi și a câtorva oameni pe care îi mai cunoștea. Casa în care s-a născut era transformată de noii proprietari, pomii plantați de tatăl ei nu mai erau, nu se mai auzea vaca Beji în colnă și pământul nu mai avea urmele pașilor ei. La cimitirul din sat, crucea de mormânt a mamei ei nu mai era. Toată amărăciunea apei stătute, din ciubuleul vieții atâtor ani, s-a revărsat asupra inimii ei.

Dar totuși care e legătura ei cu Goga? Ei bine, bunica ne-a povestit de multe ori întâmplări de la nunți desfășurate în Sinte. Una dintre ele era

despre *nunta băghicarașului* unde chiar mirele a dorit să interpreteze nuntașilor o cântare pe textul poeziei “Bătrâni” a lui O. Goga. După ce bunica s-a stins din viață, în anul 2021, eu și mama petrecem mult timp rememorând numeroasele momente frumoase trăite împreună. Într-o astfel de discuție, mama m-a surprins cu o întrebare: „De unde și până unde știați sătenii poeziile lui Goga?”

De aici a început demersul meu jurnalistic de a investiga dacă O. Goga a vizitat vreodată acest sat mic, care nici măcar nu era conectat la rețeaua de căi ferate. Am început cu monografiile satului, dar nu am găsit nici o referire la acest subiect. Totuși, nu am abandonat și am trecut la investigarea altor surse digitale, și anume Arcanum și Biblioteca Digitală a Universității din Cluj. Spre marea mea bucurie curiozitatea și efortul mi-au fost răsplătite cu vârf și îndesat. O. Goga a vizitat satul Sinte Mare în data de 22 aprilie/5 mai 1910!

Despre această vizită voi scrie în continuare pentru că este important a cunoaște această pagină de istorie a acelor vremuri tulburi în care cultura și politica s-au luat de mână.

În 1910, Ungaria Imperiului Austro-Ungar traversa o criză politică prelungită, caracterizată de guverne instabile, conflicte între partidele maghiare și presiuni tot mai mari pentru reforme democratice. Reforma electorală era o problemă centrală, cu votul universal cerut de împărat și de mase, dar sabotat de elita maghiară, care încerca să-și mențină dominația politică. Dieta de la

Budapesta (care a precedat parlamentului ungar) era format din camera reprezentanților și camera magnaților. Sistemul electoral era profund nedemocratic, favorizând elita maghiară și excluzând masiv naționalitățile din teritoriile ungare ocupate (români, slovaci, croați și din alte țări învecinate), care aveau un acces limitat la reprezentare parlamentară. În acest context s-a remarcat personalitatea politică a lui Octavian Goga, membru al Comitetului Partidului Național Român.

Probabil inspirat și susținut de socrul său, Partenie Cozma, deputat în Dieta de la Budapesta, Goga a luat decizia de a candida la rândul său pentru un loc în acest for legislativ. El a reprezentat cercul Chișineu Criș ce includea și satul Sinte Mare. Contracandidatul lui era contele (groful) László Wenckheim, membru al Partidului Național al Muncii Ungar.

În anul 1910, Aradul nu era doar un important centru politic de luptă al românilor transilvăneni, ci și un important centru de presă. Ziarul arădean “Tribuna” se vindea în 12.000 de exemplare, în timp ce populația orașului Arad era de 63.166 locuitori. Unele numere ale ziarului aveau și 76 de pagini.⁸ Din multe numere ale ziarului “Tribuna” care au precedat alegerile, am aflat despre vizita lui O. Goga la Sinte din timpul campaniei sale electorale. Facsimilul paginii 6 din ediția numărul

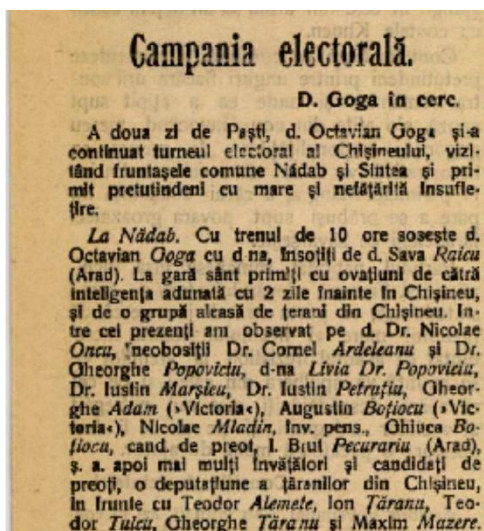
⁸ <https://www.aradon.ro/aradon-stirile-judetului-arad/ora-de-istorie-totul-despre-ziarul-tribuna-1115626/>

87 a ziarului „Tribuna”, apărut la data de 22 aprilie/5 mai 1910, în care este descrisă vizita domnului O. Goga la Sinte, este următorul:

«Campania electorală

D. Goga în cerc

A doua zi de Paști, d. Octavian Goga și-a continuat turneul electoral al Chișineului, vizitând frunțile comune Nădab și Sinte și primit pretutindeni cu mare și nefațărîtă însuflețire. [...]

La Sinte: La hotarul comunei Sinte ne întâmpină un banderiu de 70-80 călăreți din comuna Sinte. Aici banderiu nădăbanilor se întoarce acasă. Înainte de plecare dl Goga le mulțamește pentru purtarea lor bravă urându-le tot binele! Studentul îndrepturi Costa îmbrăcat în costum țărănesc și comandantul banderiuului călăreților sînteiani, bineventează pe dl Goga, în numele tineretului. Apoi banderiuul pleacă în galop în fruntea căruțelor noastre.

La marginea satului inimosul țăran frunș, Nicolae Grecu bineventează în numele țărâniei pe d. Octavian Goga,

spunând și o poezie făcută de d. sa în onoarea candidatului și poetului nostru.

După aceasta, pornim din nou la drum. Trecem prin sat. În tot parcursul ulițelor nu găsești măcar o casă unde să nu fie afișate placate cu „Să trăiască Goga!”. Însuflețirea e aici și mai mare!

Ulița pe unde treceam este de amândouă părțile complet plină de popor, în veșminte de sărbătoare. Aproape de biserica gr.ort. e ridicată o poartă triumfală, încărcată cu frunză verde și flori. Acolo ne așteaptă veteranii satului, apoi pe laturi femeile, iară lângă poartă fete drăgălașe cu brațele pline de flori aștepta pe d. Octavian Goga. O ploaie de lăcrămioare acopere complet trăsura d-lui Goga, astfel că d. Goga și d. Oncu cari se aflau în trăsura erau albi ca zăpada de atâtea flori gingașe; d-lui Goga i-se ofer mai multe buchete, dintre cari remarc un buchet artistic pregătit și oferit de grațioasa d-șoară Emilia Mladin din Șilindia.

În mulțimea publicului am văzut pe d. Gheorghe Mladin, împreună cu dna și d-șoara, apoi pe preoții Demetriu Mihuțiu, Petru Muntean și Petru Marșeu, învățătorii Gheorghe Coste și Sever Busilla, dintre frunșii comunei pe Teodor Fălcușanu, primarul Nicolae Orodanu, Simeon Ghiuca, Gheorghe Orodanu, Ioan Șereș, ș.a..

Ne adunăm în jurul tribunei, unde vrednicul și neîntrecutul naționalist veteran Ioan Ardeleanu, notar pensionat, aranjatorul principal a acestei primiri splendide, bineventează în cuvinte bine simțite pe d. Goga; declară apoi adunarea de deschisă și invită pe dl Goga să urce tribuna.

D. Goga desfășură într'un mod și mai măestrit, programul partidului naționalist român. Smulge sentimente din inimile ascultătorilor și le redă cu

cuvinte alese și frumoase poporului, care nu se satură în de ajuns auzindu-l. D. Goga a frapat pe toți!

Urmează d. preot Petru *Marșeu*, care făcând o paralelă între învierea lui Isus Christos și deșteptarea noastră politică, trece să se ocupe de persoana candidatului, arătând cu citate din poezile dlui Goga legătura sufletească a poetului cu poporul nostru.

Dl Dr. Iustin *Marșieu* sbiciue, cu cunoscutele-i vervă defectele sistemului de guvernare.

Dl. Dr. Cornel *Iancu* arată care este marea însemnătate a votului universal.

Fac o surprindere plăcută apariția studentului beiușan Nicolae *Ardelean*, din Sinte, îmbrăcat țărănește care adresează câteva cuvinte însoțite de o poezioară, la adresa dlui Goga. Dl Goga îi mulțumește strângându-l în brațe.

După acestea părintele Demetriu Mihut mulțumind poporenilor pentru purtarea lor bravă, îi roagă ca să-și facă datoria și la alegere votând acolo unde-i îndeamnă inima pentru d. Octavian Goga!

Apoi declară adunarea de închisă.

După o mică pauză, ne urcăm în trăsură și ne îndepărtăm, ducând în sufletul nostru o comoară bogată de impresii frumoase și înălțătoare, regretând că aceste clipe de desfătare sufletească au trecut așa de repede!

Și când vezi atâta însuflețire te gândești, ce suflet spurcat trebuie să aibă acel om străin care mai așteaptă voturi românești.

Român adevărat nu poate vota numai într'un loc!

Să trăiască Octavian Goga!"»»

Campania electorală a lui Octavian Goga a fost una intensă și plină de dinamism, marcată de turnee electorale,

adunări populare, discursuri vibrante și manifestații de masă. Oriunde mergea, era întâmpinat cu entuziasm de comunitățile românești, care vedeau în el un simbol al luptei pentru drepturi și emancipare națională. Cu toate acestea, Goga s-a confruntat cu numeroase obstacole din partea autorităților maghiare: tracasări administrative, intimidări și chiar acte de violență.

Presa vremii descrie scene impresionante de primiri triumfale în satele românești, dar și momente tensionate, cu intervenții brutale ale jandarmilor și încercări de a descuraja susținătorii săi. Atmosfera era una de efervescență, dar și de luptă continuă pentru afirmarea identității românești.

Cu toate eforturile și susținerea populară, Goga a pierdut alegerile. Conform relatărilor din ziarul *Tribuna* din iunie 1910, contele ungar a obținut victoria la Chișineu-Criș, cu 1246 de voturi, în timp ce Octavian Goga a strâns 1034 de voturi. Rezultatul, deși dezamăgitor, nu era neapărat o surpriză, având în vedere ponderea semnificativă a populației maghiare în acele sate transilvănene.

Chiar și înfrânt, Goga a rămas un simbol al rezistenței naționale, al curajului și al determinării. Anii aceia au avut un rol crucial în consolidarea ideii de drepturi egale și în deschiderea drumului spre votul universal, văzut atunci ca singura cale de emancipare națională și socială pentru români. În ceea ce îi privește pe sătenii din Sinte Mare, sunt conștienți că nu l-au putut uita pe Octavian Goga. Prin prezența sa, a reușit să pună satul lor pe harta țării, oferindu-le un loc în conștiința națională. Nu este deloc surprinzător că poeziile

sale au ocupat un loc special în inimile lor, iar amintirea vizitei lui Goga a rămas vie, ca o mărturie a legăturii dintre marele poet și comunitatea românească din satele transilvănene.

În încheiere, doresc să reafirm ideea că oamenii de cultură din perioada de dinainte de 1918, toți intelectuali de seamă, au folosit limba română ca principal instrument pentru a unifica și întări spiritul național românesc. În paginile ziarului *Tribuna*, alături de Octavian Goga, și-au adus contribuția personalități precum Ilarie Chendi, Onisifor Ghibu, Ștefan Octavian Iosif, Sextil Pușcariu, Octavian C. Tăslăuanu, Ioan Lupaș, Ion Agârbiceanu și mulți alții. Acești oameni de litere au fost pilonii pe care s-a sprijinit conștiința națională a românilor în acele vremuri decisive.

Cât cântărește sufletul

Lucian GEVELEGIAN

Cantautor, Ungaria

Cât cântărește sufletul, mă-ntreb ades în taină,
În lumea asta vastă, ce-i plină de-ndoială?
E oare o fărâamă de lumină și de vis,
Sau doar un abur fin, ce-n zare s-a desprins?

În cântul vântului, în murmurul de frunze,
Sufletul își poartă povara, fără scuze.
E greu cât o privire, ce-n ochi se oglindește,
Sau cât un gând tăcut, ce-n inimă sălășluiește.

În zborul păsărilor, în valul ce se sparge,

Sufletul își cântă dorințele-i deșarte.
E ușor ca o șoaptă, ce-n noapte se strecoară,
Dar greu ca o iubire, ce-n piept mereu tresară.

Cântărește cât o lacrimă, ce-n taină se prelinge,
Sau cât un zâmbet cald, ce-n suflet se răsfîrînge.
E greu cât o amintire, ce-n timp nu se destramă,
Dar ușor ca o speranță, ce-n zori de zi ne cheamă.

Așa că, de te-ntrebi cât cântărește oare,
Sufletul e totul și nimic, în fiecare.
E povara noastră dulce, e visul ce ne-nalță,
E cântecul etern, ce-n inimi se înalță.

Întrebări

Toma ENACHE

Poet, Constanța

Tristețea este starea de odihnă a fericirii;
Fericirea este starea de odihnă a tristeții;
Lumina este starea de vis a întunericului;
Întunericul este starea de somn a luminii;
Tristețea este starea de veghe a întunericului;
Fericirea este starea de vis a luminii.
Vă rog repetați:
Fericirea tristeții – întunericul luminii
Tristețea luminii – fericirea întunericului
Vă rog: Ce e fericirea? Dar întunericul?
Ce e tristețea? Dar lumina?

Lipova-așezare străveche de importanță națională și internațională - de la origini până în secolul al XVI-lea

Mihai HANDARIC
Teolog, Arad

Introducere. În acest articol vom căuta să evidențiem că unele localități neînsemnate în prezent au avut o istorie demnă de luat în considerare. Din perspectiva cercetătorilor, în zona Lipovei au existat comunități umane cu mii de ani înainte de construirea

piramidelor din Egipt. Pentru că Lipova a preluat ulterior cultura iudeo-creștină, vom aminti că în această zonă existau comunități umane cu 3000 de ani înainte de Exodul evreilor din Egipt, care a avut loc prin anul 1500 î. Hr. Știm că în această vreme Moise – fiul lui Faraon, pretendent la tronul Egiptului, a ajuns în final eliberatorul lui Israel și profetul care a dat evreilor Decalogul.

Vom observa că darea Legii pe Muntele Sinai (Decalogul – Exodul 20, Deuteronomul 5) a avut loc după 3 milenii de la existența așezărilor umane în zona Lipovei. Evreii erau un popor mic și neînsemnat în comparație cu marile culturi ale vremii: Egiptul, Sumerul, etc. Totuși, Biblia (Vechiul Testament - *Decalogul*) care a modelat cultura occidentală, alături de Noul Testament, a fost scrisă de o cultură mică – cultura iudaică.

Unelte și vasele descoperite în zona Lipovei ar aparține de Cultura Vinca-Turdaș, care aparține de istoria străveche a omenirii – epoca neolitică.

În această lucrare nu vom insista asupra acestui aspect. Noi vom arăta că

Lipova, în perioada Evului Mediu, până în secolul al XVI-lea era mult mai importantă decât Aradul. Vom observa că Aradul în acea perioadă era doar un târgușor pe lângă renumita cetate a Lipovei.

Repere geografice. Lipova este așezată în vestul României, pe malul Mureșului și include alte trei localități: Lipova I, Lipova II – fosta localitate Radna și Lipova III – localitatea care se numea Șoimoș. În prezent se întinde pe o suprafață de 135 kmp („Memoriu General Lipova” Primăria Lipova, p. 3-4. Accesat 14 iulie 2025). Compunerea cetății este dovedită și de coroana murală care are trei turnuri crenelare.

Orașul este străbătut de cinci căi de comunicații importante pentru această regiune. Este vorba despre drumul național DN7, care este și drum european având denumirea E 68, care leagă Bucureștiul de Nădlac prin Arad și Deva. Este vorba și despre drumul județean DJ 682 care leagă Săvârșinul de Timișoara prin Ususău, Bata, Făget, care se unește cu DN7. Acest drum traversează localitățile Făget, Birchiș, Lipova, Arad, Periam și Beba Veche. Apoi avem drumul județean DJ 572 Comoriște-Berzoaia, Cuveșdia și Lipova. El leagă Lipova de Lugoj sau Timișoara prin Șiștarovăț.

Lipova este traversată și de două căi ferate. O cale ferată internațională care merge paralel cu DN7 spre Curtici în Ungaria. Această rută aparține Coridorului Pan-European de transport multimodal IV. Celalaltă cale ferată leagă Radna de Timișoara traversând râul Mureșul pe podul metalic.

Lipova așezare străveche. Descoperirile arheologice de la pârâul Teiuș, din localitatea *Hodaie*, confirmă că pe acest pământ au locuit de comunități umane încă din vremuri străvechi – din neolitic. Este vorba de perioada străveche

din istoria omenirii care a urmat după perioada mezolitică. Neoliticul a fost urmat de epoca metalelor. În perioada neolitică se foloseau unelte de piatră șlefuită și de bronz. A început să se practice olăritul. Atunci a apărut agricultura primitivă și creșterea vitelor. La Lipova s-au descoperit unelte și vase specifice acestei perioade: obiecte ceramice, topoare din piatră, cupe cu picior, cești fără torți. Aceste obiecte ar aparține de *Cultura Vinca-Turdaș* (Dragoș Diaconescu, „Despre Cultura Turdaș și poziția sa cronologică” în *Analele Banatului, S.N., Arheologie – Istorie, XXII, 2014*, și Elena Rodica Colta, „Aradul Nou,” în *Dictionarul istoric al localitatilor din Județul Arad, Vol. I*, p. 258), cunoscută și sub denumirea de Cultura Turdaș. Ea a fost descoperită în Serbia, dar și în România – în Transilvania, în Bulgaria și alte zone. Această cultură este datată între anii 5700 și 4500 î.H. Există la Orăștie un muzeu, numit chiar *Muzeul Turdaș-Vinca* care adăpostește obiecte ce datează din perioada respectivă.

Această cultură se întindea de-a lungul Dunării în România, Serbia, Bulgaria și Macedonia. Însă s-au descoperit obiecte specifice acestei culturi în toată Peninsula Balcanică.

Chiar denumirea culturii provine de la localitatea Turdaș aflată în județul Hunedoara. Celălalt nume *Vinca* se referă la o suburbie a orașului Belgrad – capitala Serbiei. Prima femeie arheolog, Zsafia Torma, originară din Transilvania a descoperit rămășițe ale culturii în secolul al XIX-lea. Este parte din marea cultură deluviană a Geților de Aur postdeluviani. Zsafia Torma a făcut de cunoscut comunității științifice europene artefacte ale acestei culturi străvechi. Ar însemna că în zona Lipovei existau comunități umane cu mii de ani înainte de construirea piramidelor din Egipt.

Originile cetății Lipova. Lipova a fost cunoscută de-a lungul timpului sub mai multe denumiri: *Lippa, Lyppua și Leypua*. Numele cetății provine din slavonă – lipa, care înseamnă *tei*. La Lipova s-a descoperit și o stelă funerară pe care e inscripționat un om în costum dacic. De asemenea, în zona Dealul Morilor s-au descoperit fragmente de obiecte care aparțin de secolele IX-XII. Acest lucru dovedește existența în zonă a unei comunități umane medievale timpurii.

Prima atestare documentară a cetății datează din 1245, în vremea regelui Ungariei Bela al IV-lea (1235-1270), care a dispus reconstruirea și fortificarea cetăților Șoimoș și Lipova, după Marea invazie a tătarilor din anul 1241-42, în urma căreia armata lui Bela a fost înfrântă și cetățile respective distruse. Lipova a fost atestată documentar ca oraș încă din anul 1314 (Stelean Ioan Boia – „Orașul Lipova,” în *Dictionarul istoric al localitatilor din Județul Arad, Vol. I, Orașe*, p. 437, 445-47).

În vremea lui Ahtum, Lipova era un centru important în ce privește transporturile de produse pe apă și pe uscat. Corabia de pe stema localității amintește de transportul de pe Mureș, unde se făcea comerț cu sare. Cetatea Lipovei a fost un strategic punct vamal și un important port în comerțul cu sare.

Cetatea Șoimoș, datată din 1278, a fost construită de o familie nobiliară de care aparținea și Paul – ban de Severin. În secolul al XIV-lea cetatea a fost sub autoritatea voievodului Transilvaniei Ladislau Kan (1294-1315). El avea castelani care erau și comiți ai Aradului (Alexandru, Dominic, etc.).

Lipova între secolele al XII-lea și al XIV-lea. În secolele al XII-lea și al XIII-lea, Lipova a fost cunoscută ca port și vamă pentru comerțul cu sare. Spre sfârșitul secolului al XIII-lea cetatea a devenit principala vamă pentru comerțul de acest tip

de pe Mureșul inferior. Prin această vamă traversau cantități enorme de sare, din care cea mai mare parte era transportată în Europa spre Buda, Bratislava, iar o altă parte spre Seghedin, pe râul Tisa, și mai departe în Croația și Serbia (Rodica Colta, Doru Sinaci Natalia Tomi, „Monografia comunei Covăsânt”, p. 21-22. Stelean Ioan Boia, „Orașul Lipova,” p. 436-38).

Începând cu secolul al XIII-lea, Lipova a fost o cetate importantă în Transilvania și în Ungaria. În anul 1241-2 Lipova a fost distrusă de tătari. Cetatea a fost reconstruită, dezvoltându-se treptat de la statutul de sat, mai apoi târg și în cele din urmă oraș. Lipova a fost din nou invadată de tătari, însă de această dată a rezistat pentru că era fortificată.

Stema Lipovei ca cetate medievală, scoate în evidență anumite aspecte importante din istoria și religia comunității. Cârja și crucea vorbesc despre Lipova ca veche reședință episcopală ortodoxă.

La începutul secolului al XIV-lea regele Carol Robert de Anjou a reconstruit Lipova dându-i statut de cetate regală. Cetatea s-a dezvoltat continuu în această perioadă. În anul 1324 este menționat Toma de Szecseny ca și castelan al Lipovei. Un alt document care datează din 1367 menționează numele medicului Petru din Lipova, despre care se afirmă că deținea o vie în dealul Minișului. Ținând cont de faptul că în acest secol s-a declanșat ciuma neagră 1348, era nevoie de personal medical calificat.

În prima jumătate a secolului al XIV-lea se înființează *Casa de vamă regală*. După aceea Lipova este numită în documente *oraș – civitas*, având un jude primar și o conducere formată din 12 jurați care erau aleși dintre meseriașii orașului.

Regele Ludovic I de Anjou a emis în 1357 un document *Comitelui cămărilor regale* de la Lipova prin care dona o parte

din moșie cu drept de vamă comitatului Satu Mare. Există de asemenea un document care datează din 1362, în care este menționat numele comitelui cămărilor regești de sare din Lipova. Acesta se numea Mihail zis și Buldik.

Lipova în secolul al XV-lea. În anul 1389 Sigismund de Luxemburg acordă cetățenilor din Lipova o treime din vama comerțului cu sare. Lipova devine în Evul Mediu o mare piață de desfacere. Aradul era în vremea respectivă un târgușor pe lângă renumita cetate a Lipovei (Rodica Colta, Doru Sinaci Natalia Tomi, „Monografia comunei Covăsânt”, p. 21-22. Stelean Ioan Boia „Orașul Lipova”, p. 438-48). În centrul pieții cetății s-a construit și Biserica Ortodoxă. În piață se organizau săptămânal târguri renumite care atrăgeau negustori din toată Transilvania. La aceste târguri veneau schimbători de bani, numiți *zarai*.

Locuitorii cetății dețineau întinse terenuri viticole în podgoria Aradului. Lipova deținea una din cele 4 cămări regale din Transilvania, unde se băteau monede. Moneda bătută în Lipova era apreciată chiar și în străinătate.

Avem informații că în anul 1426 italianul Filippo Scolari, care era comite de Timiș, Arad, Cenad și Cuvin a plecat cu armata din Lipova într-o campanie militară antiotomană în Țara Românească condusă de Mircea cel Bătrân. Filippo se îmbolnăvește grav și moare la Lipova pe 27 decembrie a aceluiași an (Hategan Ioan, *Filipo Scolari*, p. 42-43,60).

În 1446 cetatea a fost întărită și extinsă cu elemente gotice și renescentiste de luncu de Hunedoara – voievodul Transilvaniei. Importanța ei era dovedită și de faptul că era înconjurată de 100 de sate, dintre care 79 erau sate românești.

Prin anul 1475 în Lipova erau 545 familii înregistrate în statisticile primăriei,

ceea ce ar însemna că localitatea număra aproximativ 2000 de locuitori.

Diversitatea etnică și religioasă a patronilor Lipovei. Cetatea Lipova a fost de mai multe ori dăruită zălog unor conducători sau nobili importanți din Transilvania, dar și din alte țări: Bulgaria, Serbia sau Cehia - țări ortodoxe surori sau catolice. Un document din 1426 menționează că regele Ungariei a dăruit cetatea Lipovei țarului ortodox Șişman, care s-a refugiat din Bulgaria și a investit sume importante de bani pentru construirea bisericii ortodoxe. O vreme scurtă Lipova a fost dăruită lui Gheorghe Brancovici, nobil ortodox de origine sârbă.

Capitulul catolic din Arad emite pe 27 mai 1439 un act care specifică faptul că cetatea Șoimoș a fost oferită de regele Ungariei Albert de Habsburg, lui Ladislau Hagymasi comitele de Timiș, pentru suma de 19000 de florini.

Din anul 1446 și până în 1490, cetatea Lipovei intră în posesia regilor Ungariei: Iancu de Hunedoara și Matei Corvin, care erau de origine română (Marius Diaconescu, „Matia Corvin, românul de pe tronul Ungariei,” accesat 13 iulie 2025). Capitulul catolic de la Buda a emis mai multe documente, redactate între lunile iunie și octombrie ale anului 1446, prin care se afirma că cetatea Șoimoș și târgul Lipova au fost dăruite voievodului Transilvaniei Iancu de Hunedoara. Iancu a investit importante sume de bani pentru întărirea cetății Șoimoș. Se amintește de asemenea că în anul 1447 Iancu de Hunedoara a emis personal un document, în Lipova, în calitate sa de guvernator al Ungariei.

Un testament încheiat în fața notarului public, în anul 1455, îi menționează pe castelanul de Șoimoș, Blasiu, și soția sa, Anastasia, care au donat mai multe posesiuni bisericii catolice din Arad.

În documentele din secolul al XIV-lea mai mulți castelani ai cetății menționează că se bucurau de susținerea regelui Ungariei Matei Corvin (1458-1490).

Matei Corvin a oferit cetatea Șoimoș zălog mai multor nobili. De exemplu, în anul 1462 a dăruit cetatea fostului comandat husit Jan Giskra. Apoi a fost arendată lui Nicolae Banfy – comite de Arad și fratelui său, care erau maghiari de religie catolică.

În anul 1487 Lipova a fost confiscată de autoritățile maghiare și oferită lui Ioan Corvin – fiul regelui Ungariei Matei Corvin, care era de origine română, dar de religie catolică. În anul 1494 Ioan Corvin a dăruit cetatea Lipovei ca zălog banului Bosniei.

Lipova în secolul al XVI-lea. Din documentele vremii, aflăm că în anul 1514 toți locuitorii Lipovei și din împrejurimi s-au răsculat motivați de nemulțumirea față de nobili. În final, căpitanul cetății Nicolae Bodo împreună cu mercenarii lui capitulează și cedează conducerea cetății lui Gheorghe Doja conducătorului răscoalei țărănești (Stelean Ioan Boia, „Orașul Lipova”, p. 441-448. Bulboacă, Sorin, „Contribuții la istoria Ineului în sec. XVI,” în *Administrație românească arădeană: studii și comunicări din Banat- Crișana*, vol. XII, 9-15., p. 9-10).

Între anii 1514 și 1551, Lipova ajunge ca posesie a familiei lui Ioan Zapolya și apoi a fiului său Ioan Sigismund (Hategan Ioan, *Filipo Scolari*, p. 110). Aflăm de asemenea că în perioada 1529-1552 Mitropolia Timișoarei era condusă de mitropolitul Iosif, care se afla sub jurisdicția Episcopiei de Lipova. Tradiția menționează că atunci când turcii au cucerit Lipova în 1551-52, episcopul de Lipova ar fi fost tăiat de cotropitori. Mai aflăm că prin anul 1563, episcopul Lipovei se numea Daniil.

Lipova sub dominație otomană. După căderea regatului maghiar, Transilvania a devenit autonomă, dar sub

suzeranitate otomană. Între anii 1541-1542 turcii și-au stabilit reședința la Lipova. În anul 1551 cetatea a fost cucerită de turci. Otomanii au cucerit teritoriile de sudul și nordul Mureșului, formând trei sangeacuri: Aradul, Lipova și Ineu (Sorin Bulboacă, „Contribuții la istoria Ineului în sec. XVI,” p. 11).

Bazarul turcesc a fost construit în perioada celei de-a doua stăpâniri otomane are dimensiuni impresionante, cu fațada având 8 stâlpi cilindrici uniți prin arcade. Construcția are un frontispiciu triunghiular.

Regina Isabele, soția regelui Ioan Zapolya, preia tronul Ungariei după moartea soțului ei în 1540, însă după scurtă vreme este forțată să renunțe și să se stabilească împreună cu fiul ei Ioan Sigismund Zapolya, în cetatea Șoimoș.

Lipova a rămas sub stăpânire otomană din 1552 până în 1599, când Mihai Viteazu cucerește cetatea (Sorin Bulboacă, „Contribuții la istoria Ineului în sec. XVI,” p. 12.) și pune conducători din armata sa. În Lipova îl numește căpitan al cetății pe Ioan de Săliște.

Viața religioasă în Lipova. După cum vom observa, la Lipova au conviețuit ortodocșii cu catolicii în relații bune. Cele două comunități s-au dezvoltat, construindu-și biserici. În continuare vom trece în revistă o serie de aspecte referitoare la evoluția comunității ortodoxe din cetate.

Comunitatea Ortodoxă. Prima biserică ortodoxă a fost construită în secolul al XIV-lea. Ea a fost contruită pe temelia unei clădiri mai vechi. Biserica este una din cele mai vechi clădiri istorice din Lipova. În prezent este cunoscută ca Biserica Ortodoxă Adormirea Maicii Domnului. Ea a fost construită prin anul 1338. Inițial a avut un stil bizantin. Prin secolul al XVIII-lea, biserica a fost renovată și transformată în stil baroc, cu turnul rococo. Sever Bocu a renovat ultima dată biserica în 1930.

Cercetările spun că în Lipova exista o biserică și chiar o episcopie ortodoxă din perioada regelui Ludovic cel Mare (1342-1382). Într-un document datat din 1398 este menționat Ștefan ca preot ortodox în Lipova. În vremea regelui Sigismund de Luxemburg (1387-1437) este menționată episcopia Lipovei și a Timișoarei.

Comunitatea catolică. Mănăstirea franciscanilor conventuali din Lipova este menționată în documente din anul 1325, afirmându-se că ea a fost construită de regele Carol Robert (Hațegan Ioan, *Filipo Scolari*, p. 14-15). Ea este dedicată Sfântului Ludovic din Toulouse. Construcția a fost finalizată după moartea lui Carol, de către regina Elisabeta Lokietkowna, care era din dinastia poloneză. Regina s-a dus la Roma la papa Clement al VI-lea, susținând că mănăstirea îi aparține. În schimb papa îi oferă drepul la indulgențe vreme de un an și 40 de zile.

La Lipova au fost înregistrate în documente întruniri ale franciscanilor în anii: 1345, 1352 și 1359. Călugării din Lipova beneficiau de mai multe drepturi. Erau scutiți de taxe pentru sare la vama de pe Mureș.

La Lipova a existat în secolul al XIV-lea o comunitate catolică al cărei paroh a fost la un moment dat Nicolae. Acesta era înregistrat în anul 1333 în registrele papei cu specificația că avea de plătit dijmă o marcă și 33 banali. Preotul Nicolae este menționat în registrele papei și în următorii doi ani 1334 și 1335.

Biserica Catolică din Lipova era parte din structura arhidiaconatului catolic Arad, care aparținea de Episcopia Cenad. În 1373-74 se menționează că preotul Ștefan al lui Ioan din Lipova, a fost numit arhidiacon la Satu Mare care aparținea de Biserica de Alba.

În 1520, pe dealul Radna, înaintea construirii Mănăstirii de la Radna a fost

ridicată inițial o capelă. O văduvă bogată evlavioasă a consuit această capelă. După cucerirea Lipovei de către turci în anul 1551, capela a fost folosită de credincioși și de călugării franciscani pentru a se refugia din calea turcilor, pe malul nordic al Mureșului. După 1551 capela a fost mărită de către călugării franciscani. Mănăstirea în formatul actual a fost începută în 1756 și terminată după 26 de ani. Specific noii clădiri este altarul de marmură de Carrara, pe care este plasată icoana Maicii Domnului.

Concluzie. Din analiza pe care am făcut-o asupra Lipovei, am înțeles că în procesul cunoașterii trebuie să avem în vedere două aspecte: Cercetarea pe de o parte și selecția pe de altă parte. Acest lucru s-a dovedit valabil și în studierea subiectului nostru. Pe de o parte, a trebuit să cercetăm pentru a afla informații legate de această localitate. Pe de altă parte, a fost necesară o selecție a informațiilor. În acest sens, ne-am raportat la data construirii piramidelor egiptene și la Exodul Evreilor din Egipt, perioadă în care a fost formulat Decalogul - esența comportamentului moral al creștinismului.

Când Marta o acuză pe Maria sora ei pentru că Îl asculta pe Hristos în loc să o ajute pe ea cu musafirii, Domnul îi răspunde: „Marto, Marto, pentru multe lucruri te îngrijești și te frământă tu, dar un singur lucru trebuiește. Maria și-a ales partea cea bună, care nu i se va lua” (Luca 10:41-42). Hristos a semnalat că ascultarea cuvintelor Sale sunt prioritare.

Referitor la subiectul nostru, am înțeles că Lipova a fost o localitate importantă, și că informațiile cronologice ne ajută să raportăm această așezare la evenimente reprezentative din cultura și spiritualitatea lumii.

Am înțeles că așezarea umană din zona Lipovei ar fi existat cu mii de ani înainte de construirea piramidelor din Egipt. Uneltele

și vasele descoperite ar aparține de Cultura Vinca-Turdaș, care aparține de istoria străveche a omenirii – epoca neolitică. Înseamnă că Legea de pe Muntele Sinai (Decalogul – Exodul 20, Deuteronomul 5) s-a dat când așezările umane din Lipova aveau deja 3 milenii de existență.

Cercetarea istoriei poate aduce informații importante în ce privește trecutul comunităților umane și al plasării în timp a valorilor spirituale și morale ale civilizației occidentale. Am arătat că mica cultură iudaică a dăruit lumii civilizate Biblia care a modelat această cultură.

În lucrarea prezentă ne-am concentrat asupra originilor și importanței Lipovei în perioada Evului Mediu, până în secolul al XVI-lea. Am înțeles că în această perioadă, Aradul era doar un târgușor pe lângă renumita cetate a Lipovei.

Prima atestare documentară a cetății datează din 1245, în vremea regelui Ungariei - Bela al IV-lea. În secolele al XII-lea și al XIII-lea, Lipova a fost cunoscută ca port și vamă pentru comerțul cu sare. Spre sfârșitul secolului al XIII-lea cetatea a devenit principala vamă pentru comerțul de acest tip de pe Mureșul inferior. În Secolul al XV-lea Lipova devine o mare piață de desfacere.

Am văzut că cetatea Lipovei a fost de mai multe ori dăruită zălog unor conducători sau nobili importanți din Transilvania dar și din alte țări, cum ar fi Bulgaria, Serbia sau Cehia, care erau țări ortodoxe surori sau țări catolice.

La jumătatea secolului al XVI-lea Lipova a fost sub dominație otomană, după căderea regatului maghiar, când Transilvania a devenit autonomă, dar sub suzeranitate otomană. În anul 1551 cetatea este cucerită de turci.

Referitor la viața religioasă în Lipova am înțeles că la Lipova au conviețuit ortodocșii cu catolicii în relații bune. Cele

două comunități s-au dezvoltat, construindu-și biserici. Prima biserică ortodoxă a fost construită în secolul al XIV-lea. Însă ea a fost contruită pe temelia unei clădiri mai vechi. În prezent este cunoscută ca Biserica Ortodoxă Adormirea Maicii Domnului.

S-a dezvoltat și comunitatea catolică. Mănăstirea franciscanilor conventuali din Lipova este menționată în documente din anul 1325, afirmându-se că ea a fost construită de regele Carol Robert. Am văzut că Biserica a avut un rol deosebit în promovarea educației și a culturii.

În urma analizării subiectului nostru vom concluziona cu afirmația profesorului Ioan Pânzarul: „Firul cunoașterii se cere înnodat datorită pieirii fiecăruia dintre noi (Ioan Pânzarul, „Practici ale interpretării de text”, p. 8).

EVENIMENT

„Foc și Apă” în fotografie la Atrium Mall Arad

Mircea BORAN

Președinte Foto Club Arad

Asociația Foto Club Arad în colaborare cu Atrium Mall Arad a organizat în cadrul spațiului expozițional de la Etajul 1, Salonul de artă fotografică „Foc și Apă”.

Anul trecut expoziția a fost prezentată iubitorilor de frumos din mai multe locuri: Salonta, Békéscsaba, Gyula, Arad (la Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol”) și Oradea. A fost o colaborare deosebită între prieteni fotografi de la Atelierul Foto Marvany din Bekescsaba (Ungaria), Fotoclub Székely Aladár din Gyula (Ungaria),

Asociația Cultural-Artistică Slash Light din Oradea și Asociația Foto Club Arad.

De această dată am hotărât să prezentăm din nou, din partea Asociației Foto Club Arad, 15 fotografii cu dimensiunea de 50/70 cm. realizate de Brighita Niță, Călin Creștin, Mircea O. Boran E.AAFR, Octavian Iolu, Octavian Silaghi Art. AAFR și Ovidiu Filip.

Acest salon nu va avea un vernisaj, iar din cauza spațiului destul de restrâns, am hotărât să prezentăm numai fotografiile colegilor de la clubul nostru.

„Expoziția „Foc și Apă” explorează simbolistica profundă a două dintre elementele fundamentale ale naturii. Focul, cu energia și pasiunea sa transformatoare, se află în contrast cu apa, ce simbolizează purificarea, flexibilitatea și calmul. Împreună, aceste elemente reflectă esența vieții, echilibrul și opoziția din existența umană. Prin intermediul acestui proiect vizual, expoziția oferă o introspecție în imagini, surprinzând emoțiile și stările sufletești influențate de aceste forțe fundamentale.”

PATRIMONIUL SPECIAL UZPR

Medalia „Serviciul Credincios” decernată în 1931 unui plutonier-major din comuna Pecica, județul Arad

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS
Arhivist, București

Urmare a raportului lui D. I. Ghika, ministrul Afacerilor Străine, cancelar al

Ordinelor, nr. 762 din 8 ian. 1932, regele Carol al II-lea a semnat în București, la 21 decembrie 1931, decretul nr. 4.188, prin care acorda Medalia „Serviciul Credincios”

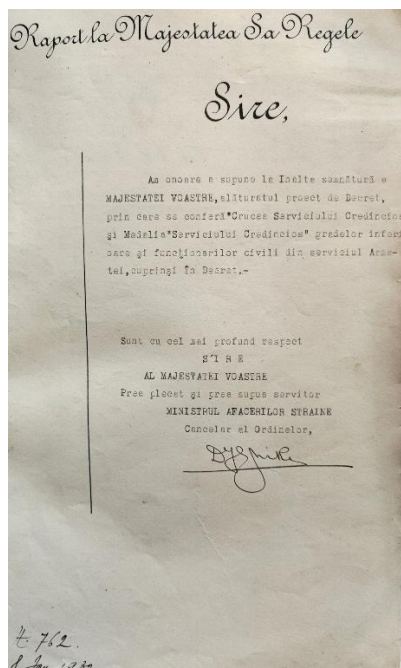
clasa I lui Toma Nicolae, plutonier-major în Regimentul 4 Grăniceri. Prin decretul amintit mai înainte, publicat în „Monitorul Oficial” nr. nr. 14 din 18 ianuarie 1932, p. 291, medală atât clasa de mai sus, precum și Medalia „Serviciul Credincios” clasa a II-a și Crucea „Serviciul Credincios” clasele I și a II-a, au mai fost conferite și altor persoane. Potrivit adeverinței de primire a brevetului și însemnelor Medaliei „Serviciul Credincios” clasa I, semnată la Pecica, în 23 mai 1933, Toma Nicolae s-a născut la 26 septembrie 1887, în comuna Șirineasa, județul Vâlcea și își avea domiciliul în comuna Pecica, județul Arad.

Prezentăm descrierea distincției onorifice, precum și reproducerile grafice care provin de la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinelor, dosar nr. 326/1931 (documentele și stema) și de pe site-ul <https://www.ordersandmedals.ro> (medalia).

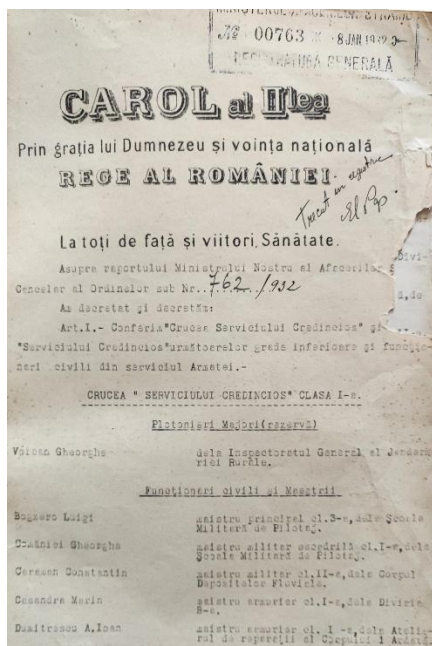
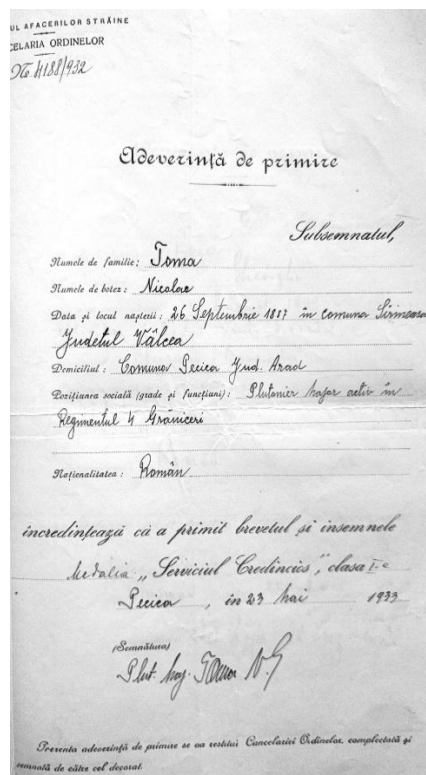
Medalia „Serviciul Credincios”, instituită în anul 1878, avea forma rotundă (30 mm), cuprindea clasa I (de metal galben) și clasa a II-a (de metal alb) și se acorda drept răsplătire a serviciilor civile și militare aduse Statului în toate ramurile activității publice (Decretul nr. 882 din 8 aprilie 1878). Conform *Regulamentului pentru instituirea Crucii și Medaliei „Serviciul Credincios”*, sancționat prin Decretul regal nr. 3.507 din 11 octombrie 1906 (aflat, sub formă de copie, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinelor, dosar nr. 642), Medalia „Serviciul Credincios”: *«pe o parte (avers) poartă, în relief, armele țării, iar pe partea opusă (revers), sunt stampate, tot în relief, cuvintele: „SERVICIUL CREDINCIOS”, înconjurată de câte o ramură de stejar și de laur, care se unesc printr-o fundă. La partea superioară a Medaliei este coroana regală și un inel prin care se trece panglica. Panglica este de moar albastru-deschis, cu câte o dungă de fir argintiu pe fiecare margine, panglica lată de 35 mm și lungă, în partea aparentă, de 50 mm și se fixează pe piept în toată lățimea ei, adică fără alte îndoituri decât cele de la extremități, de care, pe de o parte, se atârnă Medalia de panglică, iar pe de altă parte, panglica de piept, căpătâiele panglicii prinzându-se cu copci dedesubt»*.

Stema României de la 1872 (având metalele și culorile redată prin coduri convenționale).

Raportul lui D. I. Ghika, ministrul Afacerilor Străine, cancelar al Ordinilor, nr. 762 din 8 ian. 1932.

Decretul regal nr. 4.188 din 21 decembrie 1931 (prima pagină).

Metode inedite de utilizare a... poeziei

Roxana ISTUDOR
Jurnalist, București

Exprimarea iubirii sau protestul împotriva nedreptății sunt doar câteva dintre domeniile în care poezia este folosită în mod obișnuit în lumea de astăzi – dincolo de reclamele publicitare în versuri (sau cu rime). Dar această formă de artă străveche și universal umană a jucat multe roluri de-a lungul istoriei, unele dintre ele cu siguranță cel puțin inedite.

Un exemplu este oda - poem care își laudă subiectul, adesea într-un mod extrem de descriptiv și liric. Dincolo de victorii și de patriotism, oda era folosită de grecii antici pentru a celebra **atleții**. Aceste compoziții respectau forme stricte și erau pline de imagini bogate, iar scandările provenite de la fanii unei echipe sportive moderne nu sunt prea departe de modelul vechilor ode.

În Evul Mediu, poezia era scrisă și despre **băutură și petreceri** - o mare parte din însemnări provine dintr-o sursă improbabilă - poeții arabi au fost cei care au deschis calea acestui tip de poezii. Cultura arabă este adesea asociată cu religia islamică de astăzi, care interzice consumul de alcool, dar Abu Nuwas, unul dintre cei mai celebrați poeți, a scris cândva „Cântece pentru vin”...

La capitolul **război și războinici**, poezia domnește celebrând victoriile în măceluri străvechi, care au stat la baza imperiilor. Pentru războinicii greci antici, poezia avea un scop mai practic decât simpla onorare a numirii unui nou șef - îi

ajuta să se pregătească pentru luptă (nu erau soldați cu normă întreagă, ci cetățeni care fuseseră chemați să se apere împotriva invadatorilor). Pentru a-i însufleți, existau imnuri cântate care îi implorau pe zei să-i protejeze pe cei ce se avântau în bătălie.

Ca formă de artă, poezia este suficient de extinsă încât să permită descrierea în versuri a altor... **opere de artă**. Acest mijloc de utilizare a versificării vine tot din Grecia antică, iar unele dintre cele mai vechi exemple sunt poeziile epice. Iubitorii de artă erau nevoiți să se bazeze pe talentele lingvistice ale poeților pentru a avea o experiență vizuală, iar în secolele mobilității restrânse, poeți celebri au recurs la acest mijloc descriptiv (Keats, Shelley, W.H. Auden).

În China, Japonia și multe țări arabe, era ceva normal ca liderii militari și războinicii să scrie poezii - în mod previzibil, mulți și-au folosit „creațiile” și-au folosit poeziile pentru **propagandă**.

Un alt mijloc de utilizare a poeziei este doar aparent straniu - vikingii antrenau cu anii așa-numiți scalzi, poeți de curte care se întreceau în a transforma în poezie legendara cruzime a acestor vechi scandinavi - după ce memorau un număr imens de evenimente actuale și istorice.

Existau doar 300 de astfel de poeți, iar personajele erau în cele mai multe

cazuri **patronii** - în viață - ai acestor scalzi, așa că erau portretizați într-o lumină pozitivă. Relații publice în toată regula...

Nu se poate trece în revistă lista de utilizări stranii a poeziei fără poemele dedicate culturii **cowboy**. Obiceiul dăinuie în mai multe colțuri ale SUA de astăzi și se glorifică astfel standarde ale genului, cu toate elementele sale componente, care au stat la baza celebrului soft power american decenii la rând. Una dintre strofele poemului „Rugăciunea unui cowboy”, de Badger Clark, sună astfel: Să fiu blând cu omul care e la pământ/să fiu drept și generos cu toți/sunt neatent uneori, Doamne, când sunt în oraș/ Dar niciodată să nu-i lași să spună că sunt rău sau mic!/ Fă-mă la fel de mare și de deschis precum câmpiile/ La fel de cinstit precum calul dintre genunchii mei”...

De-a lungul istoriei, poezia a fost folosită inclusiv pentru **demonstrarea unor terorii matematice** - profesoara americană JoAnne Growney a folosit poezia pentru a-și ajuta elevii să se simtă mai conectați la ceea ce învățau. Rimele urmează reguli numerice în multe tipuri de poezie, așa că versurile sunt un mijloc natural de a demonstra concepte matematice. Iar în Franța anilor 1960, s-a experimentat cu multe forme de poezie inspirate de matematică, inclusiv prin exercițiul „bulgărelui de zăpadă”, în care fiecare cuvânt ulterior dintr-un vers crește cu o literă.

Pe de altă parte, poezia a sălășluit și în mințile unora dintre cei mai cruzi **dictatori** ai istoriei – poate părea greu de crezut, dar oameni care odată ajunși în vârful puterii politice au recurs la crime teribile „musteau” de lirică - Nero, Stalin, Hitler, Mussolini, Mao Zedong și Saddam Hussein. Chiar și Osama bin

Laden a încercat poezia în anii petrecuți în clandestinitate, devenind unul dintre cei mai citați „poeti” jihadiști...

Foto: pixabay.com

Lăsați femeile...

Lucia Cornelia BIBART

Poet, Arad

Lăsați femeile să intre în cetate
cu pletele să măture cărarea,
să-nsămănăze vise și dorinți
în brazda țarinii fecunde.
Din rotunjimea pântecului-pâine
să crească aburind grăun Ț a
cu ochii de cicoare și zâmbet de lumină.

Lăsați femeile să-și spele-n ploaie
măștile colorate de pe chipuri,
vulgare, incitante, cu tendință.
Lăsați-le să-și lepede nu prunci,
veșminte,
ci kilograme de farduri,
obsenitate nedisimulată din
preajmă-vă, bărbați.

Năpârlească anorexicele, de trupuri
și-nmugurească forme neprofanate încă.
Strângeți tarabele campaniei
dimensiunilor
90-60-90 și a poftelor!
Înlăcătuți corsetele siliconate
și anunțați insolvența prefăcătoriei
și-a minciunii.

Lăsați Femeile să intre în cetate!

SPECIAL UZPR FILIALA ARAD

De ce scriu femeile... Revista Gutenberg, Arad, de vară

Florica R. CÂNDEA
Carina A. BABA

Context :

Johann Gutenberg a schimbat total întreaga cultură și tiparele civilizației, fiind numit *părintele cărților*, prin care omenirea a dobândit cunoașteri.

Cu toate că s-a născut cu numele Genflesich, a preferat numele satului natal al mamei, Gutenberg, (Ioan Munte Frumos, în traducere aproximativă) și a definit pentru posteritate că invenția mașinii de tipar a luat locul manuscriselor (manus scriptum).

Suntem în anul 625 al nașterii sale, și îi aducem omagiul cuvenit, prin existența la Arad, orașul de pe Mureș, a unei *Constelații Gutenberg*: (Tipografie cu o vechime recunoscută de peste șaptezeci și cinci de ani, Editură, Revistă și Salon mozaic, eponime).

Conținuturi:

Revista *Gutenberg*, an. XVII, nr. 63, s-a ivit în preajma zilei Bardului Eminescu, în Anul 175 al omagierii *Geniului pustiului...* al Literaturii române.

Este ediția de vară, iunie, și este recunoscută printre colaboratori a fi un *Magazin cultural arădean*, cu un spectru larg de adresare în plaja altor publicații arădene (și nu numai).

Coperta I reprezintă un Lynotip 1948, pe care s-a lucrat în tipografie, iar

Coperta IV afișează ultimele volume ieșite de sub tipar arădean.

Revista se desfășoară pe 112 pagini (alb-negru), are la ora actuală în palmares 3455 de colaboratori și 3529 de semnături.

Aceștia provin din diferite arii de comunicare sau afiliații profesionale, fiind publiciști oro gazetari, istorici sau critici literari, cercetători, documentariști, istorici, muzeografi, profesori, artiști, arhiviști, teologi, scriitori, medici, studenți (cu alte cuvinte, mănuitori pricepuți de condei).

Revista aduce și promovează puntea sau pragul (care se impune) tuturor entităților care agreează exprimări de valoare, prin scris, formă sau culoare, fiind *mâna* care o întinde unor parteneri consacrați și de valoare (Uniunea Ziariștilor Profesioniști, prin Roxana Istudor sau Laurențiu Szemkovics, aceștia fiind modelul suport pentru unii începători), Uniunea Scriitorilor, Revista Condeierul Diasporei,

Revista Emoții și Lumină, Foto Club Arad ș.a.

Dar, este și *prag* de afirmare pentru cei mai mari, studenții medicinisti (ex.: Grațiana Ienășel ori Ioana Crișan), elevilor Daniela Ioana Bîscă ori Nataly Orz (aceasta din urmă fiind un *boboc-discipol amurgit* din mâna mentorului emandian, Eugenia Ponta Pete, pentru că, și cei mici, vor fi mari).

Revista se compune dintr-un bogat *Sumar*:

Editorial, Arad-Podium, Patrimoniu, Special UZPR, Special USR, Note de lector, Oaspetele nostru, Salon mozaic Gutenberg, Salon Diaspora, La o ceașcă de cafea, duminica, Semnal editorial,

Miscelanea, Personalia, Eveniment ș.a (o imagologie adecvată însoțește materialele propuse, înspre o lectură plăcută).

Subiectele sunt variate, de la istorie și civilizație, la portrete sau medalioane, evocări ori comemorări, restituiri, opinii sau recenzii, proză scurtă compozită, scrieri de gen liric ori în grai, recomandări de citire (Colțul mucalitului sau Cartea de duminică) ș.a.

GUTENBERG

UNIVERSUL CĂRȚII

Concluzii:

Revista Gutenberg de vară este una a promovării *Frumosului* exprimat (și) prin cuvinte.

O ediție care pregătește o alta, aniversară (dar și un viitor an, 18, al altei maturități, de care, sperăm să fim înconjurați, cu bine).

Se cuvine să precizăm că, o parte dintre semnatarii producției noastre editoriale, revista *Gutenberg*, (sprijinită financiar, în totalitate, de Tipografia Gutenberg și distribuită gratuit, în toate

colțurile țării, chiar și peste ocean), este și o clientelă fidelă a acestei instituții economice, bine cotate, astfel că, Iuliana Pinte, Liviu Nadiș, Florica R. Cănde, Augustin Mureșan, Teodor Pătrăuț, Horia Truță ș.a. au, pe cărțile semnate, sigla reprezentativă a unității de producție (în același context, se cuvine să menționăm faptul că, printre semnatarii acestei publicații arădene, trimestriale, un număr de 10 contributory, face parte din Uniunea Ziariștilor Profesioniști, Filiala Arad, cu președinte, Vasile Filip).

Avem nădejdea că, prin descrierea ediției de iunie, cu *cireșe rozalii*, propunem o pledoarie pentru scris și lectură și, desigur, îndemnăm la o frumoasă scriere pentru ediția de toamnă (*cu struguri arămii*), recunoscând, așadar, în Gutenberg, la propriu și la figurat, un adevărat *patron spiritual*.

ISSN 2248-308X
ISSN-L 2248-308X

UNIUNEA SCRITORILOR

***Literatura* lui Andrei Mocuța: „Roman liber-mozaicat”**

Anton ILICA
Critic literar, Arad

Literatura nu este un concept, ci un personaj. Cartea nu este despre o teorie literară, ci un roman. Regretatul remarcabil critic literar Alex. Ștefănescu o numește „roman liber – mozaicat”, o invenție „postmodernă”, ce intră în „jocul ironic”

al marilor scriitori de valoare universală. Autorul avea 31 de ani, când a publicat acest volum original, matur, fastuos și plin de alegorii care de care mai seducătoare. Romulus Bucur numește textul „o nebunie”, fiind completat de Alex. Ștefănescu „cu o frumoasă nebunie”. Și continuă Romulus Bucur, la fel de șarmant și prietenește: „Un amestec, profund postmodern, de intertextualitate, rescriere, umor, (auto)ironie. Totul plasat într-un Curtici magic (...), în care continuă să bântuie stafia lui Francisc Vinganu” (un poet învățător foarte talentat, dedat cu viața de bodegi cu bețivi matinali și închizători nocturni de taverne). Aș susține că nu este chiar un joc de-a literatura, chiar dacă are grație. Este chiar scriere creativă, într-un stil inedit, provocator, șocant pentru un cititor învățat școlărește cu subiecte credibile, personaje demonice și femei ademenitoare. E un roman „excentric și imprevizibil”, care a

trecut de barierele criticii de întâmpinare (cu vreo două – trei excepții) și care a fost și mai puțin citit: „Capitolele scurte și dialogurile alerte îi dau textului dinamism. Văzând că nu găsești nimic serios în paginile cărții, vrei mereu să abandonezi lectura, dar nu înainte de a mai parcurge un fragment, ca să afli ce a mai născocit autorul. Și tot așa, din fragment în fragment, ajungi la sfârșitul volumului.”, spune Șt. Borbely. Sunt argumente care pledează pentru valoarea, derivată din noutatea arhitecturii narative și alcătuirii personajelor, ca îndemn la lectură și premieri.

Andrei Mocuța abia intrat cu vârsta în al treilea deceniu, și-a avut model în tatăl său, poetul și criticul Gheorghe MOCUȚA, care i-a fost o vreme un îndrumător exigent și riguros, după cum îl știam. Apoi Andrei (Lucian) avea experiența editorială, publicând proze și chiar versuri (am numărat 10 apariții la edituri acreditate), dar mai cu seamă a dobândit un doctorat în filologie cu o teză despre scriitorul american J. D. Salinger. Alege să fie profesor de literatură la o școală din Curtici, orașelul de pe granița vestică, din apropierea Aradului.

Am pomenit aceste elemente biobibliografice, pentru că „acțiunea” romanului *Literatura* (Editura Tracus Arte, 2015) se desfășoară la Curtici, acolo unde profesorul Andrei acceptă să predea la o școală cu țigani, cu elevi repetenți de ani de zile, dezinteresați de învățătură, de cultură, de moralitate și călăuziți de cutumele sociale ale comunității. Înainte de începerea anului școlar, spune profesorul, „organizez un

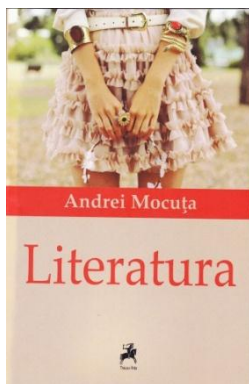

chef monstru, fără a fi alcoolic” și nici ”un licean cu hormoni în pioneze”, însă par mai degrabă ”un adolescent întârziat”. Contactul cu elevii clasei pare de necrezut pentru un profesor care-și întreține autoritatea prin puterea notei, catalogului și catedrei. Dopu are dublul vârstei celorlalți, alții sunt căsătoriți și cu odrasle, iar prima experiență constă într-o cotonogea reală (luptă dreaptă și publică) cu Dopu (”- Bine, șefu, hai să ne batem”; ”Sparge-l ! Dă-i la coaie! se auzea din mulțime, încurajările pentru Dopu). A doua experiență din aceeași zi dă întregul sens ironic și alegoric acțiunii. La catedră vine ”o inocentă superbă a imaginii feminine – spune S. Borbely (încântat de fotografia de pe copertă) -, o țigancă versată în formele creației umane obișnuite numite poezie și proză, dar și posesoarea unui corp magnetic și incendiar care-i lasă cu gura căscată pe bărbați”. Îi pune palma pe umăr, zicându-i: ”Dacă e pe bune treaba aia cu păsărica și vrei cândva să ..., pentru un zece. Lasă-mi doar numărul de telefon și mă ocup eu de restul”. O provocare la imoralitate didactică și pornografie. Iar fata care-l place pe profu avea numele LITERATURA. Și nici nu era o glumă, altul se numea Stălin, așa că ...La fel Dopu și Mandala.

Acum putem intra împreună în conținutul romanului, având pregătite personajele exotice. Domnișoara Literatura, clientă a barului curticean, amintește că Dopu, fratele ei vitreg, îl ura pe învățătorul poet Francisc Vinganu și, după moartea acestuia, îi profanează mormântul și-i fură pana de aur (simbol, evident, cu care acesta scria poeziile,

chiar pe pereții barului). **Pana fermecată** ajunge în mâinile Literaturii, iar fără instrumentul creației, trupul mortului intră în levitație. Fantasmagoria depășește realitatea, iar jocul primește înfățișări SF. Urmează o altă ficțiune postmodernistă, un fel de amestec fără identitate și contur dintre fapte reale și imaginate, dintre palpabil și ficțional: Chelnerul de la bar avea un ochi lipsă, ciugulit de o cioară, care i-a intrat pe fereastră ”în timp ce se masturba”: Apoi cum stătea și mă privea relaxată, ”ciorii a început să-i crească un al treilea ochi în frunte, cu pleoapele închise. Când a deschis pleoapele, am început să văd prin ochiul ei. Ne uitam unul la altul, față în față. Cu ochiul drept vedeam cioara, iar prin stângul, cel scos, mă vedeam pe mine.” Domnișoara Literatura își bea ginul cu lămâie, ascultând povestea chelnerului, apoi îi arată pana de aur a lui Vinganu, cea care scrie singură poezii.

Mai sunt și alte întâmplări pomenite fiind numele lui Holmes, Funés, Sigur Rös, Buddy Glass, Kafka etc. Când Literatura pronunță interjecția ”Cra”, trupul i se înalță, iar de sub rochie îi iese pana de aur. Mai pomenește de Zen, Karma, Mendeleev, Mahaiana, **La țigănci** de Eliade etc. În final, Literatura merge cu Profu la barul Ospătarului, iar Pana de aur s-a înfipt în perete și a scris poemul și semnătura lui F. Vinganu. Curioșii de poezie pot s-o asculte, citind-o cu voce tare: **”Sub un pom / cu păcatele coapte / Eva își cârpește frunza / Eva edenică / cu 24 de sâni carate, / într-un colț al timpului / Adam beaplictisit / și într-un secol de istericale / Dumnezeu / ne-a plouat / pe pământ.”**

Francisc Vinganu, în 2 februarie 2004, scria pe peretele unui bar din gara Curtici poemul **Capitol biblic**, apoi muri. Andrei știe dacă poemul înserat de **pana de aur**, ca un Chat GPT, este cel de pe perete din 2 februarie ... Eu pot afirma că romanul **LITERATURA** determină o incitantă lectură puternic intelectualizată, pentru că autorul distilează formele moderne de expresie literară într-o alcătuire liberă și foarte atractivă. Cartea **Literatura** a lui Andrei MOCUȚA îndeamnă la o lectură tinerească, zveltă, cu ancore seducătoare și alegorii dintre cele mai ambigue și atrăgătoare. E un puzzle adolescentin, liber în exprimare, obținut de Andrei folosind parcă telecomanda pentru zapping-ul filmelor de pe Netflix.

Titlurile dau o notă de voiciune și... provocare: *Gaegogi, Knock out, Hoțul de cărți, Dragostea în catifea albastră, Micul dejun la Tiffany, 3/10, 1249, Semantica, Ring!, Cra, cra, cra, Kafkaesque, Pisicile cu karma pozitivă* etc. Atractiv și compartimentat pe secvențe scurte, romanul oferă deliciul ispititor al aventurii literare, dedicat unui veritabil poet cu aleanuri eseniene și cu o viață stimulată poetic de alcool. Poetii arădeni Francisc Vinganu și Petru M. Haș (din romanul **Transfer**) au fost autentici creatori de poezie, iar viața le-a fost "poetică" și tulburată de un generos vagabondaj liric. **Literatura**, romanul zglobiu, ironic și ultramodern, original și autentic, deschide calea scrierilor postmoderne în literatura română.

TRADUCERI DIASPORA

Vreava-a tătseariljei (Forfota Tăcearii)

Vanghea Mihanj STERYU
Poet, Macedonia

Di un nitinjisit treanbur
li chirui dit mutrit
chirorurli-a anlui.
Tora!
U primnu aumbra
la lilicea-a isihiljei,
anamisa arupta negură a
vreariljei,
shi mi adrai:
Nior, ploai, vimtu shi lunjină,
cu intrarea-nj tu vreava-a
isihiljei,
vreava tsi calcă
pi frândzâli-a suflitlui-a mel...

Forfota tăcerii (Vreava-a Tătseariljei)

De un neliniștit tremur
am pierdut din ochi
timpul anului.
Acum!
Plimb umbra
spre floarea libertății
prin gloria ruptă înnegurată
a dragostei
și mă prefac:
Nor, ploaie, vânt și lumină,
cu intrarea în forfota libertății,
forfota îți calcă
prin frunzele sufletului meu.

NOTE DE LECTOR

Inocenții **Ioana Pârvulescu**

Mira ODAGIU
Eseist, Arad

Inocenții este titlul celui de-al treilea roman al Ioanei Pârvulescu (2016), după *Viața începe vineri* (2009) și *Viitorul începe luni* (2012), despre care autoarea însăși mărturisește, pe coperta a patra, că este „un roman despre cum se poate înota în timp și în timpuri fără să te îneci. Ar fi bine să fie citit fără grija vârstei proprii. și fără orice alte griji, de altminteri. Aceasta este o urare”. Există cărți care te scot „din timp și din timpuri”, din „grija sau grijile vârstei proprii”, te extrag din contingent, încet-încet, fără artificii, doar prin simpla adâncire în actul natural al lecturii. „*Inocenții*” este o astfel de carte!

Romanul „*Inocenții*” este despre copilărie și felul în care un copil privește lumea din jur – cu candoare, bunătate, bucurie- despre familie și legăturile dintre oamenii din diferite generații care trăiesc laolaltă în armonie, despre puterea imaginației, naivitate și candoare, despre episoadele dure ale istoriei văzute prin ochii unui copil, despre însemnătatea unei case care are la rândul ei viață, secrete, suferințe, dar mai ales superputeri și devine personaj: „*Ți-am spus, nu-i așa, că eu mă simțeam încă de pe-atunci rudă de sânge cu casa noastră? Era un membru al familiei. Avea în codul ei genetic câte ceva din toți*

cei cu care, în anii copilăriei, m-am intersectat în lăuntru ei, cu toți cei pe care i-a găzduit o vreme. Își încrucișaseră și ei acolo vocile, viețile, istoriile personale, rupte, nu fără răni, din istoria cea mare. Aerul casei era dat de respirația lor, se mișca în același ritm cu mișcările lor. (...) ADN-ul casei e amestecat într-al meu.”(pag. 322)

Ana, Matei, Dina și Doru, frați și verișori, sunt „Cireșarii” sau „Medelenii” acestei lumi atât de îndepărtate, micii exploratori, curioși și înzestrați cu un spirit de aventură specific tuturor copiilor acelor vremuri, alimentat în principiu de lecturi, ori de istorisirile bunicilor și a unchilor, hoinăresc liberi pe străzile Brașovului, cătrobăiesc frenetic prin sertarele și ungherele secrete ale casei, iscodesc și răstălmăcesc viețile adulților, Țes intrigi și taine neînțelese, dar, mai ales, fără să știe, trăiesc fericirea paradisului primordial: „*Lumea mea era simplă și se repeta fără să mă plictisească. Cineva mi-a spus mai târziu că asta e chiar definiția Paradisului*”.

Ioana Pârvulescu face în acest nou roman o declarație de dragoste Brașovului, mai exact orașului din anii 60, dar și o minunată pledoarie pentru educație și lectură în vremuri greu de trăit în care cultura e singura formă de rezistență posibilă: „*N-am văzut pe nimeni din casă citind cu atâta poftă, ca tata. Cum avea un ban, cum își lua sau ne lua o carte, pe care o deschidea de parcă ar fi vrut să se mute cu totul acolo, înăuntru. Nici nu mă auzea, dacă-i vorbeam când citea.*”

Citit într-o altă cheie de lectură „*Inocenții*” este un roman despre supraviețuire „în toată copilăria tot ce am învățat a fost să supraviețuim. Și toți părinții și bunicii și unchii și străunchii ne arătau cum.” Deși copilăria Anei a

fost destul de ocrotită, fetița a crescut înconjurată de mărturii ale celor care au supraviețuit războaielor, lagărelor, opresiunii comuniste, dar și fenomenelor naturii. Până și casa familiei este o supraviețuitoare: *"Casa noastră cu pod și pivniță supraviețuise într-o lume de blocuri. Era o eroină. Ne depășea în toate privințele. Trecuse prin două războaie mondiale, două cutremure, un bombardament. (...) "* Iar învățăturile primite de la toți membrii familiei reprezintă o pregătire temeinică pentru viață - în fond, tot pentru supraviețuire.

Romanul *Inocenții* al Ioanei Pârvulescu este un dans stilistic fermecător în care autoarea împletește candoarea cu nostalgia, istoria cu imaginația și amintirea cu uitarea, pentru a recrea lumea de vis a copilăriei, o lume scrisă cu cerneală simpatcă care nu se însuflețește decât în prezența căldurii/iubirii.

Tudor Arghezi și spiritul veacului

Valeriu ILICA
Prozator, Arad

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea impun în cultura europeană o nouă orientare artistică atât în literatură, cât și în celelalte arte. Imaginația, sensibilitatea și gustul estetic dobândesc noi valențe și libertăți de afirmare. Romantismul, bunăoară, și de această dată mă voi restrânge la literatură, cultiva o poezie a narativului și a descriptivului. Aceasta devenea din start un act de confidență lirică. Sunt și cazuri – cum ar fi germanul Novalis, de exemplu – care prefigurează

tendința de a percepe poezia ca un proces de cunoaștere mistică a absolutului. Prin această nouă dimensiune, poetul devine un vizionar, un inițiat, un magician al cuvântului. Alții, printre care E. A. Poe, vorbesc de o condiție metafizică a operei poetice.

Cert lucru, curente literare care succed mișcarea romantică aduc noi viziuni și trasează alte direcții, cele pe care va merge aproape întreaga poezie a secolului al XX-lea. Punctul de plecare al poeziei pe care critica și istoria literară au denumit-o *modernă* a fost socotit controversatul *Les fleurs du Mal* (1857), celebrul volum al lui Charles Baudelaire. Pentru Baudelaire, poezia nu e nici o *beție a inimii*, după cum nu este nici o *plămadă a rațiunii*. Între poet și poezie sunt raporturi ca de la creator la creație, și atât. Poetul, cât și poezia, au menirea de a dezlega taina *corespondențelor* dintre elementele universului, a *universalei analogii* a fenomenelor. După Baudelaire, actul poetic este o adevărată magie. Cuvântul – căci *la început a fost Cuvântul* – dobândește puterea să-și creeze o lume care, în anumite condiții, este mai reală decât lumea adevărată. Aceasta corespunde unei disponibilități a omului de a-și reprezenta o lume a sa, o lume lăuntrică, ideală, lumea sufletului. Scopul unei astfel de poezii este sondarea necunoscutului și a denepătrunsului. Noua poezie încearcă astfel descoperirea zonelor ascunse ale fenomenelor, a ineditului și a misterelor ce guvernează existența lucrurilor. Se ajunge prin aceste căutări la un proces de maximă purificare a poeziei. Această purificare este, în ultimă analiză, rezultatul unei trăiri intense, al unor căutări neconținute. Toate aceste caracteristici – revin, repet și insist – apar pentru prima dată în

poezia lui Ch. Baudelaire, despre care H. Friedrich spunea în lucrarea sa de căpătâi **Structura liricii moderne**: La Baudelaire, există o febră spirituală, o spiritualitate ardentă care, pe alocuri, e numită *Dumnezeu*. Spiritul se înalță spre o transcendere îndepărtată, pe verticală, într-o idealitate fără conținut. Acest *ascensio* sau *elevatio* va bate zadarnic la porțile închise ale unui *azur inaccesibil*, care devine groapa idealului. Totul se prăbușește în *imensitatea profundă a acestui feu clair*.

Tendința evadării din real – constată aceiași H. Friedrich – este o dimensiune permanentă și definitorie, deși poetul nu are certitudinea existenței unei transcendente determinată prin conținut și constituită ca sens.

Supranaturalul și misterul despre care vorbește Baudelaire vor deveni *nedefinitul* din poezia lui Rimbaud sau *neantul* din cea a lui Mallarmé. Majoritatea criticilor și istoricilor literari au găsit originile poeziei secolului al XX-lea tocmai în creația acestor poeți despre care am vorbit până acum. Potrivit acestor critici, principala trăsătură a poeziei moderne este *spiritualitatea*, oroarea de ceea ce este biologic, perisabil, trecător. Poezia modernă e opusă naturii. Ea poate fi percepută ca voință de suflet și se definește ca suflet pentru artă. Noua poezie încearcă o redescoperire a sufletului care are nevoie de o nouă religie, una fără dogme, fără constrângeri sau canoane.

O altă trăsătură definitorie a poeziei moderne este voința de a atinge și cunoaște absolutul. Apare acum o criză spirituală ce se manifestă într-o nouă poetică, una care transformă teatrul în poezie și poezia în filosofie. Noua poezie aduce o viziune artistică originală asupra lumii, apare un elan al artistului spre ceea

ce este dincolo de formele concrete și particulare ale lucrurilor. Poetul modern – nici mai mult, nici mai puțin – vrea să vadă fața nevăzută a Lunii. Încercarea de transcendere într-o condiție a absolutului devine o preocupare permanentă, o obsesie ce se transformă în dramă pe măsură ce poetul simte în el un fior al eternității.

Percepută astfel, poezia modernă se află la polul opus celei clasice, care era o poezie de idei, o poezie didactică spre didacticistă. Noua poezie există numai în expresie și prin expresie. Este o poezie lăuntrică, ce nu permite comentariul. Este, cu alte cuvinte, o poezie în care materia se spiritualizează, iar ideea se materializează. Funcția acestei poezii este una de cunoaștere. Universul întreg este pus sub stăpânirea puterilor sufletului, iar realitatea e văzută în prelungirea ei, într-un plan al imaginației care, vrem, nu vrem, devine orizontul misterului.

Ecourile acestor schimbări petrecute în întreaga nouă literatură europeană se fac simțite și în literatura română încă din primele decenii ale secolului trecut. Se fac și se concretizează în lupta dintre tradiționalism și modernism. Într-un astfel de context, Eugen Lovinescu pune în circulație ideea *sincronizării cu spiritul veacului*. Criticul de la *Sburătorul* cerea intrarea poeziei românești în marea lojă a poeziei europene a timpului. Totul se întâmplă într-o perioadă în care mișcarea literară de la noi purta amprenta luptei dintre tradiție și inovație. Tradiționalismul, al cărui simbol fusese mișcarea sămănătoristă, era socotit un curent în care imaginea voievodală a trecutului trebuie să se îmbine creator sau chiar să lase locul aspirațiilor prezentului. A suspina pe ruine sau a regreta vremi ce nu

mai sunt era considerat contraproductiv într-un context social și național care avea drept cuvinte de ordine progresul și emanciparea.

În această perioadă, în care tradiția și tradiționalismul erau pe cale de epuizare, apare în literatura română o nouă personalitate, până atunci mai puțin cunoscută, dar care a avut un rol decisiv, atât prin articolele ce teoretizează fenomenul literar, cât și prin creații poetice propriu-zise. Acesta este Tudor Arghezi. Fără nicio îndoială, poetul de la Mărțișor trebuie considerat unul dintre înnoitorii poeziei noastre. Căutător de minereuri lingvistice neprelucrate, Tudor Arghezi se încadrează, aproape de la sine, în primele rânduri ale reprezentanților noii poezii. Adevărul este că Arghezi și opera sa reprezintă o sinteză superioară între tradiție și inovație. Mai exact, Arghezi este tradițional în formă și modern în viziune și conținut. Prospețimea poeziei sale constă în lexicul ei de o noutate cu totul surprinzătoare, în introducerea în inventarul limbii poetice românești a acelor cuvinte care, până la el, erau considerate nepoetice și inexprsive. În fapt, intenția sa a fost de a face o purificare a lexicului poetic românesc, de a găsi noi modalități de expresie. Încerca – și a reușit – o reîmprospătare a poeziei cu material nou. Trebuie spus că rolul pe care l-a jucat Arghezi în poezia română e similar cu al lui Baudelaire în cea franceză. Amândoi poeții au ca trăsătură fundamentală marea lor originalitate artistică. Privit prin prisma canoanelor literaturii comparate, Tudor Arghezi este un Baudelaire al nostru. Ambii reprezintă frământarea spirituală caracteristică perioadei în care au trăit. Libertini în exprimare și totuși foarte riguroși, niciunul dintre ei nu renunță la versul

clasic. Mai mult, pentru autorul *Cuvintelor potrivite*, poezia nu poate fi concepută fără vers, și înțelegem prin aceasta vers cu ritm și cu rimă. Pentru el, poezia înseamnă ucenicie serioasă, răbdare, renunțări, perseverență și muncă de atelier. Această convingere a mărturisit-o poetul de nenumărate ori, atât în articolele publicate în reviste, cât și în unele poezii cu valoare de manifest literar și de artă poetică. Chiar în celebrul *Testament*, Arghezi se autodefineste ca un făurar de cuvinte pe care le-a frământat mii de săptămâni pentru a scoate din ele *frumuseți și prețuri noi*.

Într-o poezie din perioada de maturitate, făcând un bilanț al îndelungatei sale activități scriitoricești, notează cu dezarmantă sinceritate:

*Cincizeci de ani, de când încerci, mereu
Condeiu, gândurile și cerneala,
N-au mai ajuns să-ți curme, fătul meu,
Frica de tine și-ndoiala.*

*Te temi și-acum de ce te-ai mai temut,
De pagina curată și de rândul,
Și de cuvântul de la început.
Te sperie și litera și gândul.*

(Frunze pierdute, Frunze, p.38)

Ceea ce caracterizează opera lui Arghezi este incontestabila ei originalitate, dublată de o mare complexitate. Poet al omului, după cum îl numea Tudor Vianu, Arghezi poate fi socotit la fel de bine poet al muncii, al micro- și macrocosmosului sau al miturilor grozave. Unul dintre aspectele cele mai caracteristice ale operei sale, indubitabil, se leagă de teoria căutării și a cunoașterii. Tudor Arghezi s-a aflat într-o permanentă și neobosită căutare. A manifestat un vădit interes pentru problemele rolului și rostului omului în

lume. L-au preocupat legăturile ce există între el și realitatea înconjurătoare. Poetul a vrut să descifreze toate formele universului. În aventura sa spirituală își propusese să găsească esența lucrurilor, piatra filosofală, la care visează inițiații. Altfel spus, a vrut să se convingă prin dovezi și certitudini dacă omul este rezultatul muncii unei forțe creatoare, dar de nepătruns, așa cum spune dogma, sau este un produs al propriei sale munci. Încercarea poetului de a descifra și înțelege raporturile dintre om și realitatea transcendentă, de a se convinge prin certitudini de existența acestei transcendente vom urmări-o sub toate aspectele și manifestările ei în eseurile și editorialele ce urmează.

Zărand – un nume istoric

Ioan TULEU
Istoric, Arad

În 28 iunie a.c., ajun de Sfântul Petru și Pavel, la Zărand avea loc prima ediție a zilelor „Fii satului”. Dar nu despre acest eveniment strict local dorim să scriem ci despre lansarea cu acel prilej a monografiei

„Zărand – un nume istoric”, scrisă de un fiu al satului, profesorul universitar dr. Florea Lucaci. Considerăm că această Carte a Zărandului transcende interesul local, deoarece în paginile ei sunt cuprinse aspecte din istoria și viața unei localități care a trezit interesul istoricilor și lingviștilor de pe întreg cuprinsului spațiului românesc. Asta pentru că

Zărand nu este doar numele unei localități românești ci și nume de Țară și de Munte.

Numele a fost cel care a intrigat oamenii de cultură, începând cu jumătatea secolului al XIX-lea, adică de la Timotei Cipariu și până la Constantin Giurescu, marele istoric, de la mijlocul secolului XX. Originea numelui a fost și este controversată și un motiv pentru profesorul Lucaci de a încerca să elucideze enigma care persistă. Astfel, el prezintă cinci ipoteze analizate și avansate de istorici și filologi privind numele care nu se regăsește în limbile vorbite în zonă de-a lungul istoriei. Cu o acribie științifică deosebită, autorul, de formație filozofică, apelează la scrierile a numeroși cercetători, nu lasă deoparte niciun argument în favoarea uneia sau alteia dintre ipoteze, trecând informațiile prin filtrul unei analize atente și obiective. Lingvistul Timotei Cipariu presupune că „denumirea Zărand derivă de la numele râului den Dacia Tiarandu, amintitu de Herodotu” între cele cinci râuri ale Daciei meridionali”. Florea Lucaci verifică și din alte surse veridicitatea ipotezei și pune sub semnul întrebării ipoteza originii scitice a numelui Zărand ca fiind „bazată pe o falsă identificare geografică. La fel procedează și cu celelalte ipoteze emise de Sorin Paliga (origine dacică), Teodor Ardelean (origine biblică); Ovid Densușianu (origine iranică prin intermediar unguresc) cum la fel, presupune și Constantin Giurescu care merge pe varianta iranică; Lajos Kiss, istoric maghiar, crede în varianta maghiară (Zarandok – pelerin); Arheologii Adrian Andrei Rusu și Pascu Hurezan merg pe o variantă slavă, respinsă ab inițio de Florin Lucaci. El susține că cea mai plauzibilă este cea

iranică – iazygă - în care cuvântul Zarand ar proveni de la aur-aurit. Un argument este și acela că în Iran există localitate care poartă numele de Zărand.

Toți autorii de monografii consideră prima atestare documentare ca pe un fel de act de naștere a localității, lucru pe care Florin Lucaci îl contestă. El, în privința satului Zărand, mergând cu „atestarea” până la notarul Anonimus care prezintă evenimente din secolul al IX-lea. Mai apoi apare în diverse scrieri cetatea Zarand ca și reședință a comitatului ce își poartă numele de la cetatea de reședință. Trebuie să subliniem spiritul analitic dezvoltat de autor în susținerea argumentațiilor sale și analogiile care în ajută să întemeieze concluziile. Dar toate acestea nu se puteau face fără deosebita erudiție a autorului, care se mișcă cu ușurință în istoria și cultura europeană și românească.

Monografia apărută cu sprijinul Consiliului Județea, prin Centru Cultural respectă în general structura unei lucrări de acest gen. Astfel, pe verticala timpului, fenomenele și evenimentele istorice sunt prezentate în evoluție temporală, iar pe orizontală sunt cuprinse toate aspectele vieții sociale. Astfel, capitolul II este dedicat cadrului natural, pentru ca în Cap. III să se ocupe de „Reperele istorice! Și în continuare alte capitole prezintă economia, populația, religia, școala, sănătatea, cultura populară, sfârșind cu Capitolul X în care personalitățile Zărandului reliefează că localitatea este și un izvor nesecat de talente. Toate aceste aspecte sunt contextualizate și analizate în perspectiva istorică, care nu este liniară ci cuprinde numeroase mendre, dar până

la urmă evoluția este cea care conturează ansamblul.

Monografia „Zărand – un nume istoric” este o carte de unic autor și păstrează puternic personalitatea acestuia. În primul rând remarcăm erudiția autorului care face apel la personalități importante ale istoriei culturii europene și naționale. Spiritul analitic și analogic, care completează descriptivul reprezintă filozoful; coerența exprimării, sistematizarea materialului informativ aparțin profesorului; ușurința și accesabilitate lecturii, folosirea persoanei întâi aparțin gazetarului și, nu în ultimul rând, se observă cu ușurință calitatea de fiu al satului, mai ales atunci când scrie despre

„Monografia Zărandului este o adevărată carte de învățătură pentru cei prezenți și viitori.”

personalități și modul în care scoate în evidență o localitate care a avut un loc însemnat în istoria locală și chiar națională, fiind reședință de comitat, reședință de district și de cerc electoral în timpul regatului maghiar și Austro-Ungar. Îndrăznește să arunce și o privire spre viitor astăzi când în general satul românesc se confruntă cu reale dificultăți, mai ales din perspectivă demografică. Oricum, Monografia Zărandului este o adevărată carte de învățătură pentru cei prezenți și viitori.

INEDIT

De ce scriu femeile... jurnal călător... (absolut real și de citit în metafora drumului)

Florica R. CÂNDEA
Publicist, Arad

Mi-ar fi plăcut să mă cheme Rodica R.R. Și așa voi fi în călătoria de acum. Iau și un jurnal cu mine, cât o brichetă - să nu îl prindă sticleții.

Fabuloasă precum vocea rândurilor, Rodica își călătorea departe cădelnița ceasurilor cu cât se îndepărta de primele pagini în descrierea drumului. Complicat intens și provocator drumul era în ton cu natura. Cu forța ei. În tabachera din buzunarul interior al vestei erau creioaneșe cu vârf mic ca de croitoreasă.

Rodica făcea o îndeletnicire din călătorie nu pentru a schimba conceptul acestei plăceri, ci pentru a răscumpăra un timp. Un timp în care își înghițea cu noduri și își căuta ape la mal. Cu nume de Domn D.D. Și acest domn se afunda în revelația drumurilor. Vocea lui, aparent neserioasă, îmi părea radicală. Închidea mereu ochii la traversarea cartierului răpit de farmec, iar mașina gonea în ritm trepidant.

Domnul C.C. nu purta barbă, era simplu ca orice trecător, dar frapa prin eșarfa înfășurată pe după gât. Aici purta un colier de smaragd adus din deșert. Deșertul îi era coloana sonoră a sufletului mereu

plecat. Cu Rodica R.R. avea o relație a tăcerii ascunse între linii de caiet. Mărunte precum muștele din tavanul cu grinzi. Brățara ei de argint era cât o amuletă care își schimba culoarea după timpul imprevizibil. Cu mâinile în jurul capului, își lăsa mereu pielea brațului dezgolită să i se vadă inscripția de pe brățară.

Rodica R.R. nu era o sclavă pe pământ a propriei sale ființe răstălmăcite în fredonări versatile; ea era ca un lac pustiu în care venele roșii se adună să formeze o fântână. Acest lac pustiu îi aduna sentimentele și i le transforma în cenușă. Gonea. Gonea mașina ce nu îi era decât un compagnon, dar peste animalele pădurilor și ale câmpurilor, se înălțau podețe și ierburi, să îi dea aerului prospețime, precum apa de izvor.

Vii, catifelate plantații diverse, ascundeau tainic casele înflorite în miez de vară. Merii și perii sălbăticiți de veacuri dădeau umbra necesară mâinilor prin care Crin colora locul.

Din prag, atât era voie, se auzea vocea tușită pe care Rodica R.R. o rostea în surdină. Ajunsă în casa singuratecă, Rodica R.R. a simțit un neajuns vătămător. Viața ei era făcută doar din segmente de timp care mișunau toate călătoriile ei. Evadarea îi era o fericire explozivă, mai ales când îi venea după o leneveală maladivă (presupun).

Știind-o aproape în pânțele mele (că doar suntem o lume, nu-i așa?), am așteptat să o întreb (în urmă cu ceva vreme, când se făcea primăvară) de unde vine, de are un nume sortit și un destin aidoma. M-a privit străfulgerând un gât galeș prelung, ca un sărut furat peste lungimea lui și cu ochii dintr-o parte mi-a răspuns: „Vin din lumea unde nimeni nu se măsoară cu nimeni.”

*„Vin din lumea
unde nimeni nu se
măsoară cu
nimeni.”*

În tot acest timp, ținea în brațe cărți (posibil anticare) neterminate. „Vezi, îmi răspunse, în timp ce își adula perlele ce îi acopereau gâtul, vezi, îmi spuse: „Nici penele de la păsări nu sunt la fel, nu le poți aranja decât într-un evantai, nici perlele nu le poți asorta decât la o anume eleganță! Așa e și cu oamenii. Ei sunt între ei și dușmani și prieteni. Dar niciodată asemenea.”

Am înțeles după îndelungi tăceri cum penele au rostul lor, într- o lume savantă în care eu nu aș avea curaj să stau pe un comod fotoliu. Și am decis să o urmez, să lustruiesc pene mereu și să le fiu fidelă lor, să am tandrețe și să îmi ofer brațul timid ca privirea, doar cu preț de zâmbet pur precum paharul de cristal din care eu și Crin ne sorbeam licorile.

Șoseaua tăia în două o natură exuberantă și plină de seva unei veri pe un șes deluros precum verdele pădurii. În zori, când o petreceam cu ochi și pleoape ca de aripi obosite de fluturi, mă întrebam dacă nu cumva toți impresioniștii și-au unit talentul spre a crea răsărituri care nu i se întrevedeau decât în muște plâpânde. Iar eu mă credeam (într-un gând) desprinsă de altă realitate.

Acasă, odată ajunși, am simțit că în viață, probabil și la casa unde obișnuia Rodica R.R. să își cheme Domnul C.C., deci acasă, frunzele au devenit smochine fără veșminte și dulcele lor e precum al cărților care s-au copt în atâtea călătorii, pe un pom viu. Când i se servea masa, Crin o ajuta să îi simtă gustul, el venea la o anumită oră, și serviciul de porțelan lucea a gust și arome de dafin. Din când în când îi lasă uscățele în formă împletită care semănau cu o cascadă în formă de opt infinit. Altădată, un alt Domn M.M. o îmbiase cu un desert colorat în alb, ca de orez, roșu ca de morcovi, roz și verde ca de grădină pictată sau violet, ca de afine dintr-

o tartă răzândă. Un zâmbet învăluitor îmi delecta sosirea. Am împodobit zidul natural cu zorele albastre și begonii în culoarea sângelui pur precum soarele ascuns între obloane. Între mine și Crin era acum o scară cu podele. Și într-un ungher erau pitite, pe flori de uscățele, mănunchiuri de fișe cu însemnări despre ce e cu rotunjiri în dragoste sau ce e cu libertatea de a călători. Canapele verzi tronate sub grinzi și tușe erau minuscule decoruri până a părăsi încăperea înspre grilajul de piatră de munte brută, de o izbitoare naturalețe.

Și aveam relații foarte adânci doar cu viața. Și nu numai.

Odată, chiar ea, Rodica R.R., m-a întrebat de ce un anume și atât ritual al lumânărilor. Acasă îmi ofeream un spațiu intim ca și când mă închiriam, pentru o vreme doar mie însămi. Aprindeam lumânările nu numai duminică, ci și în zilele când noaptea mușca din zi - feeria. Îmi amintesc cum, odată, când Domnul D.D. a venit cu un imens buchet de flori, primul gând a fost să izgonesc întunericul, care înțepa ușor lumina. Acasă, acolo ori aici, atunci și acum, colecțiile mele își așteaptă flacăra. Fie ele în sfeșnice, fie în colecții, fie în culori, parfumul lor adia lumină! Mă înfrângea teama de întuneric? Obișnuiam să ofer mici ghirlande în care să stea ascunsă o lumânare. Și, oare ce mai faci, acasă, aș fi întrebat-o pe Lacrima și parcă o aud: „spăl, storc, usuc, ascult.”

Față în față. În spate ne (mai) rămânea timpul. „Lasă-mă să vorbesc!” (îmi spunea, la telefonul din miez de noapte) vocea capturată de respirații a Domnului D.D. Nu prea aș putea, gândul îmi era ba la oameni sau locuri de care obișnuiam să mă leg cu o îndrăgostire imediată, dar acum, cu noduri în gât (i-aș fi spus Murei) că nu m-am îndrăgostit nici de locuri, nici

de oameni (decât de acei pe care călătoriile mi-i scotea în cale, precum o lumină ori stea). Ce îmi mai sugerau cărțile semnate de Rodica R.R. era preocuparea de a spulbera durerile ori pierderile. Doar unii dintre pereți, chiar decolorați, îmi luminau negrul, iar parchetul avea miros de zmeură coaptă pe jar de smochine. Nu așteptam decât o sărbătoare (atunci când din frunze topite sub granit răsăreau flori care înfloreau). Strălucirea pereților nu o mai vedeam netedă, dar o găseam în tihna lui Crin. Forța ei vitală era să construiască. „Îmi pun o mască precum un zid între mine și orice altă carte, să alung disperările!” (o auzeam mereu în conversații).

Rodica R.R. era propria sa rană în trecerile sale călătore. A trăit în viața ei bine! A întins mâna a câta oară și și-a dezbrăcat nopțile în dimineți devreme așteptând alte cântece de răsărit. Și iubea, deasupra tuturor lucrurilor, toate timpurile din oameni, pe care îi asemuia crucilor, căroră le sorbea verticalul marmorei ori granitului de neclintit. Stătea mai mereu în picioare de parcă o baghetă ascunsă îi dirija ținuta ori nelipsita brățară. Nu se asorta niciodată cu eșarfa domnului D.D., dar îi plăcea să le țină de souvenir-plaisir din atâtea călătorii. Mătasea lor îi amintea de culoarea mov a buzelor cu gust de prună coaptă. Nu știa să citească/ghicească în globuri de cristal. Dar la ce bun? Poate îi plăcea să asculte o romanță sau un bolero. Și-a trăit viața până la supliciu de sfâșietor în adâncuri și până la sublim în înălțimi. Faptul de a-i fi pentru Rodica R.R. ca o geamănă era camuflaj. Durea dragostea unei dureri. De aceea mi-a fost dat să mă înstăpânesc în călătoriile ei, când în rugină, când în lob făr'de lumină.

Odată, în derdelușul soarelui, căci obișnuia să își planifice câte o scufundare de aceasta, deci odată, a nimerit valea, podețul și toate florile (bucet de

anotimpuri): lăcrimioare, rose, caluna ori illex. Ar fi vrut să le calce pe fir de picior, să li se lumineze coroanele corola, dar nu! numai oamenii se calcă, între ei, în/pe picioare, să își arate piroanele virile ale orgoliilor ca niște imagine orgasme. Salvarea lor, a florilor, era policandrul celest, care lega, precum în funde, miresme focale. Liniștea o găsea în alinierea rozalie a arborilor ce desprimăvărau distanța dinspre casă. Casa lui Crin era între aceste petale scoborâte de vânt ca niște fulgi. Aici nu era altă sală de primire nici sobe de tuci. Paginile pe care le scria despre ea, îi erau cumplit de crude. Obișnuia să întrebe pe alții și încerca să se disimuleze. Discuțiile cu ea îmi confirmau că metaforele și drumurile îi erau ca o pendulă. De ceas exact! Discret învăluită în seva unui parfum franțuzesc, Rodica R.R. își pansa odiseea ca pe o rană.

Călătoriile, unele, îi accelerau bănuiele, deloc binefăcătoare, precum graba plăcenteii să spargă apa unei femei deloc pregătită. Pregătită adesea cu „bt, adică un fel de gata pentru taifas ori tipar, nu același lucru i s-a întâmplat când, din vitrina unei placintării dosite până și de ultimii cheflii, deci prin geamuri ca de oglinzi îi apare, cam neșarmant, Domnul B.B. O apăsă, pe loc, privirea lui interioară care nu bătea cu privirea exterioară. Ceva era prea lung ca o gumă de mestecat, lipită de ultima măsă de minte. Ochiul acela ca un glob spart îi vedea culorile papucilor, nu și țintele de pe geaca de mușama cu intarsii. Și, mai e ceva, pixăreala, prin care temea până și muștele din ultima plăcintă reîncălzită, ca o dulcinee mucegăită. Sau muzica din lăptărie! Aici dirija un singur Domn M.M., după manșonul de la sacoul din catifea. Erau amândoi singuri și puteau vorbi. „Nu! nu e acasă! e la cărat butuci.”; „Da? deci nici tu nu îi știi adresa, vine rapid M.M. (dar las'că în spate la chioșc vine

curând domnul P.P. și la câte dosare învârte, o găsim)." Ca la carte le era dorința de posesie! Viziunile sale sau temele alese zgândăreau pixuri respirate precum deodorantele de la toaletele de hotel. Mese la umbră, mese la soare, interior vintage, dar care se asemăna cu proprietatea unui artist cu har, vietăți domesticate, alese platouri îi stăruiau, precum statuile din expoziții, în mintea înfundată ca de bomboane cu vitamine. Terasale erau inundate de lume și de soare, un soare cald printre verdețuri și, ici-colo, răzlete turme la pășune. Orice călătorie îi era ca un sandwich din care lipsea verdele salatei sau ca un măr roșu trist, căruia îi murea, de la vânt, livada.

Mă întrebam adesea dacă nu sunt eu cea care delirez la vederea pâlcurilor de păduri stufoase care scăldau în semeția lor casele îngrijite ale sătenilor unde Crin era așezat. Îmi doream arbori singuratici care să mediteze cu mine. Am văzut în casa pe care o avea Lacrima pe un deal așezat într-un mestecăniș. În interiorul ei erau lupte, care se dădeau pe grade de rudenie, fie de sânge, fie îndepărtate, revolta aborigenilor era starea lor cu efect de maculator. Vocile lor erau nedistincte, câte un prelat le mai citea, din când în când, geometria împăcării.

Învăluți în pardesiuri negre de culoarea norilor plini de furtună, rudele de sânge blestemau pânțele de mamă și hărțuiau scuipat la gheana de gunoi a vecinilor. Aburul lor era abject, ca al vulturului de pradă, iar statura lor golită de sacii cu bani ascunși în vie, era a copacilor dezgoliți și morți, ca roșul rujului din florile de cireș japonez. La desele lor mese cu gust de zer, se așezau, în straturi, câteva umbre care aveau gust de lăcomie și pustiu. Le ședea foarte bine în haine ca umbra, pentru că nimicurile despre care vorbeau le erau probe. Coccoșii de aur pe care și-i doreau la butonieră erau ca niște urme de tăieturi

la încheieturi de la cei pe care i -au înșelat nemilos.

Nu știu ca din zbucium și răspăr de zile să ne fi lăsat registre cu opere unice, nu! dar știu că Rodica R.R. o va face. O știe și ea, o știu și eu! Timpul rămas e timp! Pentru atâta poezie, încât paginile ei să respire adevăr. Timpul poeziei, pentru ea, era ca un timp al fericirii. Ea, o rudă de un neam bun și o prietenă tot de neam, iubea nukul din grădina casei ce nu o mai avea, dar iubea și confesivul. Apărut ca din senin și fără șlefuirii. Ca în croitorie. Fără probe și însăilări. Fără tușe și tivuri false. Foițele pe care le fâlăie în ochii celor chemați sunt ca de jar și pline de poem. „Mi-ai părut un om mai dur sau tranșant, dar, acum, că vă cer atâta ajutor, deși nu vă prea caut, păreți un om extrem de abil și săritor!", îmi povestește, pe sărite, Rodica R.R. despre o altă rudă prin alianță.

Rodica R.R. își ținea poemele în sertar imaginându-și-le ca pe niște bijuterii pe care nu le-a avut niciodată. Acum, nu și le dorește deși le-ar putea avea, măcar din compensațiile pe care le primește, ca un abajur, la un alt întuneric, în care a stat mult. Și cu jurnalele e tot la fel. Dar anapoda! Nu în catifele, ci în bilețele. Scrisul ei îmboldea coatele unor curtezani precum pene de păun scuturate peste gard.

În duminica aceea, ultima din luna ei, mai, hotelul cu nume de izmă bună la reumă și tușe, se umplu de o anume vînzoleală. Lumea din jurul ei nu vorbea limba pe care și-o dorea. Rețete, fălci și creme printre târgi, era o altă ordine a zilei. Pumnul de nuci pecan o îndemna să împartă, ca pe anafură, ofranda primită. În această aglomerație, nici Domnul C.C. nu era de găsit. Se prăfuiseră printre norii de un albastru închis gata să invadeze până și dulapurile ticsite cu rochii voalate ale cameristelor care purtau halate verzi în

dungi ori degradă precum pereții vestiarelor. Din când în când un lift, ca de morgă, scânteia cu scârțâitul, liniștea, ca de o boală care se ia. Și atunci când își odoriza încăperea și victoria concura cu mercurul vâscos din pereții ca de lut. Valsul florilor de tei era asemeni unei furtuni de zăpadă care nu ocolea nici micul templu de lângă un chioșc de ziare, unde se refugia, diminețile, Rodica R.R. Ochi, foarte mulți ochi, valize, împachetări și lanțuri aurite sclipeau în așteptare. Camerele aveau patru locuri, dar se întâmpla să se suplimenteze la ceasuri de uragane. Un miros de desinfectant oțetea tot acest calambur din jur. Din becul orb de pe tavan, Rodica R.R. își tălmăcea iarna sufletului. I se oferea la seringă un soi de băutură fumată la barul de la subsol. De patru ori pe zi se alăpta în albastru. Și, vai, ce fel de cocteil! Ca mătasea în neliniști! Transparent! Gunoierii treceau rar pe acolo, iar teii înfloriți așteptau ploi de primăvară să îi prefacă în ceai. Pașii călătorilor, alții decât cei care își fumau durerile în scutece, erau, la fel, adormiți în perne de zdrențe și artere sparte de parașute cu pompon la dosar și rezidențe în prezențe. Măturătoarele azvârleau coada de mătură peste barșonul păturilor pline de scame, iar spalatoresele, ca la foc încins, spulberau papuci de casă ori șosete plușate peste creștete ascunse ori cuiere ce se asemănau cu suporturi de branule. În curtea teilor de mai se perindau cărucioare pe post de „loc de fumat” (căci timp aveau aiurea, ele cele cu șorț și buzunar).

Din când în când, fotoliile se scânceau în gemete, dar nu a dragoste, ci a corp bolnav, ce scotea sânge pe nas, precum jar din șemineu. Scrumierele dansau în muc de țigară precum țiganiada actuală, fără bulibașă, dar cu multă fașă. Duminica a

fost urmată de zece uragane și hotelul era supraplin.

Nicole era liberă și trasa linii pentru camerele numite de lux. O zi venea ea, altă zi venea Crin. Geanta lui neagră era ca o valiză a trecutului respirat într-un prezent neeuforic. Iunie țesea cireși albi și primele regine ale nopții se iscăleau printre pubele cu miros de putrefacție. Ochii lui Crin se luminau ca și farurile mașinii trecute peste culoarea de la stop și plesneau la spartul cheii. Cheia era aceeași, dar casa era o altă. Nicole pierduse șirul zilelor în albastru de suzetă și peron. Limbajul ales de Rodica R.R. în această nebunie de călătorie nu era priceput. O negresă cu gene oliv avea să o descopere: Este „Frau Boeme” și vine din limbajul dispariției mute. Îmbrăcămintea ei e calmă și fără pompe, are fluturi și nasturi și corpul îi trădează vârsta. E tot o lună mai peticită pe zăvorul lacrimilor, dar are nuanțe pale, în roz, mov și grenă. Părul natural are prea mic volum să poată părea la modă. Deci e clasic cu agrafe care ar fi supărat prima stewardesă în Beauvais. Vara chiar își rezervase un tur de câmpie, unde ape netezi scurg izvoare și păduri verzi calmează sălbătecul. Și aici în dedublare de Frau Boema, ce aducea a Rodica R.R. își decanta destabilizarea voită și implacabilul rezistenței dar nu al strigătului. Nu avea de ce să strige. Poziția ei era paralelă cu a Domnului D.D. și îi era prea fidelă. Știa că nu este cunoscută în breaslă, dar asta o făcea mult mai puternică. Așa va și pleca! Înfășurată în salbele ei de perle frumos colorate și asortate cu cerneala ochilor. Radicală, discretă și empatică, altruistă și bonomă de fragilă ca un ghem ori abajur din șnur de ață. I-a dispăcut cifra destinului în numerologie.

Mi s-a părut însă foarte interesant cum Rodica R.R. avea/are o anume deschidere

înspre arta poetică a celor care au înclinații înspre modul gândirii compus din etica scrisului. Este un spațiu real ireversibil pe care a ales să îl împartă cu alții. Cunoșcuți sau mai puțin trecuți prin curtea sa, a eticii sale. Miza ei nu a fost excesul de viață, ci o altfel de călătorie/notes. Exclusivul ei am fost noi toți, iar călătoria ei respira literatură. Cândva, acest jurnal călător va deveni o poveste confesională, compusă din alte mii de cioburi și se vor putea înveli între porțelanurile cu amintiri frământate de ce nu? de Frau Boema.

Odată, fermecată de nasturii noii sale rochițe în alb ca de cristalin, a întâlnit în cale două libelule ca niște molecule, pe care le asemuia cu două mere din două pahare de cristal (era decorul imaginar pe când ar fi revenit acasă): „Oare sunteți surori sau am visat?” parcă o văd legând vorbele. „Da! Suntem surori, dar vă știm din altă viață! Este viața care i-ar fi respirat tatălui nostru, dacă nu l-ar fi înghițit imensitatea.”

Dintr-o altă călătorie s-a ales cu o rană ca de ceață în albul ochilor. Mulțimi de muște i-au năpădit privirea în orizonturi. Felinare băteau lumini în podul palmelor, iar liniștite măsurau bătaia ca de ceas. Între timp Domnul C.C. se pregătea să schimbe clima. O climă oscilantă precum zborul croncănit al corbilor. Zărilor produceau discontinuități într-un ritm al anilor. Ridurile sale existențiale sunt acum prinse în lobii ochilor. Abecedarul vederii avea să cunoască jocul mâinilor. Probabil unele flori au pălit la alergii sau insomnii. Un timp, din câmpul ei de pagini, nu se va zări decât un crepuscular. Pentru puțin timp, Domnul C.C. va cere o permisie. Un bilet! O recomandare. Lângă care va pune un braț de frunze ude și un toc de scris.

Nicăieri nu e lumină! Nici pe câmpul cu biserică nu își stăpâne

echilibrul. Densitatea drumului are două capete ca două pahare cu șocolată, pe etaje alb negru. Călătoria însă nu se închide cum o alergie atinge mușchi sau face smocuri de herpes. Când Crin aduce un blitz, din ecran răsar umbre și singulare pete. E cumva intercalată călătoria peste cerul portocaliu ireal al zilei duminicale. O alta. Pentru că duminicile au totdeauna în călătorii alte culori. Curcubeu ales. Rodica R.R. își strânge strâns lobii ochilor și își deșartă ultima picătură de cafea pe o cupă de fructe. În fundal rotocoale de urme fără zahăr, dar tocmai bune de ghicit în zaț! E ca o viață cu drumuri călătorite și răsturnate peste un anume punct ca de cristalin. „O nimica toată!”, ar fi dat din mâini, zicând omul cu nume de Stea și mână de artizan în opere complete. Perdele de lumină se văd prin geamul încăperii. Două culori: alb și bordo stau de veghe frunzelor ce scăpată din smochin. Câte una, ele, smochinele, dau din darul lor câte o felie uscată. Oare de ce o parte din perdea își desprinde clema? E un semn, ar fi spus Rodica R.R. care asculta povestea cântului călătoriei. O mască și un ochi! Un ochi sau o mască! Decor! Casa avea ceva din podoaba de peste ocean, acoperiș negru și carpetă verde smaragd la intrare. Curtea era plină cu ochi ca de iarbă.

În parc, frunzele îi puneau piedică. Cufundarea irisului peste albul luminii nu este decât un pas înspre cele două zări. Niciodată nu voi recunoaște cum întunericul a vrut să-mi violeze lumina. Dar recunosc-puterea a învins! Și aceasta a fost datoria nesupunerii. Călătoria se va continua. Mașina curgea lin în flux. Casca din urechi însoțea bicicleta care gonea fără oprire. Peste alea cunoscută se frânase ca o punte de sfârșit. Acel prunc avea doar instinct de uriaș necioplit. Umbra din întuneric își cerșea voinți. Cuminiți. Și gulera albastru. În această alternativă de

comunicare, prietenii devin viscerele și alternând între inferioritate ori superioritate, ar fi fost posibilă chiar o înrâncenare, cum adică tocmai ea... Rodica R.R.?!

Prin ceasul violet al călătoriei, Rodica R.R. vedea culorile în alb, negru sau roșu, iar lumina se împrăștia difuz ca printr-un laser. Din ochi picurau pleoape închise ca pentru un inventar. Și vederile se pierd precum viețile. Ca dintr-o vânturare dintre o seceră și un ciocan prin trupul meu a curs lumină. Mâna care măsoara ceasul era ca o îngeriță. În alb! Cu păr de mătase și gură de mură. Noaptea a devenit zi. Cuvintele curgeau ca o ploaie înspre mine. Din mânuși mă izbea un parfum de ambră! Cerul ochilor era sub topire. Un corp aștepta să părăsească banca de rozete care i se plimba prin obraji. Halatul era umed, dar prindea bine la sufocantul aer de cazarmă. Rodica R.R. își urma aceeași mărturisire a cărărilor. Precizia a depășit teama. Crin a adus un maldăr de schițe să le dau un nume. Aș fi dorit să mai rămân dar orice clipă era un ceas. În cuvinte nu se pot inciza scame. Vederea e simbolul trupului obosit de strigăt. Atunci am înțeles de ce orice rană vindecă altă rană, iar mușchii vorbesc prin semne cu stelele.

Aș fi preferat să fiu simplă și să călătoresc cu Rodica R.R. la casa omului cu nume de Stea și să vorbim în limba știută de noi doi despre artă, ori cultură, căci înfățișa o alură zvelt de elegantă și un mers legănat de alergat. Iar Crin să pună doar accentele.

Întunecată și ascunsă, cumva, masa de la care scriam se pregătea, ca printr-o arcuire, să plece. De la aceeași masă am să sărut mâna din cuvinte violet prin care a pătruns din întuneric o zare. Și așa, dintr-o anume vină Rodica R.R. a cunoscut un lung șir de opriri din călătorii. Se va duce

precis să ofere spre a citi un pasaj din călătorie și celor două fete cu nume de Lumină ori Angel (și desigur astrele se vor alinia acum). Apoi, călătoria lui Crin va continua singur sau cu domnul cu nume de Stea, când, poate, Rodica va zări peticite pagini. Dar a izbândit. Vor avea aceeași limbă, dar ochii nu se vor întoarce pe dos, ci vor raspândi un adevăr.

Prin poezie a dat imagini, prin proză a dat sensuri, iar prin eseuri și-a creat propriul personaj în propria carte. Rămân acum marile esențe desprinse din ecrane de ochi și lentile desprinse din halate albe.

Rodica, domnul cu nume de Stea, Crin, doamna în oliv, copacii altfel, ca niște oameni în zori, vor clădi alte vieți, între tinereți și neliniști, ca niște pârjoale unde jarul e far și harul e dar. Care nu mistuie, ci aduce plămăde ca niște plapume moi. Petele, unele, de pe gresia în cuburi se vor șterge, iar alți ochi se vor odihni pe canapele ca niște leagăne. La casa cu pervaz și scări de lemn se va topi acel acoperiș turnat în ploi dar va rămâne bradul. Soarele. Mărul! Cărămida specifică unei localități sătești.

Șoseaua nu va mai tăcea de boala unui tranzit abrupt și își va continua drumul drept până la cafeneaua din colț și bucate fine. De o parte și de alta călătoria va însoți trecătorul lipsit acum de ședere forțată.

Trei călătorii o vor destinde pe Rodica R.R. atunci când jurnalul ei real se va opri într-o eșarfă. Atât de voluptoase au fost aceste călătorii, încât e greu să mă gândesc la bovarisme și idilice pasaje pentru că am învățat de la Rodica R.R. pilda omului cu nume de Stea: „Aici suntem prieteni, citim și literaturizăm, în camerele albe trăim militărește, să nu moară clipa.” Socotind trei călătorii, se face o lună în zile în cele mai fragile spații cu ser albastru, metalizat, servire foarte

exotică și lumină obscură. Din toate locuințele, am păstrat doar brățara, învinețită de câte un ac scăpat nevoit sub pielea unei femei noninfirmе, care a vrut să se afirme (acum) prin proza de călătorie.

Și, din spațiul unit cu timpul, Domnul C.C. va observa trupul unei femei nesănătoase, dar voluptoase, precum un sfеșnic de acasă, tot cu trei brațe de argint. Undeva, lampadarele au să se asemene cu niște lunete. Și, de aici, toată poezia unei proze de jurnal călător.

Vedeți, dumneavoastră, oamenii își aleg călătorii, locuințe, dar uită acea odisee care se poate

consuma muzical în ton de „Fugă” rară. Am încercat să transcriu cu o oarecare blândețe însoțirea mea cu Rodica R.R. pentru că, în definitiv, fiecare om are dreptul de a fi fericit. Iar, dacă vreunul, de pe undeva, s-ar întreba dacă Rodica R.R. mi-a împărtășit una din profesiunile de credință ale sale, aș răspunde fără tagadă: Scrisul! (care ține loc de antibiotic, dilatare de pupilă și anestezic, în cele mai sumbre camere ale trupului de femeie). De un rafinament sensibil, ar fi putut avea și o alternativă a alter-ego-ului: „Arta! Într-o zi, am să îmi desenez cuvintele pe care nu le voi putea rosti!” Dacă ați pornit în drum cu noi, ne veți vedea schimbând avion ori mașină, stop, locuri, locuitori, călători, bagaje, colțuri, camere, praf ori decoruri.

Suntem deja în jurnalul acestei călătorii în anotimpul primăvara. A treia. Nu mă așteptam să intervină personajul meu numit R.R.

Deschid o filă la nimereală și găsesc câteva note (pentru că obișnuiam să îl las oriunde ne imaginam că suntem împreună). Citesc: „Scriu de când am văzut că nu-mi ajung anii. Că nopțile sunt atât de lungi că terenurile adorm că o lanternă la macaz. Scriu când singurătatea e foiță de

aur pe noptieră. Călătoresc când mi se face frig și nici ochii nu-și găsesc răspuns. Deci, când singurătatea are loc într-un anumit calendar, scriu. Și, vezi, scrisul e paralel cu această călătorie, că nici loc de rime și metafore nu își găsesc loc în bagaje, dar tu ascultă: oare ai timp să vorbim?”

Spuneam, la început, că mi-ar fi plăcut să mă cheme Rodica R.R. O știu de mică! Fiică de păcurar. În prima ei carte, avea pe copertă un chip de copil. Mama ei. Acum, tot călătorind amândouă, din discreția ei, aveam să aflu că nu a dispărut din drum, ci își oprește sufletul asupra pașilor pierduți, mai mult ori mai puțin. Nuanța sub care își ascundea timpul, fie pagini, fie clipe, trăite sau (ne/re)trăite, aveam să o aflu mult mai târziu. Nu avea niciodată timp. Dar avea mereu ceva de „cărat” (ca o povară ascunsă dintre clipe și pagini).

Spontană, dar cumpătată, Rodica R.R. era pata dintre cer și pământul pe care s-a sprijinit de atâtea ori, când a fost trântită, era poezia în care credea mai mult decât în blestem. Mi se confesa adesea, că în acești ani de jurnal, a fost un simbol (când Oricine, când Nimeni, când Ea). Spune ea, Rodica R.R. că „dacă mama nu mă făcea păcurar, ea, poezia, unde se cățara? Eu sunt și nu sunt... cuvinte, pe care le-am avut mereu la mine, dar greu le-am dat un zbor. Dreptul câștigat la toate asimetriile doare acum toți genunchii paragrafelor cu aliniat.”

„Dintre toate cărțile, edițiile, fragmentele și etonările, unde este ea, poetesa din proze de jurnal?” Ea scria jurnalul, dar nu ca să îi țină de un anume ritual de înviorare, sau de gimnastică, își scria interiorul pe un exterior anume, fără șablon și mai știa că nu era ea, cea foarte bună, dar își ținea colțișorul bine pitit, până într-o anume zi... însemnările sale zilnice, telegrafice ori diaristice, au speriat

mafia autografelor expuse la plaja outlet ca ouăle pe jar. Aici, pentru Rodica R.R. nu vorbim de valoarea estetică a însemnărilor, ci de matricea ei spirituală până la un consum de autodenunț. Bobotaia din sufletul ei nu era vânzoleală, ea știa de-acum că, scriind și priticind vremea out (let), e pură primeneală, pe acolo pe unde racii nu sunt doar un fel de mâncare. Mă chiar vedeam în pelerina ei mascată de ochelari, închizând și deschizând uși, chiar scârțâind între atâtea pasiuni și ispite pasionale, dar, vai, nuu!

Și anii, zilele, lunile, orele se tot (s)curg. De fapt, i-am lăsat, pentru că fereastra e tot fer(m)ecată. Rodica R.R. își ținea jurnalul ei cu migala degetelor fără unghii ojate. Peste ani îi va plăcea să și citească ori să primenească anumite amănunte. De fapt, își ținea și altele, dar nu era convinsă să se fi regăsit anume „personaje” reale în scriitură. Aș fi vrut să îi pot urma pânda filmului. Vedeă clar cu inima și asculta cu stelele.

Îmi povestea mereu de Insomnia, o prietenă care o vizita cu Autografa. O primea, adică le primea, doar în verandă. Alcool, somnifere, cuști, blănuri ș.a. le era completul de însoțire. Lacrima, ea, unica, o cunoștea pe Rodica R.R. și înțelegea că un alfabet începe cu A. De la domnul A.A. Afacere (fără drept de limousină pe drumul dinspre ape). Venea rar în țară, era marinar de cursă lungă, sănătos tun și mai bătrân. Pentru că îl deranja Lumina folosea ochelari marca K.

Revenind la doamna Rodica R.R. între noi s-a fost instalat o poezie întunecată, de un lirism introspectiv, la cote de trăiri intime și personale. Eram, nu demult, cu Rodica R.R., pe una din arterele orașului cu tei. Străduțe scurte și înguste, brăzdat liniștea înserării. La geamuri, licurici din candelabre parcă ne șopteau că suntem, deja, în anul al doilea de

moleculeală, un fel de felul principal, unde, Moleculele, ofereau felul lor de a fi, printre călători. Perdele de mătase surpau geam de ochi și finețea lor, aluneca peste înserare, ca o îndurare.

Cu două biografii, una reală și una intelectuală, Rodica R.R. putea oricând să dacă diferența dintre „a trăi” și „a exista”. Dar nu putea să dezvăluie cine se ascundea în „Scrisorile imagine” (vreme de treizeci de ani) ca joc al plăcerilor. După acest real de pur „jurnal confesiv”, Rodica R.R. ar mai spune cum nu a compromis. Cum, în genți ieftine, purta o batistă brodată, cu o mare taină, de iubire, un parfum original de bun și un chip mic. O însoțea mereu și două erau problemele care o măcinau pe Rodica R.R.: aceea de a fi scriitor și femeie. Peste toate acestea, matca salvatoare care îi limpezea rănile era dragostea. Și relațiile ei, îmi spunea doamna Rodica R.R., erau îndreptare înspre un „performance” cu cititorii, dar și pe un plan special sentimental, nu erotic. De aceea, în acest Jurnal, personajele îi sunt ca un colier, puține. În scurtele ei întoarceri acasă, rar, își dorea să-și îmbrace sufletul în alb. Albul florilor de cireș ori vișin și să se ningă în petale de ninsoarea lor. Copilăria ei nu îi era chiar cea mai luminată amintire, deși iubea Lumina.

Acum, i se amintește de „locotenenți” călare pe asudate pricini de condeie. Cred (acum), după ani, că trebuie să o resemantizez pe Rodica R.R. pentru că readuce realul în acest obiect brut și plin de vibrație. I-aș mai spune Doamnei Rodica R.R. că în călătoria acestui jurnal este o singură distanță: scrisul de mână înspre scrisul de inimă.

Credeți cumva că Rodica R.R. e o invenție spre a-și ocroti muzele (cea inspirațională și cea protectoare) sau pentru a (se) dovedi *viveur* în acest jurnal cu memorii motivaționale? Credeți în

Scrisorile ei mai mult sau mai puțin imaginare? Credeți că a început un an (fără de-nceput) sau credeți în ghicit de palmă? O vreme nu am mai călătorit. Decât între păpădii și sori. Sori fiind multe eseuri pitite în eresuri.

Știam de la Lumina că orice drum schimbă înțelesuri.

Printre multe jurnale (am să le dau curând drept la cuvânt) citeam Scrisori între cer și pământ, dar și trimiteam zilnic la orice răsărit de zi când ochii aveau culori de stea albastră. Astfel că un Anticariat mi-a expediat un colet. Vechi erau slovele: „Ce vrei, la ce te aștepti de acum? E veche boala ca o fată mare nemăritată. Dacă ar vedea acum pitulicea cuibul părăsit, nu ar mai plânge după cei doi papagali. Măcar cincisprezece ani să mai pot desena pe rame de ochi, ar fi ca o poveste de jurnal.”

Lumina citea și corecta propriile ei amprente.

Într-un alt an și într-un alt anotimp, pământul crăpa pietre dispuse pe etaje. Domnul C.C. îl va însoți pe Crin în grădina de eucalipti. Aveau acolo și un manej de a se ascunde. Cincizeci de trepte peste râul cu nume de iasomie. Același alb se scutura peste amestecul de stări. O mulțime de gaițe zbura peste plasa în care o lopată își arăta coada ca de veveriță. „Ce de dade peste vinul roșu din coșul cu flori de tei! Am strâns o floare în mâini să îmi țină aroma multă vreme. Poșeta roz era ascunsă sub ceața genelor de la masa cealaltă! Ici-colo zbura, din pahare, spuma de cireșe negre ca și părul legat în croșetă de Ilona.”

Dar ea, Piatra? Dintr-odată mi-a luat junghiul de sub ochiul al treilea ivit de o vreme pe sub gene. Piatra zăcea lângă mine și îmi vorbea! Era caldă! Ca de rug! Lină! Ca un vin! Albă! Acum de când cu Piatra mă simțeam completă dinplin. Frumosul exprimat îmi dădea un sens egal

cu alți semeni mai mari sau mici, mai bogați sau mai săraci, mai slabi sau mai puternici, iar acest rădvan, numit viață, îmi era leagăn. Numai că ea Piatra mea a rătăcit un bolovan care avorta mereu.

Lumina nu se mișca din preajmă. Era prea frumoasa Piatra mea zilnică. Emană rigoare și durere. Bizuință și semn. A plesnit bolovanul prin tocare (un fel de pritocire, ca la varză), iar ea Piatra era acum mai lucidă și lucindă!

Doi ani și mai bine, stăteau lângă mine, tocmiți pentru acest Jurnal, îngeri și diavoli. Știi, ea doamna Rodica R.R., pregătea Scrisoarea (aceea din altele, mult peste două sute, semnate Antonia, Myria, Aneliana, Crinaria sau fără nume, dar cu egloga ei! Doamna Rodica R.R. a avut un curaj ca de caniculă: „Despre tine as fi vrut să scriu! Ai atâtea vârste, prăbușiri și Lăcuste (acestea sunt două, de pradă, cu prapori și cruci la femele), dar, în definitiv, ești femeia din femei. Despre timpurile în care ești și neputința de a vorbi, despre ceea ce suntem ori ne desparte, aproape ori de departe, despre ororile greu de suportat ale „fumului” negru din gunoaie. Suntem în anul al doilea de călătorie, ai văzut pietre în formă de femeie? Să nu te rogi! El, bolovan de stepă, nu e singur, cioburile și muștele au rolul rol intrat în putrefacție. Ai trecut fără să-ți dai seama, cu onoare, peste umiliți!

Crin iubește cu ochii. A luat lozul cel mare cu tot cu ființa sa. Tu, ai scris proze scurte. Crin a desenat treisprezece scaune la masa vieților voastre. Tu ai scris doar să te împrietenești mai mult cu tine.

A treia iarnă (cam pe sfârșite) o găsește pe doamna Rodica R.R. în fum de alcov plutind la gândul că puntea vieții i se îngustează.

Șoseaua care o ducea înspre Orașul de Tămâie nu îi era străină, doar furnicile dormitau pe pervaz de bordură. Linia albă care despărțea drumul, era, ca și viața, dus-întors, când întreruptă, când continuă, de se întipărea pe retină (ca un trecut fals). De fapt, călătoriile ei nu erau însoțite.

Își luase o ladă... în care să divulge mici picanterii, dar aceasta s-a „glodit”, ca o cabalină la spinare și biciul lovea din spate călăreții. În fiecare zi, câte unul. Însă, nu toți se pot schimba, destinul lor e făcut pentru a zdrobi, nu de a crede în idoli ori mituri.

Mesia, căci așa îl numea chelnerița de la „Carul cu boi”, era cam legănat, ca un bătrân care la coasă pășea prin iarba pârjolită, ținând buchete de mătasea broaștei în cuiul de la ciocan și ciocănea... hulea... ciocănea... hulea... și tot așa...

O carte mică, precum două frunze, le este preamărire în van și piesa mutată e regele (peste tot) contra damei de treflă. Așa că orice călătorie și-o imagina o amintire, din care a izgonit șotronul. Din când în când se adăpostea în litere mari și mici, să se creadă ca un copac nemuritor.

Când Lumina i-a adus acel vraf de frunze uscate, ca o curmală stafidie, a înțeles că trebuie să continue călătoria... Frunzele, roșii, de culoarea venelor care nu dureau, erau toate însemnate cu o stea anume și codițele aveau noduri, cum femeile au riduri. Pentru fiecare zi petrecută fără domnul C.C., frunzele își conturau desenul în bijutiera lăsată moștenire de la aurar.

El era atât de nepăsător cu schimbările, cu metamorfozele, nu îl clintea decât patul (portabil).

Întorcându-mă la doamna Rodica R.R., ea nu s-a rupt niciodată de Crin, nici de domnul C.C., erau dedublări necesare. Din când în când stropea pânza cu litere

colorate și, câteodată, le așeza în coșuri pline de culori calde sau reci (amestecate de sentimente hrănite de o speranță neștiută). Amândoi erau destinați scrisului. Așa au înflorit primii lilieci în clepsidre din vase de lut (ori copaci fără coroană). Erau liberi, senini, dar nu erudiți. Pentru ei, refugiul în frunzele Luminii era dezlegare la ochii închiși. Pentru tot ce era mucegai, ori pericol.

Cele două sărbători ne aminteau de miros din cuptorul ce ne ademenea cu aburi calzi. Casele ne erau amintiri din refugii, cafeaua o serveam în mica dugheană din mijloc de stradă (de unde ne izbeau arome de piper roșu ori fistic alunat). Intuiam în Crin cel tânăr un domn C.C., fin, boem, dar nu ilustru. Noi ne feream de lumea lustrelor, fără lucire, cum aveam obiceiul să atingem problema temerilor, de oriunde veneau (din piedici, de profeții, Coțofanul profera oracole sau pierderi însoțit mereu de Marele Cal alb).

Câteodată îl chemam la întâlnirile mele cu studenții, să coagulăm rosturi, să întărim accente și să eliminăm „(s)cursuri” cu epoleți sau pretenții de un anume artist veleitar. Noi, amândoi niște ireali, dar nu fantome. „Ce teatru! Ce împărtășiri (la o mansardă, cu filă de muzeu), nimic nu plăcea Carului de Trei!”

Am acceptat plecările, nu însă despărțirile. Așa, ca în numele fiului...

Aceste cioburi de memorie sunt, de fapt, amintiri abandonate într-un dialog nerostit (chiar recent Jeniffer și Adhelaide mi-au scris că au citit celelalte „Jurnale” și așteaptă o continuare).

Pentru noi, relația maestru-discipol nu era neapărat idolatrie. Așa cum o durere la un deget mic, îți poate răsturna viața, precum roata, bicicleta. Ultima dată, am povestit mult despre dragoste anatomică și pași greșit făcuți.

Gentil și profund, uneori era silit să ia din cuminecătura amară a necuviinței ori a neștiutului. „Ești pe calea cea bună numai când pierzi și ai racla acelui lehamite”, mă gândeam mereu, dar nu îi puteam spune! Nici lui, nici altcuiva. Încercarea de a citi lumea e alegorică, e stoic-păgubită, dar nu e cerșire.

Acest „Jurnal” este al nostru, este o ieșire din timp, dar nu este zgomotoasă.

Am vrut să salvăm amintirile, după ani dați naibii, să nu se piardă în cețosul memoriei știrbite (de teamă). Dar! (ce să vezi, ce să crezi) cartea Doamnei Rodica R.R., mă rog, ele, cărțile, se citeau cât ai desface o prună pentru gomboți, în seara cu cină chiar de ea propusă! Mvaaaa! Fatalul din hazard îi era foarte bine cunoscut lui Crin, de parcă îl știa pe dinafară, dinainte.

Acest jurnal este cvasibiografic pentru doamna Rodica R.R., care credea în catharsis, ca o purificare din fericiri, urmate de pierderi, suferinți și dureri, trădări și orgolii mizere și conceput a fi doar un propriu exercițiu spiritual. Fascicula de ziar nu avea amestec cu trăirea personală și nici cu vârsta pe care o considera un colier (cu trei șiruri de perle marca Gentioux). Trei? De ce oare? Omul e unul, tastatura, alta.

Scanara, pe care nu o cunoșteam decât sâmbăta și duminica, după ora de ujină, aștepta, ca pe duhul sfânt, alt ajutor de șomaj, căci la magazia unde încărcă penițe ruginise până și vesta. „Ia o cafea blondă, nici somnul nu îți este somn, de-acum!” (se pare că i-a spus Meteora, după ce a rămas singură la ghicit).

Post festum, își serveau, la Carul cu boi, gargare pe foi de balast ruginit, ca teaca de la secure! Cvasiterapeutic „trei”, ridică semne de întrebare pentru cine îl va fi adus în discuție (ca la vârsta unor mesteceni, doborâți prin ucidere cu bună știință).

Însă e bine de știut, dacă vreodată, cine numără până la trei, vede pânda de păianjen?!?! Am și scris, pe trei semne de carte o ghicitoare (Lumina a adus tuș în trei culori). Unul a avut răspuns! Da! Eu vreau să rămân cu titlul de miss la Sensul „G” de la marginea șoselei! Mvaaaa!!! Scanara, însă, nu ținea cont că o foaie locală (pe care o citește Vrabia, în capod, când învrăjbește cățeii), e pură conjurare, e searbădă ca zerul scurs pe herpes. Rămâi cu bine, cina cea de taină nu mai vine! Și ținerea de mână e fleac, de dus cu preșul scările peșterii.

Jurnalul? E luminos, ca o înseninare, cu tristețe, ca doi ochi așteptând semaforul minții. A patra culoare o va da Lumina. Cercul ei e diform, e difuz, pentru că lista e închisă, e concavă. Jurnalul, cu această parte, a venit tot din Lumina care a zdruncinat branule și s-a dorit a fi o (re)compunere (asemeni frunzelor cioplite) a zilelor din nopți, cu o lumină aproape indiscernabilă! Aceasta e lecția!

Omul cu mâna ca de Stea prindea lacrimi în căușul palmei „ave cesar” și împrăștia gânduri ca o lavă fierbinte. E povestea unor existențe nemăsurabile, decât în fum și scrum, la geam vorbit. În definitiv, pentru ce lupta doamna Rodica R.R.? Pentru micile și marile deziluzii pentru arta de a surăde, pentru încetinitorul oceanului din care își privea trupul omorât de cifra trei. Topită în tandrețea unei iubiri în singurătate, un unic temperat Crin îi va izbăvi, prin seninătate, înceștarea „zorită” în micimea zelarilor zilnici. Domnul C.C. își aranja umărul cămășii, ca o elegantă încălțare de femeie. „Mama vede prin cuvinte, ceea ce fiul nu ar fi putut zări în zăriștea de șevalet.” (își amintește la un dialog, doamna Rodica R.R.).

Indiferent dacă este autobiografie ori ficțiune, jurnalul acesta nu se dorește a fi conceput ca o orație funebră.

Între atâtea barbarii și vulgarități, jurnalul poate fi încadrat în „cartea limită de frontieră” a confesiunii, în care experiența trăită „bate” orice așteptare. E mult teatru! Ca o frecție la piciorul stâng! Eu, zice Mogul, nu îi dădeam decât două piedici. Dar, pasagera cu nume de Iris, îl va urmări cam cât durează iubitul pe alt tărâm, deci îl va urmări prin tot trecutul golan.

Călătoria prin jurnal e un act de curaj intelectual, când cineva se vede cu căpestre (și acest fel de scriere trebuie să conducă la descifrarea, înțelegerea aproximarea unei (i)luminări launtrice, nu la un întuneric provocat, în forță). Să fim strălucire de spirit fără pompă și ca un „bon viveur”, să avem curaj a (ne)scrie și pe noi. Undeva, copacul de magnolie din lungul străzii a înflorit două zile peste înghețul prunelor verzi.

„În numele fiului”... în fond Rodica R.R., îndemnată de Lumina ei, ca personaj, își confruntă alter-cititorul interesat de lecturi confesive de jurnal, într-o carte cu alter ego-ul silit de multe ori a răspunde mut unor stări și întrebări ori concepții fără răspuns. Astfel se termină o poezie, se sfârșește un poem, iar discul de vinil se învâрте în sensul acelor de ceasornic.

A treia iarnă dă să înfrunte (aici) un Chronos și un Kairos, vreme în care noi ne pândim ceaiul de izmă, crescut cu o sălbăticie lângă el, Bradul, răcit deja pe glezna Gentioux. „Vrei?” „Visez cu ochii deschiși (o văd, întoarcerea în copilărie e ca o lumină, ea îmi străbate șira spinării, ca un fulg pe coșul de fum). O parte din vis e aici și tot ce am trăit (noi doi) ne-a călit.

De-acum, îngerii vor putea înflori și soarele se va putea topi. Lumina și Întunericul vor putea izbi șoseaua. Călătoria a spart jaluzele de trăiri, am avut nevoie să tac, ca să pot vorbi, apoi am să stau de povești cu stelele vecine...

Giorgiana – Radu Avramescu: *Statuia vie a sufletului meu*

Anton ILICA
Critic literar, Arad

GIORGIANA CĂSĂTORITĂ

RADU, AVRAMESCU.

Giorgiana s-a născut în Apostolache, sat de lângă Sângeru, așezat la jumătatea distanței

dintre Buzău și Ploiești, în zodia Berbecului (29 martie 1984); a absolvit Facultatea de Jurnalism din București și-și desfășoară activitatea în presă, în bună parte la Agenția Ampress, precum și în

administrarea Muzeului Pietrei din Sângeru. Muzeul a rezultat din pasiunea soțului său, scriitorul Lucian Avramescu, pentru însuflețirea obiectelor artistice din piatră, fiind așezat pe domeniul familiei din Sângeru, unde a înălțat o biserică și propria cruce. Și-a dedicat activitatea și singurătatea Lucianei Ana, întreținerii memoriei soțului său, după cum rezultă din romanul autobiografic, *La început a fost duminică* (2021). În 2022 (imediat după pierderea soțului în 12 decembrie 2021), începe să elaboreze *Scrisori către tine. O sută de scrisori către Lucian*, care sunt publicate în 2023, precum și, iată, *Gânduri, cu și fără rimă*, selectând lirice începând (cf. datării) cu 13 mai 2022 până în 8 iunie 2025.

Volumului liric *”STATUIA VIE A SUFLETULUI MEU (Gânduri cu și fără rimă)”* apare prin generoasa grijă financiară a arădeanului AUREL USCA, din Sinteia Mică. Datarea fiecărei poezii și punerea acesteia în textul cărții în ordinea inversă elaborării ne determină să lecturăm

volumul dinspre sfârșit spre început, spre a-i urmări evoluția stilistică și fulguirea sentimentului. Deși orice volum poetic poate fi lecturat aleatoriu, relevanța scrierii gândurilor și al stării emoționale are o traiectorie dinspre doliu afectiv spre reechilibrare emoțională, spre o reasezare în condiții de viață, chiar dacă nostalgia iubirii înoată în valuri de tristețe și adâncă melancolie. Viața se integrează condiției umane, chiar dacă urmele dorului după cel de dincolo sunt definitiv și intens impregnate de amintiri tulburătoare și de o suferință copleșitoare. O gândire operează cu idei, iar acestea capătă aură lirică, după esteticianul Tudor Vianu, prin îmbăierea în filosofia existenței. Giorgiana Radu Avramescu pune "cu sau fără rimă" ideile de viață în scriere, iar organizarea acestora într-o structură sentimentală e mărturia reliefării întâmplărilor "dintr-un suflet de femeie". Inspirată din experiența gândirii, din meditațiile sale asupra clipelor prin care trece, liricele au prospețime, candoare, farmec genuin, dar mai cu seamă sinceritate. Cum e autoarea așa e atmosfera creată: spontană, pură, nesofisticată, suavă, fină, misterioasă și melancolică, cu nostalgie asumată. Scrie: "gânduri dulci/ gânduri amare,/ gânduri cu iz de amintire," și continuă: "gânduri ce-mi poartă semnătura/ stângace, uneori,/ sfâșietoare câteodată,/ și mult prea rar optimistă/ gânduri ce-și așteaptă/ dreptul la tipărire, /pe coala imaculată" / (*Gânduri, cu și fără rimă*). Trăirile conjuncturale, filtrate prin sita destinului, devin stări lirice, transmutate în verbalizări poetice.

Lectura gândurilor sentimentale ale poetei identifică două etape, inversate în ordinea temporară: etapa I, unitară, din 13 mai 2022 până în 13 dec. 2024, pe care, îmi permit, s-o intitulez **URSUL ȘI VRABIA**, și etapa a doua, numită după titlul unei

poezii, **DISOLUȚIA AMINTIRII**, cuprinzând versificările din anul 2025. Provocarea mea determină lectura volumului în ordinea inversă ordinii așezării în volum (*De ce*, am întrebat pe Whats App. *Mi-a fost mai ușor!* a fost răspunsul autoarei)

ETAPA I: URSUL ȘI VRABIA. Nu se pune problema raportării dintre înțelegere simbolică ori pricepere alegorică. Sursa emoționalității care generează lirismul e experiența de viață, dramatismul unei existențe fericite, frânt de anularea unuia dintre stimulenții relației de dragoste a cuplului. Scrisul e terapie, dra și speranță de chemare a dragostei. *Tie, îți dedic acest vid*, spune Giorgiana, scriind despre amintirea "ultimei îmbrățișări, definitive, nemiloase". Într-o duminică de decembrie a început iubirea și tot într-o duminică de decembrie s-a frânt firul concret al dragostei dintre "un URS și-o VRABIE, când EL a plecat și Ea, Vrabia s-a preschimbat în "statuia unei pietre". El s-a preschimbat, spune poemul, "în stea căzătoare", iar Ea "reînvață zborul". E întâmplarea destinului, a fisurii divine. De această dată, în doliul vremii, cuvintele ating melancolii și tristeți funciare și fără speranță: glasul exprimă "furtuni și doruri", deznădejdi și prăpastii părăsite de zei", drumul între "iluzii și nicăieri", între speranță și nimic", iar scrisul îi "este gând rătăcit". Intrând adolescența în laboratorul poetic, asistă la grația cu care Lucian, maestrul și modelul, da cuvintelor suflare și le combina în metafore generatoare de estetică. Astfel că Giorgiana se molipsește, simțindu-se tot mai relaxată în laboratorul poetic, cuvintele devenindu-i acum, în absența gurului, "hrană și apă și dor și dragoste". Destinul i se hrănește cu amintiri, tastele scriu despre "odihna în fiecare noapte pe umărul puternic, ce nu-l credeam vreodată a deveni țărână". "M-am

obișnuit prea devreme”, poetizează autoarea, cu ”moartea, și chipul ei hâd”, aducătoare de ”iad pe pământ” (*Obișnuită fără rost*)

Un cititor curios și îndoielnic s-ar putea întreba de ce autorul acestui eseu face mereu referire la întâmplarea tragică a dragostei Giorgiane, ca ”altar infinit al iubirii”? În volumul său, autobiografic, intitulat *La început a fost duminică*, dezvăluie, cu o sinceritate zguduitoare, încropirea și frângerea dragostei dintre două ființe cuprinse în vraja iubirii, sub masca unor personaje, care le măsoară identitatea. Scria într-o cronică despre personaje: ”Aurelia e Giorgia, Laur e Lucian, iar Laura e Luciana, alcătuind familia Radu – Avramescu, iar evenimentele se derulează între două duminici, despărțite de 16 ani frumoși, plini de iubire plini.” Și tot în același loc, citam o strofă a lui Lucian, relevantă pentru frumusețea discursului lor de adorabili îndrăgostiți: ”A fost iubire și mai e iubire / Am fost frumoși de sus și până jos / Eu îmbrăcat în pielea ta subțire / Tu-n mine însumi, înger mătăsos” (L. Avramescu, *Arborele mut*, 2021)

ETAPA A II-A: DISOLUȚIEI AMINTIRII. Au trecut câțiva ani de la momentul declanșării singurătății, iar uitarea începe să producă ”o disoluție a amintirii”, adică o destrămare a concreteții și intrarea în taințele memoriei a unor elemente care întrețineau starea de confuzie dintre realitate și imaginație. Vremea estompează realitatea trăită, amintirile intră în starea de disoluție, faptele își pierd conturul, iubirea pierde din intensitate, iar dorul se cuibărește în haosul uitării. Revenirea la o viață normală (în fine, dacă putem spune așa despre starea de văduvie, după o dragoste intensă și o iubire fierbinte și fremătătoare). Da, spunea EL, ”viața merită trăită”, după cum tot EL

spunea ”Și pe tine, cui te las?”. Cică EA ar mulțumi solicitând ”eliberarea” (*”Dă-mi libertatea !”*) din vraja dragostei luciferice și a reîmplinirii.

În lirica *Disoluția amintirii*, evenimentele fixate în amintire sunt asemenea unui aisberg, reci, glaciale, fiind asemeni ”unui sărut iscat și neîncheiat”. Convenționalitatea este distilată prin propriile sale gânduri. *De ziua dorului*, ”gândul liric” se strecoară printre doruri: ”Dor de fost, de trecut / Dor de doruri uitate, / Dor de întâmplări neîntâmplăte / ... Dor de visuri nevisate / Dor de ziua ce vine, / Dor doar de mine / Dor fără doruri, / Dor de doruri senine.//. Alteori, gândurile sale devin meditații ale condiției umane: ”mai știu că fiecare om / e o poveste, e o întâmplare / pe care o ascult, o privesc / încercând să-i deslușesc tainele”. (*Întâmplarea de a fi*)

Încrederea în oameni, în puritatea sufletelor lor, credința că omenirea e sumă de suflete ce vibrează pentru fericirea deplină. Ne este dat să relaționăm direct prin suflete, ”ceva mai presus de cuvinte”, ca o dăruire reciprocă, o dăruire de sine: ”știu însă că între oameni / se petrece un schimb de ceva frumos, / ceva mai presus de cuvinte, / un schimb de suflete, / o dăruire de sine / către celălalt, către ceilalți” // (*Idem*). Candoarea afectivă a Giorgiane o determină să se întrebe ”Ce este fericirea” (iar răspunsul liric ar merita citat în întregime):

”fericirea-i giulgiul clipei mângâietoare
dintre palmele mele și-ale tale,
e intersecția dorurilor noastre
fericirea-i suavul parfum,
alcătuit din mirosul pielii tale,
dormind pe așternutul
pielii mele de cornuță
încă tânără

fericirea e ea, e el, ești tu,
e vocea, e cuvântul,
e chipul, e întâmplarea
e anotimpul, raza de soare,
e secunda pe care
doar acum o poți avea..."

Versificația din lirica **Dare de seamă**, un titlu atât de prozaic, e o artă poetică, asupra căreia atragem atenția pentru modul în care concepe creația poetică: scrisul izvorăște "din șoapte de iubire", din "degete mângâietoare", din "buze ce caută sărutul", din "suspine de dor și iubire" în "nopti nedormite". Scrisul meu, destăinuie autoarea, se naște din vorbele, gesturile și urmele oamenilor "ce-i trec pragul sufletului":

// "ceea ce eu aștern pe hârtie / și multe
rânduri s-au adunat / în ultimii ani / rânduri
care povestesc / despre iubire, despre
tristețe, / despre întâmplarea de a fi, / despre
speranță și izbândă, / despre ce-aș putea fi
măine, / dacă la mine, cea zidită, / între vers
și piatră". //

El, cel plecat în veșnicime, e un reper
și sursă de împlinire a cuvintelor în imagini
visate ori închipuite:

"scrisul meu se naște / din cenușă uneori,
din mine și din tine, / din fiecare zi
însorită,
din ploaia care-a uitat / să cadă, /
din nori rătăciți pe cer, / din neantul pe
care,

scrisul meu, din secundă / se naște,
iar secunda / mi-o dictezi tu,
cel care habar nu ai / cum eu știu a privi
spre tine, / orice ai fi,
capăt de lume / sau început de vers "

Gândul că sufletul său pereche se află
într-o lume paralelă e întreținut de aceleași
vorbe sfătuitoare, după cum spune poetul
de la care a reținut taina versului și inima

întreagă. Da, "viața merită trăită", așa
simplu cum ar spune "Bună seara, iubito".

Dacă l-ar consulta pe POET "Cum se
scrie poezia?", răspunsul său ar fi unul care
se referă la sentimente și momentele
înălțătoare ale vieții celei înzestrate cu
ultrasensibilitate lirică: Versul primește
glas, adică se încorporează în limbaj poetic,
"din șoaptele celor ce se iubesc", "din
fiorul iubirii", apoi "metafora lăcrimează
dorul", devenind "un vals cu melancolie și
tandrețe". Poezia se naște din "amintiri"
trăite, din suferințe, din "deznădejdi".
Acestea sunt sursele care aduc verbele în
stare de grație poetică, devenind **gânduri**,
cu sau fără rimă. Poetic, titlul volumului
(**Statuia vie a sufletului meu**) e o alegorie
esențializată a experienței poetice a
Giorgianei.

STILISTICA GÂNDURILOR.

Stilistica presupune analiza stilului (mod
personalizat de a scrie) de abordare artistică
a creațiilor literare. Urmărește
specificitatea verbalizării, figurile
metaforice, expresivitatea combinării
cuvintelor, particularitățile comparative și
evidențierea valorizării discursului poetic.
Giorgiana Radu – Avramescu este
familiarizată cu scrisul artistic, fiind
jurnalist și romancier, precum și autoare a
Scrisorilor către tine, având infuzii
predominante de lirism. Scrisorile sunt
reflecții lirice, mărturii ale dorului prin care
sufletul plin de dragoste se revarsă spre
Celălalt. În volumul prezent, cu poezii,
izvorâte din sufletul terorizat de dor și
iubire ce-ar fi putut avea încă numeroase
împliniri, folosirea figurației e mai degrabă
una alegorică decât una căutată. Întregul
volum - cu cele 123 de poeme - e o mărturie
sinceră, directă, limpede, candidă a trăirilor
sale, puse "în versuri", cu sau fără rimă, dar
cu o autenticitate sfâșietoare. Se citește cu
încredere, ademenind lectura romanului

autobiografic. Autoarea nu contorsionează expresia, nu încarcă scrisul cu ornamente verbale și nu epatează fals spre a trece sentimentul prin filtrul filosofării gratuite. Ar fi posibil ca autoarea să devină model de scriere pentru mulți dintre cei care vor să intre în literatura română în spațiul rezervat lirei.

Parcurgând cuprinsul volumului de poeme, remarc încă două aspecte: cititorul constată ce se întâmplă ”într-un suflet de femeie”, tulburat de suferință, tristețe, dar cu speranța că dorul poate pondera deznădejdea; titlurile poemelor indică zbuciumul sufletesc după ”marea trecere” a celui care i-a asigurat femeii bucuria împlinirii și fericirea clipelor. În volum, EL e prezent, devenind referință. Volumul de debut în poezie al Giorgiane Radu Avramescu dispune de toate ingredientele stilistice spre a fi apreciat la înalta valoare a unui cititor exigent, excelând prin maturitatea expresiei, corectitudinea și decența limbajului, care traduce în cuvinte un suflet răvășit de suferința iubirii, dragostei și singurătății. Autoarea își caută liniștea, solicitând ”eliberarea” din vraja dragostei, iar suferințele afective se scurg în fermecătoare și pure lirice de reechilibrare emoțională. În sufletul femeii, au loc zbateri care dau cuvintelor tulburări profunde, alcătuind ”STATUIA vie a sufletului meu”, fiind, ea, femeia, Giorgiana, ”altar infinit de iubire”.

Apreciem îndemnul lui AUREL USCA – un virtuos degustător de poezie - de a asigura publicarea volumului. Bun venit Doamna Giorgiana Radu – Avramescu în rândul poezilor, însoțind astfel creația soțului Lucian Avramescu în antologia liricii contemporane românești. Alegorizez, gândind că Poeziile acestui volum râvnesc să caute dincolo sau printre stele Liricele pereche ale lui Lucian spre a reconfigura unitatea poetică a cuplului

destrămat prea devreme. Poemele EI caută poemele LUI. Se regăsesc într-o mare de iubiri doar cei ce se potrivesc. Scrisul Giorgiane e mărturia că viața LOR împreună nu le-a fost îndestulată, ci se continuă astfel. Talentată în harul cu care își ex-pune sinceritatea, candidă și virtuoasă în dezvoltarea zbuciumului sufletesc, Giorgiana – Radu Avramescu și-a dobândit pe merit un loc în poezia română contemporană.

Rupe!

Ioana CRIȘAN
Student, Timișoara

Rupe!
Rupe din mine
Și dă-i zeului însetat
De iubire sinceră
Și sacrificiu –
Sper ca inima mea
Să-i îndeplinească
Al său capriciu,
Iar sufletul meu
Să poată zace liniștit
Într-un abis împletit
De înțelegere și afecțiune,
Unde timpul
Nu mai creează dune,
Iar eternitatea
Mă va îmbrățișa
În judecata sa.

SEMNAL EDITORIAL

In Out / Out In... o viață prinsă în mănunchiuri de cuvinte...

Carina A. BABA
Jurnalist, Arad

*Toate se petrec la timpul potrivit,
nici mai devreme, nici mai târziu! Așa și*

*această carte, a așteptat
prima lună a primăverii
pentru a înmuguri, iar în
ultima zi a lunii lui
Marte, ziua lui Nichita
Stănescu, cel care
încerca să îndoiaie
„lumina / ca pe o ramură a cărei singură
frunză era soarele”, înflorirea i-a fost
desăvârșită. Și ce mu(l)ță
bucurie te poate încerca
văzând ninsoarea de dalb
ori simțind parfumul
acestor flori de cuvinte,
din cuvinte, care, totuși, nu
sunt altceva decât
înrupări ale gândurilor
autoarei, care dăruie și (se
dăruie) neconținut:
„risipei se dedă florarul!”
(Lucian Blaga).*

De curând, Editura
UZP a publicat un inedit
volum semnat Florica R.
Cândea: *In/Out cu mine, Out/In în afara
mea*, 296 de pagini, copertă – Cristian D.
Sida, lector Teodora Marin. Volumul
conține o dedicație: *În anii '75 ai
rătăcitelor iubiri, cu plecări și venituri,
dedic această carte, a cincea, din serial,
cu irizări autobiografice, fiului meu,
Cristian, stâlp și sprijin în toate și face
parte dintr-o colecție formată din cinci
volume, primul fiind publicat în 2017.*

Motivul publicării volumului *In/Out
cu mine, Out/In în afara mea* este precizat
în Nota autorului: „*Eu nu lucrez pentru
gloria mea personală, ci lucrez pentru
gloria geniului uman*” (Traian Vuia). Am
ales acest citat care (îmi) reprezintă
aproape toată intenția vis-a-vis de
conținuturile acestui nou volum.
*Jurnalismul cultural (prefețe, intervenții
directe sau indirecte, note, prezențe,
epistolar, jurnal, biografii ș.a.
valorizează anume evenimente trecute,
dar revenite în prezențe, în aserțiunea
opțiunilor pe care le-ar dori oricine (fie
cititor, fie autor). Am așezat vieți și
documente în contexte inedite, iar toate
punctele de vedere sunt personalizate
într-un anume câmp al gândirii. Amestec
de recenzii, idei, simple păreri sau șirag
de evenimente, volumul nu curtează
nume, ci le apreciază
ierarhiile valorice.*”

Volumul, structurat
pe patru planuri, cuprinde
un Curriculum vitae
original, 45 de Dialoguri
neconvenționale, Poeme
și un fragment dintr-un
inedit Jurnal de călătorie.
Planurile se îmbină, pe
alocuri chiar se confundă,
autoarea vrând parcă să
transforme întreg volumul
într-o metaforă a vieții.

Curriculum vitae sau
istoria vieții, cu drumuri și
bânci ca niște locașuri „de stat cu capul
în mâini în mijlocul sufletului” (Marin
Sorescu), străbătute alături de oamenii
sufletului ei, cu poteci, alei, cărări
sugestiv intitulate – prezențe și existențe
în referințe biografice, în reviste și ziare,
în crestomații, periodice, studii de
specialitate, asociații, pe site UZPR, în
antologii, culegeri, dicționare, în presa

electronică, în recenzii, cartagrafieri, expoze, în eseuri expresive etc.

Dialoguri, 45 de această dată, dar numărul total al dialogurilor cuprinse în această colecție se apropie de 100, deoarece nimic nu e mai frumos decât să încerci să înțelegi, iar comunicarea autentică se naște tocmai din această dorință de înțelegere a celuilalt, dar, în același timp, și a propriei persoane. Astfel, printre cei care și-au prins sufletele în mănunchiuri de cuvinte, se află și: Corneliu Artimon, Lavinia Betea, Lucia Bibarț, Eugeniu Criste, Sandu Crișan, Hans Dama, Vasile Filip, Constantin Gumann, Daniela Gumann, Florica Mureșan, Anișoara Laura Mustețiu, Horia Truță, Ioan Valeriu Tuleu, Valentin Voicilă etc.

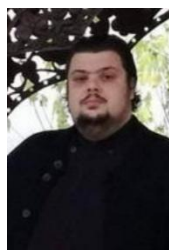
Ca niște noduri de aducere aminte a propriei meniri, autoarea inserează printre prezențe, existențe și dialoguri câteva Poeme: *m-am născut / într-o seară de mai / cu flori de salcâm / în poala mamei / caldă / și fața-i surâzând; // calea spre cer / e / asemenea / unei icoane / și / ce frumos / e / să te închini / la o Icoană / cu fața / spre cer...*

Jurnalul încheie această călătorie spre propriul sine, călătorul-autor traversând nu atât meridianele lumii, cât pe acelea sufletești, recunoscător pentru tot ce a întâlnit pe drum și pregătit pentru o nouă aventură.

Așadar, *In/Out cu mine, Out/In înafara mea* este o carte a călătoriei (în timp), a nădejzii, a dăruirii, a pasiunii, dar, mai ales, o carte cât un fir roșu (al Ariadnei)...

În tăcerea luminii

Dan D. GÎRJOABĂ
Poet

În răcoarea dimineții,
un Potir alb strălucește
pe altarul timpului.

Credința nu e strigăt,
ci o suflare adâncă,
care urcă încet
spre cerul fără margini...

Sufletul nu cere dovezi —
doar un drum,
chiar și dacă e făcut din spini
sau din tăceri.

În lumina aceea
care nu arde,
ci cuprinde,
înțeleg:
cerul nu e deasupra,
ci adânc,
acolo unde sufletul
învață să vadă.

Și Potirul alb
nu e de porțelan,
ci din jertfă
și așteptare...

OASPETELE NOSTRU

Un strigăt existențial

Aurel DRAGOȘ
Istoric, Arad

Dragă prietene, am visat într-una din nopțile nedormite, că e musai să-ți scriu, să aștern pe hârtie o (minimă) părticică din preaplinul sau preasăracul sufletului meu, o stare de spirit, trecătoare, cum este și viața noastră pe acest pământ.

Speram – prin absurd – c-aș putea să onorez invitația, de a fi prezent, la lansarea mai multor lucrări de istorie. Speranța moare ultima, iar noi murim înaintea ei. Nu se poate pentru că intervine DATUL. Aș fi vrut ca prezența mea să se materializeze din unu, plus încă o mie de motive. În multe mele nopți de veghe, îl văd pe tata îmbrăcându-și în mare grabă – nu uniforma militară – ci hainele țărănești cu care a plecat dintr-un mic sătuc din județul Arad, ca să apere la Oituz, Țările Române, prefigurând Unirea de peste doi ani – 1918.

Norocul lui s-au numit cioarecii (ițari) și sumanul, țesute cu fir de cânepă și lână, după care pânza țesută urma calea piuei. A fost îmbrăcăminte care l-a protejat de frigul din tranșeele iernii 1916. Se apropie împlinirea unui veac de la acele bătălii. Își mai aduce cineva aminte? Mai este interesată societatea și noile clase politice conducătoare, de jerfa Țăranului Român, depusă ca ofrandă pe altarul întregirii neamului românesc și a României, care astăzi nu cred că ar exista între actualele hotare, fără acel an 1916.

Nu acestea erau gândurile pe care care vreau să le supun judecății, prin așternerea lor pe imaculatul colii de hârtie. S-a întâmplat de multe ori, ca, aceste coli să nu mi accepte așternerea nudă a sentimentelor

și a crudității vieții. Amintirile cu tatăl meu fac parte din acea zestre tonică și înălțătoare, mândria că tata a luptat pe frontul de la Mărăști, Mărășești, Oituz.

Stimate prietene, a trecut un an de la întâlnirea noastră! A fost un vis? Lucrurile s-au întâmplat aievea? Impresiile, emoțiile, nici astăzi nu s-au decantat încă. A fost o seară de octombrie... care și-a găsit un loc ferecat și fermecat rămas în inima și mintea mea. Faptul că mă eliberasem de o povară, a umplut spațiul rămas liber, în acel colodiviu între prieteni. Și ce Prieteni!

Ștacheta intervențiilor și nivelul informațiilor creșteau de la un interlocutor la altul. Nimeni nu a încercat să fie mai presus sau mai prețios decât preopinental său. Dialogurile au fost amicale, dar pline de substanță, pe care nu o găsești în tratate mai elaborate.

Chiar dacă visez, din când în când, acea întâlnire nu se poate repeta, viața este unică, iar curgerea timpului este iremediabilă, iar noi trecem odată cu el.

Pentru acea seară de octombrie, viața ne-a dăruit condiții speciale, de locație, de teme, subiecte și bucuria de a sta de vorbă, de a fi noi înșine (*devenirea întru sine!*), fiindu-ne îngăduit să punem pe tapet orice subiect.

Ce a urmat? O pauză lungă. Nici cele mai negre gânduri nu prevesteau urmările din punct de vedere al sănătății mele. Am mai trecut un hop, sau o încercare a vieții, cine știe! Povestindu-i doctorului, după luni de zile de la începutul crizelor, când viața sau greșelile vieții, m-au așezat pe o punte foarte îngustă, zâmbesc și acum la scrierea acestor gânduri.

- Domn doctor, auzeam – permanent – dangătul clopotelor!
- Da, acum auzi bătăile clopotelor?

- Da, le aud, am memorat și melodia lor.

- Atunci e bine. Înseamnă că lucrurile au intrat în normal.

Fața mi s-a luminat, iar printr-un surâs larg am reușit să-i mulțumesc doctorului. A fost experiența medicului sau a omului, lăsându-mi mie alegerea și punerea diagnosticului. A fost cea mai scurtă consultație, dar și cea mai obiectivă.

Mă întorc la țaranul român, la năduful cu care exclamă, atunci când nevoile vieții îl copleșesc,

- Ce ți-e și viața asta? Nu-i decât un c..cat!

Este o realitate, numai că el chiar dacă și-a continuat raționamentul, nu l-a susținut sau explicat. A continuat să se „bată” pentru a depăși greutățile vieții, asigurând viitorul familiei. André Malroux va pune în gura a două personaje condiția vieții și a existenței.

- Ce este viața? Un nimic!

- Da, ai dreptate, viața este un nimic, dar nimicul nu este egal cu viața!

Nu a fost nimic spectaculos în ieșirea mea din acel hău întunecat și bântuit adesea de himere. Nimeni nu credea că sunt bolnav, atunci când încercam să le explic starea sănătății mele. Mi se spunea că nu pot fi bolnav, întrucât vorbesc coerent, sunt foarte rațional și, prin tot ceea ce fac, par în regulă, adică normal.

Efortul mi se părea aproape la limita imposibilului, să fiu logic, să-mi argumentez simțămintele trăirilor mele, pe deasupra să apar și în postura de om care nu și-a pierdut normalitatea.

Mi-am amintit într-un târziu că am scris biografia unui Medic și OM drag sufletului meu. În lungile lui plimbări singuratic, dezbărat de problemele cotidiene, gândurile îi zburau la anii grei ai copilăriei, la suferințele și traumele trăite,

care pe cei mai mulți i-ar fi dus la pierzanie, mai puțin pe el. El a fost alesul.

Odată gândurile negre lăsate să intre în mintea și sufletul tău, te vor târî în cel mai negru abis. Și-atunci! Mintea și judecata logică trebuie să pună stavilă acestor fantasmagorii, să mute camera de imagini pe zone cu lumină, să prindă în focarul ei doar cadrele care aduc optimism, bucuria revederii unor locuri, dar mai ales a unor oameni dragi, care pot fi antidotul gândurilor negre. Viața este frumoasă și trebuie trăită.

Adusu-mi-am aminte (priceasnă), este una dintre pricesnele care se cântă la căpătâiul mortului. Ascultând-o, realizăm cât de mici suntem în raport cu divinitatea, cu faptele vieții, iar trecerea noastră dincolo, arată că suntem totuși egali, rege s-au împărat, bogat sau sărac, pământul nu-i mai diferențiază. Acest ritual de trecere, odată finalizat, ne întoarcem la EU-l din noi, repetându-ne cunoscutul refren: eu sunt cel mai..., eu care am făcut..., am dres, am cunoscut cele mai frumoase..., am descoperit piatra filozofală...! Până unde și până când ne vom amăgi? Pe unii viața îi trezește mai devreme, ajung să dea cu capul de pragul ușii de jos, și abia atunci învață din nou să meargă. Mulți vor trăi în beatitudinea lor până când muzica se va opri, iar tăcerea veșniciei se va așterne peste ei.

Lumea este într-o continuă schimbare, dar mai ales ritmul este alert și scapă de multe ori percepției noastre. Spiritul trebuie să fie mereu treaz, pentru a preîntâmpina hiatusul dintre realitatea înconjurătoare și EU-l nostru, analizând faptele, întâmplările, mersul vieții, pentru a ne duce crucea primită la naștere cu demnitate, cu îngăduință față de semenii noștri, cu responsabilitatea pe care o are fiecare pe treapta socială.

Ineu, iunie 2015

Întregii lumi îi prinde bine o carte în bagaj!

Constantin BRESCAN
Scriitor, Spania

În 1972 Ioan Alexandru Brătescu-Voinești a scris „Călătorului îi șade bine cu drumul”. După o jumătate de secol, când mă gândesc că mulți oameni călătoresc cu o carte în bagaj, aş putea spune (mai bine zis, scrie) „Călătorului îi șade bine cu... cartea”.

Locuiesc în Barcelona, dar familia mea trăiește în Chișineu Criș. Călătoresc des, vă dați seama, spre casă, dar am și un serviciu care solicită delegații în locuri din țări europene, sau chiar de pe alte continente. N-am avut o călătorie în care să nu văd oameni, copii, tineri, adulți, seniori, care să citească. Am întâlnit odată – ne-am nimerit pe același rând de scaune în zborul spre Timișoara, o doamnă, româncă, care scria pe un carnetel rânduri, gânduri, același lucru pe care îl fac și eu folosind notițele telefonului. Apoi, într-un tren din Marsilia spre Barcelona, vecinul de scaun era un actor catalan care scria și el o carte – când va fi în librărie sigur o voi cumpăra. În timp – nu știu dacă mi se pare sau e ceva obișnuit, călătorii pasionați de carte (și nu numai, poate toți cei care au ceva, orice, în comun; o fi legea Universului?) au un simț al atracției dezvoltat, își găsesc locuri unul lângă altul în avion, în

„Sunt convins
că tuturor
călătorilor le
prinde bine o
carte în bagajul
de mână.”

același vagon de tren sau în sala de așteptare, unde discuția despre citit, despre literatură, despre pasiunea de a scrie, se dezvoltă cu destule surprize pentru fiecare interlocutor.

Nu știu dacă un scriitor are o carieră care începe într-o anumită perioadă, dar eu vă pot spune că am început în 2017 să documentez ceea ce gândeam. Până atunci, documentam doar lucrurile profesionale sau cele familiale, tehnic, fără nimic special. Bineînțeles, eram într-o... călătorie din Oradea spre Timișoara, avionul n-a putut decola din cauza timpului urât și, în autocarul cu care mergeam spre aeroportul din capitala Banatului, mi-am sortat niște idei din perioada aceea și mi-am făcut curaj să le expun public, postându-le pe Facebook și trimițându-le prietenilor prin Whatsap. Mai departe, feedbackul bun, sugestiile de a colecta totul într-un volum și ideea de a publica o carte, au venit natural.

M-am gândit, deci, când căutam titlu pentru a treia mea carte, și la „Călătorului îi șade bine cu... cartea”, dar am ales totuși „Departate și aproape. Reflecții”. Rămân însă aproape de bucuria de a aduna de peste tot, din orice experiență, cuvinte, expresii, povești, imagini chiar, pe care să le scriu undeva, cu gândul că la un moment dat, le voi împărtăși cu prieteni, cu cunoscuți, cu voi, cu oricine e curios.

Sunt convins că tuturor călătorilor le prinde bine o carte în bagajul de mână. Practic, întregii lumi îi prinde bine o carte în bagaj! N-o uitați acasă! Nici nu știți câte alte cărți se scriu când o citiți.

Despre transhumanță

Liviu NADIȘ
Scriitor, Pecica

Vaidianu N. Gheorghe s-a născut la Novaci – Gorj în anul 1931, 8 iulie, din părinți ciobani; Nicolae și Elena. S-a căsătorit cu Ana Dobrotă, din Poiana Sibiului, fiică de ciobani care aveau un munte și o stână la Obârșia Lotului. Acolo a întâlni-o prima dată Gheorghe pe Ana. S-au cunoscut, s-au plăcut și s-au luat. Ana mai avea o soră mai mare care era măritată în Novaci, așa că i-a fost mai ușoară depărtarea de părinți. Au adunat împreună oile, cele primite de Ana de la părinții ei din Poiana Sibiului, cu cele a lui Gheorghe din Novaci, s-au făcut turma lor, au muncit împreună, au făcut doi băieți pe Ion și pe Gheorghită, au zidit o casă la poale de munte, în Novacii Gorjului și s-au stins pe rând Gheorghe în anul 2010, Ana în anul 2015, Gheorghită în anul 2019, sunt împreună în deal, la biserică. A mai rămas Ion și oile, multe cât poate duce, cu el vom vorbi despre oi, despre stână, despre transhumanță în Bărăgan și în Banat, în Câmpia de vest.

Ion Vaidianu, cioban din tată-n fiu, din familie de vechi ciobani și dinspre tată -ciobani din Novaci, și după mamă, ciobani din Poiana Sibiului. S-a născut în Novaci la data de 21 februarie 1967, a

făcut clasele primare și liceul la Novaci și o școală profesională la Târgu Jiu, specialitatea mecanic auto și șofer. În vacanțe, împreună cu Gheorghită erau zi de zi la stână, când erau mici mânau oile la strungă, strângeau lemne pentru foc și alte lucruri mărunte.

Pe vremea aceea era obligatoriu să faci și armată, a făcut Ion armata în anul 1987 la o unitate de jandarmi din

Craiova, din Târgul Jiu și a terminat-o cu gradul de sergent.

S-a căsătorit de două ori și din ambele căsătorii are câte un băiat, pe Ion Vaidianu din prima căsătorie, născut la 1 Mai 1991, acum student la Facultatea de Drept din București și pe Gheorghe Vlăduț Vaidianu din a doua căsătorie, născut la 15 August 2018, elev la Novaci. Este căsătorit cu Ionela

Basarab, născută în 18 August 1974, de profesie farmacistă, femeie frumoasă și harnică, venită de peste deal, de la Baia de Fier care are și ea un băiat stabilit la Cluj Napoca iubitor de înălțimi, de zbor, angajat la poliția militară.

N.L. L-am rugat pe Ion să-mi vorbească despre secretele ciobăniei pe înțelesul celor mulți. Ce este o stână?

I.V. De mic copil am fost dus la stână și trăiam acolo cu părinții mei. Stâna avea un adăpost format din două părți, o parte unde se locuia și se dormea și o parte unde se făcea brânza numită celar. Era făcută din lemn de brad, adăpostul era închis bine, iar celarul era

Familia Vaidianu

făcut din bârne de brad care aveau o mică distanță între ele ca să se aerisească, să treacă vântul și să se usuce brânza. Acoperișul era făcut din șindrila. În jurul stânii erau oboarele și strungile pe unde treceau oile la muls, mai erau și cotețele pentru animale.

N.L. Ce se găsea în cele două părți ale stânii? Cum era orientată stâna? De unde se aducea apa?

I.V. De obicei stâna era așezată într-un loc mai adăpostit, aproape de un izvor cu apă. În partea de stână unde se locuia erau paturi din lemn cu saltea și pături de lână, masă de lemn și vatra unde se făcea focul, fumul se evacua printr-o deschizătură în acoperiș.

În celar erau cele necesare făcutului brânzei, crinta, găleți, putini, ulucul – locul unde se ținea brânza la maturat de pe o zi pe alta, putineul unde se făcea untul.

N.L. Să vorbim și despre oi.

I.V. În familia noastră de când mă știu, am crescut oi țurcane bucălaie care sunt rezistente și s-au adaptat foarte bine la zona în care suntem. Specialiștii susțin că este cea mai veche rasă de ovine din România și cea mai cunoscută. Rasa supra – denumită și „Regina Munților”, este stabilă, rezistentă, de loc pretențioasă, oferind producții mixte de lapte, carne și lână, ceea ce a făcut-o să fie foarte populară în satele românești. Berbecii au coarne puternice, în formă de spirală, cu vârful orientat în afară, ele servesc atât la apărare cât și la atac, greutatea medie a oilor adulte este de 40 – 55 kg, iar berbecii pot atinge și 80 de kilograme. Producția de lapte a oii țurcane este de 140 – 160 litri cu un conținut de grăsime de 7,8 % și 5,9 proteină într-o perioadă de lactație de 150 – 200 de zile. Lână este sub formă de suvițe, cu o lungime medie de 20 – 21

cm. Se obține 2 – 3,5 kg lână pe an de la o oaie, lână inferioară.

În turmă sunt oi mame, mielute (noatini), berbeci și sterpe care anual se scot din efectivul turmei și se vând ca reforme. Mielutele se alegeau pentru prăsilă care erau mai corpolente, berbecuții la fel după forma capului, după coarne, coadă, fibra de lână. Pentru înmulțire la 100 de oi sunt necesari 3 – 4 berbeci.

N.L. Mie mi-a plăcut cum ai vorbit despre stânile unde vărau ai tăi și vreau să le amintim.

I.V. Stânele erau ale primăriei și erau închiriate pe un an, pe mai mulți ani. Pe munte se stătea din mai până în septembrie. Tata a avut oile lui și împreună cu fratele său Nicolae, vărau, în Munții Novacilor, aveau stână în Urdele unde suntem noi acum, în alți ani se mutau la altă stână peste Lotru la Huluzu, închiriau stâna și pășunile de la primărie. Mama când a fost fată venea cu toată familia ei să văreze oile la Obârșia Lotului, la stâna lui Rusalim. Așa s-au cunoscut ai mei, la munte, la Obârșia Lotului.

N.L. Ai tăi, în tinerețe, se descurcau singuri cu oile și cu celelalte munci?

I.V. Toată viața lor au muncit de când se crăpa de ziuă până noaptea târziu. Aveau mereu până la doi ciobani. Ciobanii erau îmbrăcați bine, aveau pieptar, flanel de lână, pantaloni de lână, cămașă țesută la război, pălărie sau căciulă, cojoc. Primăvară, până în toamnă, cojocul era mai scurt, toamna și iarna se lua un cojoc nou și mare care să fie mai călduros, îl foloseau și noaptea la dormit. În picioare se încălțau la început cu opinci cu talpă tare din piele de vită, se înfășurau cu obiele, apoi au apărut cizmele. Ciobanii se tocmeau pe un an sau pe doi ani și conform înțelegerii unii

erau plătiți cu oi, alții cu bani. Înțelegerile se respectau și de o parte și de alta. Fiecare cioban avea bâta lui, pe care s-o alegea din pădurile pe unde treceau. Bâta era din lemn tare de corn. Ca să o decojească, bâta se pârla la foc, apoi se îndrepta între două lemne, se șlefuia să nu rămâne așchii, se făcea măciuca. Cu briceagul sau cuțitul se făceau fel de fel de modele, de înflorituri după talentul ciobanului și după plăcerea lui.

La stână pe lângă oi erau și cai, vaci, porci, măgari, câini de pază și câini de întors.

Familia măgarilor de la stâna noastră era compusă din măgari, măgărițe și pui de măgar. Tot timpul am avut peste 10 măgari, cu ei erau transportate la stână cele necesare, iar când se pleca toamna spre câmpii toate bagajele noastre erau puse pe ei și le duceau până la destinație. Pe vară ei stăteau mereu în jurul stânii. Când eram copii mici ai noștri ne duceau la stână cu măgarul Marcel, ne puneau pe mine și pe Gheorghiță în câte o putină și putinele de o parte și de alta a măgarului și ne duceau de la drum până la stână.

Câinii de la stână erau de două feluri, câini de pază, de statură mai mare și câini pentru întorsul oilor. Cei de întors oille îi cumpărau de la diferiți oameni care se ocupau cu dresajul lor. Chiar de la Pecica am cumpărat câini de întors de la un cetățean ce stătea pe lângă dolmă.

N.L. Cum se desfășura vara o zi la stână, în munte?

I.V. Vara ne sculam la ora 5 dimineața și ne pregăteam să mulgem oille. Mulsul oilor dura între o oră până la o oră și jumătate, la începutul verii. După muls se serveau masa care consta din brânză cu roșii, castraveți, alteori slănină cu ceapă sau cârnaț cu legume. Apoi plecam cu oille la pășunat. Mama ne

punea în traistă mâncare pentru o zi, mâncarea era bazată pe brânză, slănină, ceapă, pâine sau mămăligă.

La ora patru după masă aduceam oille pentru mulsul de seară care se întindea timp de o oră, o oră și ceva. După muls se pleca două – trei ore cu oille la păscut în jurul stânii, apoi le aduceam la stână și se închidea în obor, noi primeam mâncarea de seară și ne culcam. Este o prezentare oarecum simplă, munca cu oille mai cuprindea și altele, adăpatul lor, observarea oilor din turmă, a mersului vremii.

Laptele care se mulgea ziua se lăsa până dimineața în oale, în alte recipiente, se lua după el smântâna din care în putinei se făcea untul. Laptele se pune la încheat cu chiag de miel care era preparat și pus în sticle. După ce se închea se pune în crintă să se scurgă zerul, brânza rezultată se pune în saramură câteva ore, după aceea se lăsa să se usuce pe polită, se așeza în putini cu saramură nouă, toamna se cobora putinele cu brânză în sat și începea să se vîndă la târg sau la piețele din oraș.

N.L. Și când venea toamna trebuia să vă pregătiți să plecați cu oille spre câmpie, în Bărăgan sau în Banat?

I.V. Da, în septembrie se începeau pregătirile, pe la jumătatea lui septembrie se lăsau berbecii în turmă pentru a face monta, 3 -4 berbeci la suta de oi, în această perioadă se îmbăiau oille contra râiei. În funcție de mărimea cârdului se pregăteau alimentele necesare (cartofi, ceapă, brânză, lapte, slănină, mălai, sare, carne și altele), hainele de iarnă (cojoace, pantaloni, pieptar, cămăși, pături de lână), ceaune, bidoane cu apă, ștergare, toate puse în desagi.

Pentru un drum cu un cârd de o mie de oi de mers în Bărăgan erau necesari 10 – 12 măgari pe care se încărcau toate cele necesare, în desagi.

Cu oile în Bărăgan

Plecam de la Novaci în a doua jumătate a lunii septembrie prin câmpurile și pădurile din Dealurile Subcarpatice spre Olt, spre Vâlcea. Treceam Oltul pe la Orbești spre Câmpul Mare către Costești de Argeș. Când am plecat prima dată în transhumanță în Bărăgan, aveam 18 ani și nu mi s-a părut greu. Când ajungeam la autostradă mergeam pe lângă ea până la Kilometrul 18 în apropiere de București, făceam stânga spre Chitila, Mogoșoaia, și pe lângă calea ferată mergeam până aproape de Urziceni. Nu mergeam zi – noapte, unde era mâncare mai multă stăteam 2 – 3 zile într-un loc, sau chiar în unele păduri.

De la Urziceni treceam pe dolmă, pe digul Ialomiței spre Lehliu către Slobozia îndreptându-ne spre locurile unde rămâneam peste iarnă, de cele mai multe ori la câte un IAS care avea suprafețe mari, unele rămăneau nearate până spre primăvară când era vremea să ne îndreptăm cu turmele spre Novaci. Fătarea oilor se făcea în locuri mai ferite,

în păduri, în stufărișuri ascunse de bătaia vânturilor. Drumul spre Bărăgan nu era așa greu, dar erau și pe acest drum unele inconveniente, multe câmpuri erau pline de corneți, trebuia să trecem noi înaintea oilor și să curățăm locurile, bătând cu bâtele corneții. În drumul nostru spre Bărăgan nu erau pericole mari, ajungeam la destinație în sfârșitul lui octombrie, începutul lunii noiembrie când se pregătea să vină iarna. Pe drum înfruntam vânturi, ploi, ninsori, brume târzii, cețuri, zile și nopți alături de cârdul cu oi, de măgari, de câini și de ceilalți ciobani, doi sau trei, în funcție de mărimea cârdului.

N.L. Timpul a trecut, tu și Gheorghii ați crescut și a trebuit să mergeți singuri cu oile în Bărăgan și în Banat. Cum se ajungea în Banat?

I.V. A fost tot timpul cel mai greu traseu. La început mergeam în zona Curtici, apoi în zonă la Pecica chemați de vestitul cioban Ioan Bratu care avea stâna în Valea Mureșului, sub dolmă, către Semlac. Era greu traseul și mereu aveam multe pierderi din cauza atacurilor de animale sălbatice în special al lupilor, dar uneori ne făceau pradă și urșii. Plecam de la noi, de la Novaci la sfârșit de septembrie, început de octombrie, peste munte până la Bumbești Jiu, mergeam spre Vulcan, treceam peste Dealul Babii și ajungeam la Pui, așa treceam muntele. De la Pui o luam spre Hațeg, pe lângă baraj, pe un capăt al Hațegului de către Silivașul de Sus până la groapa de gunoi a Hunedoarei, acolo înnoptam și spre dimineața treceam prin Hunedoara în apropierea Castelului Hunianzilor. Treceam peste dealuri către Doba – Ilia, apoi tot peste dealuri și păduri către Teiu.

De la Teiu tot prin păduri, pe coaste și dealuri până către Lipova. Pentru că era toamnă și încă unele zile erau călduroase, prin păduri căutam izvoare, vâlcele unde să adăpăm oile. De la Lipova treceam pe o coastă și veneam spre Arad, pe la Cetatea Aradului, pe la Aradul Nou treceam Mureșul către fosta fabrică de zahăr spre aeroport prin poligonul de trageri, prin păduri către Pecica. Tot drumul dura cel mult o lună de zile. Multe deplasări le făceam noaptea, atunci treceam prin orașe și peste șosele, se întâmpla să avem evenimente neplăcute, câte o mașină sau camion intra în turmă și ne omora din oi, era noapte nu se vedea, erau și cețurile toamnei, erau ploii, brume și noi cu oile pe drum. Așa era transhumanța, văram pe muntele nostru și toamna plecam spre câmpie, fără hartă, fără busolă doar în paza bunului Dumnezeu. A fost greu, a fost o rânduială veche care a adus foloase atât nouă ca ciobani cu oi multe cât și celor la care iernam, eliberându-le terenul de resturi vegetale, îngrășindu-l, târlind culturile prea dezvoltate. A fost greu, a fost și frumos. Am trecut prin păduri cu frunză nouă și covoare înflorate, cu izvoare limpezi, păsările ciripiau și își făceau cuiburi pentru ouat. Noi cu turma de oi, cu mei tineri, cu măgari, cu câini, cu ciobani pe drumul către casă.

N.L. Mulțumesc Ioane. Am vrut să avem această discuție despre vremea când oieritul era o afacere bună, erau căutate și mieii și brânza și lâna. Turmele de oi valorificau iarba pășunilor alpine pe timp de vară, iar toamna și iarna se hrăneau cu resturile vegetale ale culturilor din zonele de șez. Voi ați călcat cu picioarele alături de cârdul de oi, de măgari și de câini jumătate de țară, de la Novaci până în Bărăgan, de la Novaci

până la Pecica, acum și cu mașina ni se pare mult. Vânturile, ploile, cețurile, zăpezile, înghețurile, pădurile, apele, celelalte animale, orașele, satele, oamenii, oile toate și multe altele cu care v-ați intersectat au rămas în memorie ca un vechi obicei al transhumanței. Dormeau stelele cu voi, para focului cu lemne dansa jucăuș, iar fluierile stăteau liniștite înfipite sub chimir. Vreme trece, vreme vine...

Belșug

Sifora SAVA
Poet, Viena

În vară, când spicele grele așteaptă
culesul...

miros de pâine aburindă salută ogorul.

Dor de țară, dor de pâine nouă, valsează
maci, îndrăgostiți cu suflet de rouă.

Din binecuvântarea divină rodește
pământul, aurul grânelor curge ca
gândul.

Pământ roditor,

oază de viață izvorul, pe nesăturate sorb
osteniții ulciorul.

„Floare albastră

de cicoare ochii mândrei pe răzoare.”

SALON MOZAIC

Tanrenga*

Livia CIUPAV / Maria TIRENESCU

cu rochiță nouă
și fundițe în plete –
prima zi de școală (MT)
urmărind-o din poartă
doi ochi înlăcrimați (LC)

chiciură
pe tufa de trandafiri -
un copil face o fotografie (MT)
apoi aleargă în casă
s-o arate mamei (LC)

de dimineață –
o pasăre neagră
chemând ploaia (MT)
dincolo de orizont
satul copilăriei (LC)

un nor coborând
peste liniștea verde -
miros de toamnă (LC)
venind dinspre grădină
și-mprospătând amintiri. (MT)

fior –
o frunză se așează
pe mâna mea (MT)
liniștea ce precede
orice furtună (LC)

lăstunul zboară
la mică înălțime –
un strop de ploaie (MT)
încetinit deodată
de pânza de păianjen (LC)

ședință foto -
un salcâm înflorit

în octombrie (MT)
ciorile își aranjează
fără grabă penele (LC)

printre crengile rare
cuiburi abandonate de ciori -
vântul serii (MT)
împinge în joacă
vechea porțiță (LC)

* Tanrenga este o formă de poezie
tradițională japoneză formată din două
strofe scrise de autori diferiți.

În urma marelui dus

Aida VOIVODICIAN
Poet, Timișoara

În urma marelui Dus,
cerul a scurs necuprins de luceferi...
un infinit îl așteaptă să-i dea înapoi,
ca divină răsplată,
viața irosită cu nerozii de noi.

Te întreb pe tine, soare,
ce stea, oare, nu l-ar vrea la ea?
Dar el, al orișicui...și-al nimănui cu
totul,
s-a dăruit fărăme-n orice colț
din fiecare stea.

E torța de veghe veșnic aprinsă
înspre acei care-nțeleg
că, pentru mia de chei
ce deschide lăzi de comori
tănuite-n vâltori,
îi suntem cu toții vânduți de datori.

Poate așa a fost scris,
să veghezi peste noi...
cu glasul arsurii pe limba-ți de foc,
țintind în colții aspidei granitul din rock.

Așa ne-ai fost scris:

zare aprinsă, strălucind ascunse valori
prin telurica lume...
alți trubaduri în ropot de alți spectatori,
cântă mugurii de fluier
celui care ne-a dat nume.

Trezire

Eugenia Ponta PETE
Poet, Pecica

Marea coboară din
cer,
Soarele urcă din mare
Într-un etern efemer,
Scurte trăiri, doar visare...

Urme neșterse-n nisip
Pe plaja încă pustie,
Val călător peste timp,
Vrajă și melancolie...

Larg orizont jucăuș,
Într-o ușoară plutire,
Țipăt lung de pescăruș,
Vechi amintiri, regăsire...

Se-ntorc pescarii din larg
Cu prada nopții din mare,
Ziua de azi, un alt prag,
Dor, împliniri, așteptare.

Zbor spre curcubeu

O să-mi cresc aripi
mă-nalț acolo
unde m-aștepți
primenește-mi trupul
metamorfוזând clipa
într-o
armonioasă eternitate

Noapte de ametist

Eugen PĂDUREAN
Scriitor, Arad

Liniștită curge noaptea
Cu sclipiri de ametist
Doar izbit de raza lunii
Sună dulce-un clopot trist.

Dezlipit de limba lui ,
Piere-n noapte Anticrist
Curg în noaptea liniștită,
Străluciri de ametist.

Sus la capul meu, în cui,
Mă privește blând un Crist -
Crucifix din chilimbar
Văd cu milă în zadar,
Gâza prinsă-n jug de ere
Cum se zbate-nu răzbate.

Stele-ținte de-ametist
Curg în noaptea liniștită
Curg în noaptea liniștită,
Crist își pleacă ochii trist ...

Luna de zăpadă

Adina (Lăpăduș) MATEI
Poet, Arad

Printre nori,
răzbate-n raze
luna albă,
luna de zăpadă.
Trupu-i se prelinge-n
fîre de lumină,
brațele-i coboară
cetini peste creste,
așteptând îmbrățișarea
să o lege de o stea.
Ne privește

cu ochi reci,
de gheață,
ca-ntr-o poveste
în care dorința
prinde viață.
Acum e tăcere
în pustiul de omăt;
pe poteci strălucesc,
argintate,
coarnele vărsate
de cerbi.
ofrande de rut,
pentru alt început.
Târziu, în noapte
culori cad șuvoi
amestec de șoapte,
și vraja se-ntinde,
spintecând cerul,
ce curge-n auroră,
peste noi,
îmblânzindu-ne.

Puterea poeziei

Daniela GUMANN

Scriitor, ASRA

Născută dinainte de-a ști ce este moarte,
Puterea poeziei curge-n candela
credinței,
Prin versuri care ard, ca focul dintr-o
carte,
Și luminează taina tăcută a suferinței.

Cărbunele iubirii, mai negru decât
noaptea,
Își plânge umbrele, în suflet adunate,
Dar sub greaua-i haină, se naște câte-o
stea,
Un diamant ce taie ferestrele-n păcate.

În fiecare strofă, un colț de infinit,

În fiecare rimă, un dor nemărginit,
Și-n flacăra de ceară, puterea de-a trăi,
Din umbre și căințe, o nouă zi va-nflori.
Născută dintr-un pântec de tăcere,
Un anonim atom dintr-un sistem,
Privesc spre cer cu dor și cu durere,
Asediată-n vise de blestem.

Un fir de praf purtat de vânt și vreme,
Mă-nvârt în cercul clipei efemere,
Cu neputința glasului suprem,
Rămân doar umbra unor vechi poeme.

Dar chiar și-așa, în noaptea fără stele,
Îmi caut drumul printre semne mute,
Căci în adâncul meu, din vise grele,
Răsare dorul de-a rosti o rugămintă.

Eu caut versul meu, sub cerul stins,
Când stelele își pierd a lor chemare,
Din noaptea mea adâncă, mă desprind,
Și-n suflet îmi adun a vieții mare.

Tăcerea e altarul meu uitat,
Din care-mprăștii rime fără teamă,
Și-n liniștea ce m-a născut curat,
Îmi fac din slove flori de diademă.

Ca ploaia care cade din senin,
Mă regăsesc în șoaptele de vânt,
Eu sunt o rugă, un poem divin,
Născut din neputință și cuvânt.

Noapte de vară

Renate DONE
Poet, Germania

Ziua lungă ne obosise
ochiul soarelui încet se închise,
peste truda zilei cobora pacea
ca o binecuvântare.

Un clopot îndepărtat își respiră
zălanga în șoaptă,
ceața de seară fumează
albă ca zăpada în noapte.

Noaptea flutură întunericul
de pe dealul îndepărtat;
splendoarea aurie a câmpului de grâu
se scufundă în mat...

Ultimul sunet vine din sat
doine, duse de vânt, minunat...
Vaietul nopții plutește prin zări,
ca o rugăciune în nopți ferice de veri.

Căile vieții omenești

Hans DAMA
Scriitor, Austria

Confuze căile vieții pot
fi,
în solitudine străbătute,
ne-întretăindu-se, orice
ar fi
doar de la distanță
văzute

rătăcitorii suspinând le-or însoții;
fiecare doar propriul drum îl va zării,
a celuilalt fiind obligat să-l evite,
doar în speranțe refugiindu-se acum
amare tainice dureri trezite.

Când liniile destinului sunt semămate
strâmb
alunecând dincolo de dorințe,
unii îngrijorați recunosc în gând,
sunt doar unul dintre nefericite ființe:
De ce nu suflă un vânt de fericire?

Jucându-se cu soarta în zadar,
care nu doar cu noi e îndârjită,
mulți iau fost victime în timpuri, dar
acum tac pentru veșnicie, ce amar,
noi vrem soarta s-o schimbăm acum –
deschidem cale pentru noul drum ...

Viața astfel ne-a instruit
să nu renunțăm niciodată,
indiferent, dacă ești împlinit,
poți pierde câteodată,
dar rămâi motto-ului tău dedicat:
Ca om să fi doar tu însuși, neînduplecat.

Traducere: Renate Done

SALON DIASPORA

Oglinda Trecutului

Anișoara Laura MUSTEȚIU
Scriitor, Australia

Asfințitul roșiatic de soare se stinge agale în oceanul Pacific. Părea să-l sfințească. Își croise o cărare aurie pe valurile care, la atingerea lui, parcă se linișteau fermecate. Se contopeau într-un sărut etern între soare și apă, între cer și pământ.

Trupul femeii se lăsă cuprins de acea splendoare. Deveni moale și plăcut. Fascinată, sorbea un cocktail. Privirile îi păreau pierdute pe fâșiile auriu-roșiatice ce se întindeau în dăre lungi și subțiri peste albastrul oceanului. Și ea le absorbi în adâncimea ființei. Le simțea divinitatea.

Și parcă dorea să pătrundă în misterul acelui spectacol etern, dăruit celor opt miliarde de oameni de pe Planeta Albastră.

Cercul alb, înconjurat de auriu, aproape că o orbea. Falnice, ultimele raze de soare s-au mai întins încă o dată peste măreția cerului, înainte de a fi acoperite de valurile tuciurii ale nopții. Pufuri de nori, în formă de cocoloși de lână, pluteau în fața cercului luminos, răsfrînd un sens de tandrețe, echilibru și armonie.

Femeia își dorea să răpească frânturi din acel echilibru ceresc și să le păstreze pentru totdeauna, în pieptul ei străbătut de atâtea furtuni de emoții și trăiri.

Nori mai mari, tot alburii, au început să se scurgă agale pe bolta cerească. Cu

ei au apărut și câțiva pescăruși înfometați... săgetau cu țipete crude tăcerea. Se zbăteau în cercuri amețitoare prin aerul cald, apoi se lăsau lin, atingând cu aripile spuma valurilor.

Mărgeluțele de apă le picurau de pe aripi, se rostogoleau în aer și cădeau înapoi, în imensitatea oceanului.

Femeia absorbi cu paiul ultimele picături de Aperol Spritz din paharul aproape gol. Se uită în jur. Faimoasa terasă de la Opera House devenise inundată de turiști. Se ridică și părăsi forfota. Simți o nevoie avidă de a trăi momentele asfințitului în pace și armonie. Orașul australian cu cei cinci milioane de locuitori e copleșitor în frumusețe și în gălăgie. Dar ea cunoștea și acele locuri ascunse, binecuvântate cu liniște.

Telefonul sună scurt și strident... „Ana, când ajungi acasă?” „În curând”... răspunse cu o voce lină...

Briza sărată a serii îi trezi simțurile un pic moleșite. Se opri lângă un Callistemon, un copac cu flori lungi, în formă de perie de sticlă. Crengile îi tremurau în adieri ușoare de vânt. Atinse florile cu perinițele degetelor. Aveau fire lungi de păr roșiatic, pictate pe vârfuri în galben.

Un zâmbet i se lăsă pe chip. Cald și moale. „Cât de minunate sunteți!” le șopti ușor, încântată de structura lor spectaculară. „Sunteți o creație divină pe acest pământ!”... Florile i-au răspuns în felul lor... un tremur ușor... o sclipire de roșu intens.

Ana se așeză la poalele copacului. Culoarea florilor i se lăsă în căpruiul ochilor. Avea nevoie să se hrănească din energia lor, tandră și binefăcătoare.

Îi apăruseră și câteva gânduri răzlețe. Îi pluteau lin pe bolta minții. O

îndemnau la reflecții, despre viață, oameni și fapte.

Se gândi la etica stoică... La acea fericire dobândită prin liniștea profundă a spiritului.

„Hmmm, o stare greu de ajuns, în aceste vremuri, în care spiritele oamenilor se zbat într-un ocean de informații...”

Aspirațiile ei se îndreptau spre armonie și pace. Știa că fericirea e fermecătoare, intensă, dar e atât de scurtă... Și o poate orbi cu iluzii.

Însă, armonia e altfel... mai blândă, mai fidelă. Și are multe chipuri. Când o proteja de mărunțișurile vieții, armonia rămânea cu ea. O simțea ca pe un noian de fluturi... îi dezmierdau sufletul cu bătaii tandre de aripi. Alteori, îi apărea în interior ca o lumină... din care se despicau gânduri și trăiri suave. Sau o simțea ca un susur lin de izvor... din care îi curgea creativitatea.

Vfffff... Tresări. Un stol de papagali colorați s-au lăsat pe crengile unui salcâm auriu. Bătrânul Waratah își scutură ramurile. Trilul păsăresc se afundă și mai mult în freamătul de frunze.

Își aduse aminte de Mircea Eliade, care spunea că cea mai prețioasă călătorie este aceea către sufletul nostru. Un gând anume îi trezi un fior. Acel fior ce o chema să-și colinde interiorul, să confrunte trecutul, prezentul, să se înalțe cu aripile sufletului spre lumi cunoscute sau încă nepătrunse. Să descopere proaspete noime. Însă, anumite întâmplări erau menite să rămână acolo, în tăcere. Pentru totdeauna. Și era mai bine așa. Acolo erau protejate. Inima i se răscoli în bucurie. Îi era dor de ființa ei...

O nouă întrebare i se prelinse pe bolta minții...

„Cine ești tu, femeie din mine? Cine ești tu, femeie sculptată pe chipul celulelor mele? Ai existat înainte de primul strigăt, înainte de a privi primul suvoi de lumină, înainte de primul suflu de aer, înainte de primul meu gând... Apoi, când m-am născut, te-ai contopit cu șirul existenței mele, dându-mi sens și menire...”

Se adânci și mai mult în gânduri. Își scoase pantofii din picioare. Câteva firicele de iarbă îi rămăseseră lipite de tocul lung și subțire al pantofilor. Pipăi suprafața apei cu vârfurile degetelor. Roșul aprins de pe unghii luci strident în apa rece și sărată.

Tușișurile de camelii se clătinau ușor în vântul cald. Vocea din interior îi deveni din ce în ce mai clară. A ascultat-o de mii de ori, în strigătele ei de durere, de exaltare, de fericire. O va asculta din nou.

Cândva, sunetele lor se vor transforma în lacrimi, apoi în cuvinte. Și ea le va lega într-o nouă poveste.

(Fragment din cartea Între Sărut și Durere)

Aforisme

Ioan MARTA

Eseist, Arad

Amintirile sunt cea mai mare răsplată sau cea mai mare pedeapsă.

Când începi să rezonezi cu tot ce te înconjoară, singurătatea te va părăsi.

Doar arta nu poate fi înfrântă.

Spirala compromisului duce la fundul prăpastiei.

Adevărata ta putere o afli abia după ce nu o mai ai.

ILIE BABA – un neobosit păstrător de memorie și identitate

Teodora SMOLEAN
Jurnalist, Serbia

La Satu Nou am stat de vorbă cu Ilie Baba, un om al cărții, al memoriei și al cântecului românesc. Are 82 de ani, dar în glasul său se simte încă freamătul unei vieți trăite cu rost – în slujba culturii, a credinței și a comunității. Este unul dintre ultimii mari cărturari populari ai românilor din Voivodina: istoric autodidact, publicist, dirijor, cântăreț bisericesc și colecționar de povești din trecutul nostru comun.

Născut în 1943, într-o familie de bufeni, Ilie Baba își amintește cu duioșie copilăria sa: jocurile pe străzile pline de copii și iubirea bunicii Anghelina, care, deși marcată de pierderi grele – ale celor trei fiice tinere –, totuși l-a învățat balade și doine vechi, autentice, din Satu Nou. Viața nu i-a oferit toate șansele: după clasa a VIII-a a rămas acasă, la muncă, pentru a-și ajuta familia. Dar, în tăcerea după-amiezilor de iarnă, alături de cele 50 de calendare și cărți moștenite de la bunic, a încolțit în el dragostea pentru istorie și scris.

Corist de-o viață și dirijor

La vârsta la care alții se retrag, Ilie Baba calcă încă pragul bisericii din sat. De 56 de ani face parte din Corul Bărbătesc Bisericesc din Satu Nou, unde a fost, timp de un deceniu, și dirijor. Om de o rară perseverență, a fost cântăreț la strună, a aprins focul în sala coriștilor iarna, iar acolo, printre partituri și documente vechi, și-a continuat cercetările istorice.

Datorită sprijinului părintelui prot. Gheorghe Ianeș, a avut acces la arhiva Bisericii Ortodoxe Române din Satu Nou – o adevărată comoară documentară, din care a extras zeci de ani de istorie și pe baza căreia s-a documentat pentru scrierea monografiilor dedicate satului natal.

A fost colaborator și cronicar pentru publicații românești din Serbia, printre care „Foaia Bobocilor”, săptămânalul „Libertatea”, „Almanahul Libertatea”, săptămânalul „Pančevac”, Foaia din Comloșul Mare, la care a colaborat ani în șir, iar din 2004, este redactor responsabil al revistei „Renașterea”.

„Scrisul și cartea le-am îndrăgit aproape din clasa a VI-a – a VII-a, pentru că și bunicului meu i-a plăcut să citească și a lăsat moștenire vreo 50 de calendare și cărți. Atunci am început și eu, mai ales că am avut darul să citesc istoria corurilor bănățene, și de aceea, când am ajuns la vârsta potrivită, am intrat în Corul Bărbătesc și mi-a fost drag. Până în prezent sunt 56 de ani de când fac parte din Corul Bărbătesc Bisericesc din Satu Nou, și, în plus, am devenit cântăreț bisericesc.

Cu corul bisericesc am participat și la festivaluri. După decesul lui Sava Stoian, am început să dirijez grupul de coriști, iar timp de zece ani am fost primul dirijor. Ca bun credincios, mulți

ani am fost cântăreț la biserică, alături de preot.

Datorită părintelui protopop Gheorghe Ianeș, care mi-a permis să cercetez arhiva bisericii, am reușit să extrag de acolo multe documente valoroase. De asemenea, datorită sprijinului Comunității Românilor, care în primii ani a fost foarte activă, inclusiv în înființarea periodicului «*Foaia bobocilor*», am început să scriu articole, pentru că era nevoie de material. Așa am ajuns să merg și în alte arhive și să încep să scriu articole.

Prima dată am scris în «*Foaia bobocilor*». După neînțelegerile cele care s-au întâmplat, eu nu am trecut primul la Departamentul pentru Artă și Cultură «DAC», dar cu timpul am trecut. Din anul 2004 am devenit redactor responsabil al periodicului «*Renașterea*», revistă pe care o redactez și în prezent. Au apărut în total 35 de numere din 2004 și până astăzi. Totul a depins de posibilitățile financiară.”

Autor de monografii și cronicar al satelor bănațene

Cu un stil sobru, dar viu, Ilie Baba a semnat sau co-semnat 12 monografii despre localități românești din Banat: Satu Nou, Ofcea, Glogoni, Iabuca, Panciova... lucrări valoroase care oferă date prețioase din istoria acestor localități. A colindat satele, a bătut din poartă în poartă după amintiri, fotografii, scrisori și mărturii.

„Prima mea carte «Pagini de cultură și spiritualitate ale românilor din Satu Nou», am scris-o împreună cu Valentin Mic. Am îndrăznit să scriu, dar cu frică, la început”, mărturisește interlocutorul.

A publicat împreună cu dr. Mircea Măran și dr. Valentin Mic monografia „Românii din Panciova”, iar împreună cu

dr. Valentin Mic mai multe monografii legate de satul lor natal.

„Cu ocazia jubileului de 250 de ani de la înființarea Satului Nou, în anul 2016 am făcut această monografie «Satu Nou – oameni și fapte», bilingvă, împreună cu Milena Jovišić, care s-a ocupat de textul în limba sârbă.

Pentru mine o altă carte de valoare este și «Învățămintul elementar în limba română la școala din Satu Nou (1772-2017)» editată de Biserica Ortodoxă Română din Satu Nou, redactor Gheorghe Ianeș, recenzent dr. Mircea Măran. Am cuprins toți învățătorii și profesorii, de la înființarea satului și până în prezent. Asemenea lucrare nu mai scrie nimeni”, mărturisește cu sinceritate acest om care are o colecție impresionantă de peste 500 de titluri de carte în biblioteca proprie.

Încă din băncile școlii, Ilie Baba a scris poezie. Prima sa creație, inspirată de lansarea primului satelit rus în 1956, a fost laică, dar în timp, lirica sa s-a apropiat tot mai mult de rădăcinile satului și de graiul bobocilor – o variantă veche de română păstrată cu sfințenie de urmașii ciobanilor veniți din România. „Zeace nu zece, vearge nu verde”, rostește cu drag Ilie, convins că acest grai este un patrimoniu în sine, care s-a păstrat la boboci de la venirea primilor oameni care au colonizat satul. Despre familia sa, Baba, afirmă că sunt doar două familii în sat. Lor le este porecla a lu' Beboni, deoarece sunt veniți din Beba veche, România.

Volumul său „Gutui și bosioc pe altarul memoriei”, apărut la Editura „Libertatea” în 2015, este o altă monografie, bogat ilustrată, despre viața și tradiția românilor din Satu Nou, fiind urmată de un alt studiu monografic în anul 2021, apărut tot la aceeași editură,

fiind vorba de „Segmente din viața culturală a românilor din Satu Nou”. Planurile sale nu se opresc: urmează o monografie foto a localității Satu Nou, în pregătire pentru anul viitor, la Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina.

Om de cultură, dar și om al satului

Pasionat de mic de fotbal, însă tatăl său, unicul om din sat cu numele Vasilică, de teamă să nu se îmbolnăvească sau să pătească ceva, nu l-a lăsat să se ocupe cu fotbalul. A jucat minifotbal, apoi a participat la întrecerile de atletism.

Pe plan cultural a fost foarte activ: a fost dansator, a cântat la vioară în orchestra populară din Satu Nou între 1970 și 1974, orchestră condusă de torăceanul Ionel Izgherian, a participat la concursuri și întâlniri folclorice. A fost mereu aproape de tradiție, dar și de cei care o duceau mai departe – prieteni, coriști, meșteri. A fost acolo și când, la Bisericiuța Muzeu din Torac, s-a amplasat o fântână veche din Satu Nou, adusă cu trudă – moștenirea mamei sale, transformată în simbol.

Povestește că bobocii au avut o colaborare frumoasă cu Orchestra „Lira” din Torac și cu torăcenii, în general.

„Am activat în cadrul Căminului Cultural din Satu Nou, am fost dansator, și din anul 1970-1974 am fost membrul Orchestrei de Muzică Populară Românească, nou înființată de prof. Ionel Izgherian din Toracul Mic, elevul lui Vichentie Petrovici - Bocăluț. Am cântat la vioară. El a venit la Satu Nou, a primit locuință și a făcut cu noi repetiții. Orchestra era formată din patru viori, saxofon, clarinet, contrabas și acordeoane. Ne-am prezentat la întrecerile comunale, la manifestarea „Căutăm cel mai vesel sat” și am

participat în sate și românești, și sârbești, și peste tot. Am amintiri frumoase despre această orchestră”, transmite el. Viața i-a oferit și bucuria unei familii: din căsnicia cu Iuliana este tatăl a doi copii – Ionel și Anișoara – amândoi învățători. Fiica Anișoara este căsătorită în familia Boleanțu din Ofcea, și acolo lucrează pe post de învățătoare. Este mândru de nepoții săi și se bucură de orice veste bună adusă de ei. Spune că dacă ar fi terminat o școală, ar fi făcut poate mai multe – sau poate nu – și zâmbește cu înțelepciunea celor care știu că destinul nu e doar o alegere, ci și o lucrare a timpului.

În dialogul cu Ilie trecutul parcă învie și parcă re trăim acele momente, este un bun povestitor, cu o memorie lucidă, ține bine minte detaliile de parcă totul s-a petrecut în urmă cu câteva zile și nu cu decenii în urmă.

Astăzi, sănătatea nu-i mai e aliat: auzul, văzul, vocea și echilibrul îi fac probleme. Dar, în ciuda acestor încercări, Ilie Baba rămâne un stâlp al culturii românești atât din satul său natal, cât și din Banatul sârbesc, un om care a ales să nu risipească trecutul, ci să-l adune, să-l înțeleagă și să-l dăruiască mai departe.

La 82 de ani, Ilie Baba e mai mult decât un om – e o arhivă vie, un cronicar al satului românesc din Voivodina, un „uica Ilie” cu suflet mare și condei ascuțit. Într-o vreme în care bătrânețea e adesea uitare, el dovedește că „vârsta de aur” e de fapt vremea în care mintea și sufletul se unesc pentru a lăsa ceva trainic în urmă.

SALON PROZĂ

Viața mondenă prin ochii unui taximetrist

„Cititul - arta de a vedea cu mintea”

Stelian DEACONU
Prozator, Arad

A citi înseamnă a privi și a înțelege semnele scrise (litere, cuvinte, fraze), de obicei cu scopul de a obține informații, de a învăța ceva sau de a te bucura de o poveste. Mai simplu spus: a citi înseamnă a descifra literele și a le transforma în idei.

Factori de luat în seamă:

Care ar fi unele impedimente în calea unei citiri corecte?

Există mai mulți factori care pot împiedica o citire corectă. De exemplu, când nu ne concentrăm, mintea vagabondează sau, fiind prea obosită, face dificilă înțelegerea textului. Uneori se întâmplă ca cititorul să nu dețină cunoștințe lingvistice suficiente. Ce poate însemna asta? Un vocabular redus sau necunoașterea regulilor gramaticale poate duce la înțelegeri greșite. Există și factori mai puțin controlabili. Problemele de vedere nediagnosticate pot afecta capacitatea de a citi clar. Se întâmplă să fii nevoit a citi un text prea complex, sau tehnic, care poate fi greu de înțeles. Depășindu-ți nivelul, abandonul ar fi primul gând care-ți trece prin minte, în acest caz. Este importantă și

„Dacă cineva citește despre ceva ce îl pasionează, va fi mai atras de lectură.”

motivația? Dacă nu există dorința de a citi, atenția scade și apar greșeli de interpretare.

Găsirea unei motivații:

Cum poate găsi cineva un imbold în faptul de a excela în această privință, insuflându-i anumite motivații?

Găsirea unui imbold pentru a excela în citire ține mult de motivația interioară, dar poate fi susținută și din exterior. Ce poate face cineva pentru a deveni un cititor mai bun? Ar putea începe cu aspecte personale. Dacă cineva citește despre ceva ce îl pasionează, va fi mai atras de lectură. Se creează o asociere pozitivă între plăcere și citit. Utile ar fi și unele exemple și modele de urmat. Văzând persoane admirate (părinți, profesori, influenceri, scriitori) care citesc, cineva poate simți dorința de a-i imita. Modelele creează aspirație: „Dacă

ei pot, și eu pot!”- vei exclama în sinea ta. Un aspect important ar avea legătură cu stima de sine. Lectura îi face pe oameni să se simtă mai încrezători și mai capabili. Un cititor bun e mai bine pregătit pentru

scoală, examene, viață – iar această conștientizare poate motiva. Fiind prizonieri într-o rutină anostă, am putea privi cititul ca pe o evadare și relaxare. Cărțile oferă o lume în care poți scăpa de stres. Astfel, lectura nu e doar muncă, ci și refugiu și distracție.

Evitarea unor lipsuri:

Ce dezavantaje apar dacă cineva nu dorește să-și îmbunătățească capacitatea de a citi?

Pot apărea mai multe dezavantaje, atât pe termen scurt, cât și pe termen lung.

Lectura este baza învățării la toate materiile. O capacitate slabă de citire afectează înțelegerea lecțiilor, rezolvarea temelor și rezultatele la examene. În viața de zi cu zi trebuie să citești instrucțiuni, contracte, rețete, regulamente, etc. O citire slabă duce la greșeli, confuzii sau chiar riscuri (de exemplu, înțelegerea greșită a prospectelor medicale). Multe joburi cer o bună înțelegere a textelor scrise. Fără o lectură eficientă, accesul la profesii bine plătite sau interesante poate fi restrâns. Cititul ajută la formarea unei gândiri logice, la exprimarea clară a ideilor și la analizarea informațiilor. Fără lectură, mintea devine mai ușor de influențat, mai puțin antrenată în reflecție și argumentare. Cărțile și textele oferă idei, perspective, emoții și lecții valoroase. Cine nu citește pierde o sursă importantă de creștere interioară și empatie.

După cum știm, încă din vechime cititul era o ocupație obișnuită. Într-o discuție cu persoane versate în ce privește cunoștințe legate de viață, un mare Învățător le-a atras atenția cu privire la modul în care ei citesc, adică cum sunt înțelese: „Ce este scris în Lege? Cum citești în ea?”

Concluzii?

Cititul este cheia tăcută ce deschide porți către cunoaștere, visare și libertate. Fără ea, lumea rămâne încețoșată, iar oportunitățile, de neatins. A citi înseamnă a trăi mai multe vieți, a învăța fără încetare și a te descoperi. Când alegi lectura, alegi să fii mai viu, mai liber, mai tu.

Repere ale vieții și domniei voievodului Mihnea cel Rău - Despre neamul Craioveștilor și conflictul cu Basarabii -

Arhim Calinic (Constantin) DANDU
Drd. Cluj

Mihnea cel Rău a obținut tronul Țării Românești cu sprijinul sultanului Baiazid al II-lea, poziție pe care și-o negociază cu sprijinul bănesc a unei importante părți a boierimii autohtone. Personalitatea domnitorului Mihnea cel Rău și modul în care a înțeles să conducă țara au fost însă foarte controversate încă din timpul vieții și scurtei sale domnii, o dovadă în acest sens fiind și scrierile călugărului-cronicar de la începutul veacului al XVI-lea grecul Gavriil Protul. „Apucând domnia, îndată se dezbracă lupul de pielea oii și își astupă urechile ca aspida și ca vasiliscul, iar arcul și-l încordă și găti săgeți de săgeta, și sabia și-o fulgera, și mâna și-o întărea spre răni, și prinse pre toți boierii cei mari și aleși, muncindu-i cu multe munci cumplite și le lua toată avuția, și se culca cu jupănesele lor și cu fetele lor înaintea ochilor lor. Unora le-a tăiat nasurile și buzele, pre alții i-a spânzurat și pre alții i-a înecat; iar el se îmbogățea și creștea ca chedrul până la cer și-și împlinea toată voia sa...” – rezumă cronicarul economia celui un an și jumătate de domnie a voievodului (Denis Grigorescu, *Povestea domnitorului Țării Românești care a fost ucis la ieșirea dintr-o biserică. A fost fiul lui Vlad Țepeș*, în „Adevărul”, din 13 august 2024 - <https://adevarul.ro/stil-de-viata/magazin/povestea-domnitorului-tarii-romanesti-care-a-fost-2381212.html>).

Cei mai aprigi opozanți ai domnitorului Mihnea cel Rău au fost

boierii Craiovești, susținători ai pretendentului la tron Vlad cel Tânăr. Pentru a scăpa de represaliile la care aveau să fie supuși din partea domnului aflat în funcție, Mihnea cel Rău, aceștia s-au refugiat la sud de Dunăre. Aici și-au tocmnit cu begul Mehmet o armată de câteva mii de ostași otomani, cu care au revenit în țară cu scopul de a-l detronea pe inamicul lor. Conștient de neputința de a se opune cu mână armată, Mihnea cel Rău a cedat tronul fiului său Mircea în octombrie 1509, iar în luna ianuarie a anului următor a trecut cu întreaga familie în Transilvania, solicitând protecția magistratului din Sibiu, unde s-a stabilit.

Pe 12 martie 1510, asasini plătiți de boierii Craiovești au pândit momentul când domnitorul Mihnea cel Rău tocmai când ieșea din biserica catolică, de la slujbă, și l-au ucis pe domn cu mai multe lovituri de spadă. Până în seara aceleași zile, asasinii au fost însă prinși și uciși la rândul lor de localnici, mâniași că aceștia le-au pătat onoarea de protectori în numele căreia magistrul lor garantase ocrotirea persoanei domnitorului. Consecința imediată a fost intervenția rapidă a regelui maghiar Vladislav al II-lea, care pe 24 martie 1510 a pus sub protecția familia defunctului domn și a ordonat confiscarea averii complotiștilor (*ibidem*).

În cele ce urmează, ne vom apleca atenția asupra familiei vrăjmașilor ireductibili ai Basarabilor, ca parte a unui studiu mai larg al nostru dedicat vieții și scurtei domnii a voievodului Mihnea cel Rău. Spița neamului boierilor Craiovești se pierde în negura vremurilor de geneză ale Țării Românești, aceștia constituind peste timp una dintre cele mai solide, bogate și influente familii ale „ținutului de peste munți” (*Havaselföld*), cum o numeau ungurii. „Țara Valahilor

(Oláhország, odinioară Havaselföld sau Havaselve, în documentele latine Transalpina sau Ungro-Vlahia, iar valahă Muntenia), este o provincie în sudul României. Țara era împărțită de râul Olt în Valahia Mică și Valahia Mare. Valahia Mică s-a numit ulterior Banatul de Severin (Szörényi bánság) și a ținut de Ungaria.

Istoria independenței Valahiei începe pe la mijlocul veacului XIV-lea, când un voievod pe nume Bazarád sau Bassarba și-a declarat autodeterminarea față de regele Robert Carol și a refuzat să-i mai plătească birul anual pe care-l plătise până atunci. O legendă populară îi atribuie independența voievodului Radu Negru Basarab (Bassarba Fekete Radu), care ar fi emigrat din Făgăraș și s-ar fi așezat în regiunea Argeșului, poveste fără nici o bază istorică.

Monarhii Casei arpadiene și-au însușit această regiune în secolul al XIII-lea ca regi ai Cumaniei, iar în anul 1247, regele Béla al IV-lea a dat în administrare ambele teritorii, ale Banatului de Severin și Cumaniei, care se întindea de la Olt către Munții Transilvaniei și până la Dunărea inferioară, Cavalerilor Ospitalieri ai Sfântului Ioan (johannita vitézeknek). Voievozii și cnejii valahi care se aflau aici erau așadar sub dependența regilor maghiari.

Pe timpul minoratului regelui Ladislau al IV-lea, voievodul Litovoi (Lythen) a încercat între anii 1272- 1275 să obțină secesiune, însă fără success. Succesorul acestuia, voievodul Alexandru Basarab (Sándor Bazarad vogy Bassaraba), a reușit însă să-l atragă pe regele Carol Robert într-o capcană, și l-a învins trecătoare îngustă, în anul 1338. El s-a stabilit apoi în Valahia, însoțit de un mare număr de voievozi de-ai săi.

Sub domnia lui, în 1359 Valahia își obține pentru prima oară un episcop din partea patriarhului Constantinopolului, cu titlu de mitropolit. Succesorul la domnie Vlad (Ladislaus, Vlajoko, Laiko), pe care regele Ludovic al II-lea îl supune prin forță, avea de acum să se intituleze pe sine «Vlad, din mila lui Dumnezeu și al regelui Ungariei voievod al Munteniei, ban al Severinului și principe al Făgărașului». Cf. Oláhország, în „A Pallas nagy lexikona. Kézikönyvtár” ([https://www.arcanum.com /hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/o-138EE/olahorszag-13AD9/](https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/o-138EE/olahorszag-13AD9/)).

Craioveștii sunt cei care vor muta curtea (sediul) vechii băni de la Strehaia la Craiova, reședință care se pare că și-a luat numele mai târziu tocmai de la familia noilor stăpâni.

Strămutarea centrului de putere de la Strehaia la Craiova, în contextul politic al vremii, ne pare cât se poate de justificată, și ne referim aici la mărturiile scrise ale veacului al XIII-lea, care amintesc de micile formațiuni statale românești pe care regalitatea maghiară, interesată să securizeze hotarele de miazăzi ale Transilvaniei și cele răsăritene ale Banatului, le întâlnește în spațiul extracarpatic de sud. Astfel, din anul 1206, de când regele Andrei al II-lea demarează programul de colonizarea a zonelor subcarpatice ale Transilvaniei cu etnici germani, de început pe cele din proximitatea trecătorilor prin munți (Constantin Bogosel, *Așezarea sașilor și a cavalerilor teutoni în Transilvania*, în „Alt Schaessburg. Istorie-Patrimoniu”, nr. 3/2010, Sighișoara, p. 27-32), documentele de epocă pomenesc de existența unor cnezate și voievodate românești aflate dincolo de creste, formațiuni politice pe care coroana

maghiară le dorea sub suzeranitatea sa, sub controlul său, pentru a le folosi ca avanposturi militare împotriva numeroaselor expediții de jaf întreprinse de diversele uniuni tribale ale cumanilor (Ioan Ferent, *Cumanii și episcopia lor*, Tipografia Seminarului Teologic Greco-Catolic, Blaj, 1931, p. 25-26), dar în același timp și ca bazine de colectare a unor biruri, în schimbul protecției armate făgăduite stăpânilor acestor stătuțe. („În cele ce urmează se pot recunoaște pe două coloane drepturile cu caracter juridic, economic și militar ca și îndatoririle celor două părți contractante cuprinse în Diploma cavalerilor Ioaniți din 1247.

Drepturi:

1. Luarea în folosință a unui teritoriu care cuprindea cnezatele conduse de Ioan și Farcaș dintre Carpați și Dunăre pe malul drept al Oltului; 2. Stăpânirea asupra bisericilor, morilor, clădirilor, semănăturilor, fânețelor, pășunilor; 3. Stăpânirea asupra Cumaniei fără voevodatul lui Seneslau; 4. Stăpânirea cetății port Scardom de la marea Adriatică; 5. Acordarea de pământ de cultură, putând fi arat cu 400 pluguri în Țara Bârsei; 6. Acordarea de pământ de cultură la Dunăre lângă Semlin; 7. Încasarea unei 1/2 din veniturile, foloasele și slujbele din Țara Severinului; 8. Încasarea unei 1/2 din veniturile obținute de la vite, oi și pescării; 9. Încasarea unei 1/3 din veniturile Țării Litus, fără cele din Țara Hațegului; 10. Încasarea unei 1/2 din cantitatea de sare care se expedia în Ungaria; 11. Plata obligațiilor militare de la visteria regală; 12. Primirea de ajutor militar din partea localnicilor în lupta contra dușmanilor Ungariei.

Îndatoriri:

1. Mobilizarea unui contingent militar în număr de 1/5 din totalul armatei

ungare, care să colaboreze cu aceasta; 2. Participarea cu un contingent de 1/3 din totalul armatei ungare în luptă contra bulgarilor, Imperiului Bizantin și Cumaniei. După terminarea campaniei Cavalerii Ioaniți primeau 1/3 din prada de război; 3. Participarea cu un contingent de 100 cavaleri bine înarmați în lupta contra bulgarilor și schismaticilor; 4. Participarea cu un contingent de 50 cavaleri bine înarmați pentru paza cetăților din regatul Ungariei; 5. Participarea cu un contingent de 60 cavaleri bine înarmați contra tătarilor; 6. Asigurarea pazei cetăților și întăriturilor din teritoriul obținut în folosință; 7. Colonizarea teritoriului primit în folosință cu oameni de orice stare și neam fără ca ei să provină din regatul Ungariei; 8. Plata la tezaurul regal a unei 1/2 din foloasele și slujbele din Țara Severinului; 9. Plata la tezaurul regal a unei 1/2 din veniturile obținute de la vite, oi și pescării; 10. Plata la visteria regală a unei 1/2 din veniturile Țării Litua; 10. Predarea la visteria regală a unei 1/2 din cantitatea de sare dobândită din teritoriul avut în folosință; 12. Predarea la visteria regală a unei 1/2 din veniturile și foloasele dobândite de la localnici”. Cf. Constantin Șerban, *Contracte vasalice de model occidental european în istoria românilor din secolul al XIII-lea*, în „Argessis. Studii și Comunicări”, IX/2000, Pitești, p. 102-104).

Nu întâmplător, întreg spațiul subcarpatic până la Dunăre era marcat pe hărțile vremii cu numele de „Cumania Neagră” (Dimitrie Onciu, *Originile principatelor române*, Stabilimentul de Arte Grafice „Elzevir”, București, 1899, p. 22-23, 33), dar nu pentru că s-ar fi așezat vreodată în mod stabil vreo astfel de uniune cumană, ci pentru simplul fapt că traversau acest teritoriu, pornind din

centrul lor de putere, din zona Milcov-Siret a Moldovei, pentru a pătrunde în Transilvania și Banat prin trecătorile tăiate în munți de văile Prahovei, Oltului, Jiului și Cernei. Dacă odinioară își croiseră drum mult mai lesne prin cheile Bicazului ori pe la Obcinele Dornelor, acum Carpații Răsăriteni erau securizați de secuii colonizați de coroana maghiară în depresiunile Ciucului și Odorheiului (G. Popa-Lisseanu, *Originea secuilor și secuizarea românilor*, Editura Societății „Transilvania”, București, 1932, p. 49-65) și teutonii așezați, în același scop, la Bistrița și Țara Bârsei (Adrian Ioniță, *Începuturile colonizării Țării Bârsei reflectate arheologic*, în „Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie”, nr. 64/2013, București, p. 121-132). De pe urma cumanilor ne-au rămas peste timp doar toponime, precum Comana sau Comănești, cu toate că mai nou câțiva dintre istoricii noștri încearcă să lege descendența descălecătorilor români în Țara Românească de căpeteniile unor triburi cumane (Neagu Djuvara, *Thocomerius-Negru Vodă. Un voievod de origine cumană la începuturile Țării Românești*, Editura Humanitas, București, 2007, p. 18-19). Într-adevăr, „Diploma Ioaniților”, analizată de istoricul Negau Djuvara spre argumentarea teoriei sale, atunci când descrie ținutul Banatului de Severin, ne vorbește despre existența voievodatelor românești de la hotarele Ungariei precum și de liderii aflați în fruntea lor, pe care-i numește „mai-mari ai țării” (*maiores terrae*), însă nu pomenește nimic de originea lor etnică, deși se spune că erau creștini „schismatici”. (Ioan-Aurel Pop, *Aspecte confesionale și bisericești cuprinse în Diploma Cavalerilor Ioaniți (1247)*, în „Slujitor al Bisericii și al Neamului. Părintele prof. univ. dr. Mircea

Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, la împlinirea vârstei de 70 ani”, coord. episcop Calinic al Argeşului, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2002, p. 372-380). Aşadar, acele căpetenii locale, ale căror formaţiuni statale se aflau sub vasalitate ungară, n-ar fi putut fi decât voievozi români ardeleni veniţi cu întreaga lor curte din Transilvania şi stabiliţi în zona Severinului, a Oltului şi a Argeşului, origine trădată de antroponimele sub care sunt înscrise în privilegiile emise în favoarea lor de regele maghiar Bela al IV, şi anume Ioan, Farcaş (Farkas – în româneşte Lupu), Litovoi şi Bărbat, fratele acestuia din urmă, respectiv Seneslau (Neagu Djuvara, *op. cit.*, p. 18). Or, despre o aşezare masivă a cumanilor, neam turcic şi păgân, în Transilvania şi apoi în comitatele româneşti ale Bihorului (Bihar) şi Bichişului (Békés), din Ungaria, nu poate fi vorba decât în răstimpul care a precedat marea invazie mongolă din anii 1241, când, sub presiunea invadatorilor, căpetenia lor, Kuthen, a solicitat pentru el şi poporul său azil şi protecţie regelui maghiar, care i-a primit pe teritoriul regatului doar sub condiţia creştinării lor (G. Popa-Lisseanu, *Cântecul de jale de Rogerius*, în „Izvoarele istoriei românilor”, vol. V, Tipografia Bucovina, Bucureşti, 1935, p. 61), deşi alte documente spun că o episcopie a cumnainlor s-ar fi înfiinţat cu aproape un deceniu mai devreme undeva într-un târg numit Milcovia (Ioan Ferent, *op. cit.*, p. 59).

Revenind la momentul mutării reşedinţei băniei de la Strehaia la Craiova, împrejurările în care boierii Craioveşti hotărâsc strămutarea corespund stării de lucruri descrise în documentele ungureşti, mai precis presiunea pusă asupra hotarului răsăritean al Banatului de

incursiunile cumanilor, conjugată cu interesul regalităţii maghiare de a înfiinţa în zona Severinului o marcă externă regatului, un comitat extern, menit să joace rolul de unitate politică şi teritorială tampon, care să diminueze impactul contactului direct cu inamicul. Cam acesta este locul Banatul de Severin în economia strategiei militare maghiare şi este posibil ca, până la instalarea Ordinului Cavalerilor Ioaniţi la cârma băniei externe, administrarea acesteia să fi fost de început îndeplinită de voievozi români aduşi din Transilvania şi aşezaţi la Strehaia. De altfel, etimologia toponimului subliniază originea sa maghiară „Sátorhely”, adică aşezare sau localitate alcătuită din corturi sau locuinţe improvizate, cu caracter temporar, specifică nomazilor, în româneşte „sătră”.

Eminentul nostru filolog şi istoric Bogdan Petriceicu-Hasdeu a emis ipoteza că un anume cneaz Ioan, menţionat în „Diploma Ioaniţilor” alături de alţi cnezi şi voievozi români nord-dunăreni, ar fi fost stăpânul băniei Severinului până la venirea cruciaţilor ioaniţi şi că tocmai acest eveniment l-ar fi determinat să-şi mute curtea boierească pe vatra mai vechii aşezări geto-dace Pelendava şi apoi romane Ponsiona, fondând cu această ocazie noua aşezare Craiova (Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *Originile Craiovei, 1230-1400: Literatura cestiuinii*; Biserica Sf. Dumitru din Craiova; Craiu-Iova; Tradiţiunea; Cronicarul Alberic; Alberic în Ungaria; „Comanii” de la Olt şi „Comanii” de la Dunăre; „Vadurile Comanilor”; Alianţa lui Crai Ion cu Francii; Neamul lui Nariot de Toucy; Craiul Ion în Joinville, în „Columna lui Traian”, nr. VII/1876, p. 289-298, 337-347, 433-441; Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *Originile Craiovei. 1230-1400*, Tipografia Laboratorilor Români,

Bucuresci, 1878, passim), toponim derivat din forma populară ardelenescă a titulaturii cneazului Ioan, aceea de „craiul Iovan”, din ungurescul „király” (rege). Toponime identice au existat și s-au mai păstrat până în zilele noastre în părțile vestice ale Transilvaniei, ca de pildă Craiva (în ungurește Bélkiráymező) în fostul voievodat bihorean al Beliului, o altă Craiva în fostul voievodat bihorean al Beiușului, botezată după 1850 cu numele Vașcău, de la ungurescul „Vaskohó”, adică furnal pentru fier, datorită metalurgiei dezvoltate aici în evul mediu (Liviu Borcea, *Repertoriul satelor de pe teritoriul Voievodatului bihorean, cnezii și voievozii acestora în secolele XIV-XVII*, în „Crisia”, nr. XXII/1992, Oradea, p. 47-72).

Dacă voievodatele lui Ioan și a conaționalului său Farcaș au făcut obiectul tranzacției încheiate în regalitatea maghiară și cavalerii ioaniți, pentru o vreme a rămas într-o stare de cvasi-autonomie voievodatul lui Litovoi și al fratelui său Bărbat, deși supus regimului de vasalitate față de regatul ungar, situație care se va perpetua până către anul 1265, când Litovoi va încerca să-și reimpună autoritatea asupra moșiilor sale din Țara Hațegului în fața regelui Bela al IV-lea, acțiune dusă în tandem cu cea a ducelui Iacov Svetoslav al Vidinului, care ținea Banatul Severinului. Litovoi va pieri în 1272 în luptele purtate cu armate maghiară a noului rege Ladislau Cumanul, condusă împotriva lui de magistrul Georgius (Claudia S. Popescu, Laurențiu Nistorescu, *Un Litovoi înainte de Litovoi?*, în „Acta Centri Lucusiensis”, nr. 3/2015, Timișoara, p. 38-40).

În 1290 însă, întreg teritoriul sudcarpatic va intra sub ascultarea voievodului Radu Negru, „mare herțeg de

Amlaș și Făgăraș”, care își va părași vechiul fief transilvănean și, însoțit de întreaga sa curte, slujitori și mulțime de supuși români, sași și catolici de alte etnii va lua în stăpânire țara predecesorului său Litovoi, întemeindu-și acum cetatea de scaun de la Câmpulung Muscel (ibidem, p. 41). Împins tot de conflictele politice angajate cu regalitatea maghiară, de la care încercase să smulgă pe țara sa o stare autonomie similară cu cea obținută de voievodul Transilvaniei Roland Borșa de la regele Ladislau Cumanul, anume acel „status transilvanicus” gestionat prin dietă autohtonă, în noua situație creată Radu Negru (Basarab) va lua sub administrarea și ocrotirea sa și teritoriile vechilor voievodate de la vest de Olt ale lui Ioan și Farcaș.

În tot acest răstimp, neamul boieresc al Craioveștilor a prosperat, încât la hotarul veacurilor XIV-XV acumulasera 182 de moșii și 132 de sate. De acum, pentru multă vreme familia boierilor Craioveni va fi nelipsită în întreaga suită de negociere a tronului Țării Românești, suținându-i sau opunându-se diverșilor candidați la cea mai înaltă demnitate din stat, în funcție de interesele sale economice. Într-un asemenea context, Craiovenii vor intra în conflict fratricid cu neamul Basarabilor, cu care se înrudeau de-acum prin mulțime de înscrisuri (Dan Pleșia, *Cneazul Ioan (1247) și urmașii săi. O ipoteză (dar poate) și o explicație*, în „Arhiva Genealogică”, nr. 3-4/1995, Editura Academiei Române, Iași, p. 135-136).

LA O CEAȘCA DE CAFEA DUMINICA

Colțul mucalitului

Loredana TUDORESCU
Eseist, Arad

„Sufletele mari au întâlnit întotdeauna opoziție din partea minților mediocre.” – Albert Einstein

„Secretul creativității este să știi să îți ascunzi sursele.” – Albert Einstein

„Mi-aș dori să trăiesc asemeni unui om sărac - dar să am mulți bani.” – Pablo Picasso

„Conștiința este o soacră a cărei vizită nu se termină niciodată” – Henry Louis Mencken

Întâmplări mici despre oameni mari

➤ Hermann Oberth (25 iunie 1894-28 decembrie 1989)

„Unde ai fost maestre, de te-ai udat în halul acesta? Se adresează gazda celebrului savant Hermann Oberth.
- Păi nu mi-ați propus să rămân peste noapte la voi deoarece afară plouă?

- Ei și?

- Nu aveam pijamaua la mine și m-am dus după ea acasă“.

➤ Albert Einstein (14 March 1879 – 18 April 1955)

Când Einstein a fost rugat să completeze un formular de imigrare în America, la rubrica „Religie” a scris: -„Evreu... non-practicant” Iar la rubrica „Profesie” a scris:

-„Profesor... în retragere spirituală.”

Bonus: Odată, uitând unde locuiește după o conferință, i-a cerut șoferului să-l

ducă „acasă”, dar nu știa adresa. Șoferul i-a spus amuzat:

-„Domnule Einstein, vă duc eu — vă aduc în fiecare zi!

Cartea de duminică

Alexandra TUDORESCU
Eseist, Arad

Și-n fiecare dimineață drumul spre casă e tot mai lung - Fredrik Backman

Cartea spune povestea unui bunic aflat în pragul pierderii memoriei, care își petrece ultimele clipe de conștiință alături de nepotul său, Noah. Este o conversație delicată între copilărie și bătrânețe, între începuturi și sfârșituri, desfășurată într-un spațiu simbolic – o bancă într-o piață care există doar în mintea bunicului.

Pe măsură ce drumul spre „casă” (adică spre sine, spre memorie) devine tot mai greu de parcurs, Backman ne oferă o meditație sensibilă asupra bolii Alzheimer și a felului în care ne agățăm de amintiri și de cei dragi.

Este o lectură foarte emoțională – aproape o meditație asupra pierderii. Te face să vrei să-ți suni bunicii, să-țiții amintirile aproape și să-ți privești viața cu mai multă blândețe.

De ce scriu femeile...
Marginalii la o lectură de carte
Constantin Brescan, Departe și
Aproape Reflecții,

Editura Mirador, Arad, 2025, 108 p.

Florica R. CÂNDEA
Publicist, Arad

Context:

Într-un timp, în care, interesul lumii literare, în general, și al cititorului, în special, scade pentru beletristică, se ivește un alt climat, acela al redării memoriei, de oricare ar fi, la un prezent continuu.

Este această sete de adevăr, în peisaj prozastic, de a dezvălui fapte personale, petrecute sau amintite, cu un nesaț aparte.

Sau, este, dacă vreți, o căutare a unei noi identități și a unor noi modalități, de recucerire a cititorului.

Reținem, în paradigma dominantă a literaturii contemporane, intenția autorilor de a se adresa direct, uneori confesional, alteori prozaic, iar în emergența unui nou val de scrieri, e important să se țină cont de intenția de rupere de unele modele ori de cădere în vetust.

Astfel, vom asista în câmpul literar actual, la o nouă tematică și o altfel de scenografie, în paleta de subiecte și reprezentări proprii.

Se cunoaște, nu numai în literatura universală, ci și în literatura română, o seamă de scriitori, ale căror *Jurnale* (ca mod de exprimare confesivă) să fi avut un impact major în lectură, ori punctarea unor momente cheie din creația acestora.

Exemplu:

Monica Lovinescu, *Jurnal*, 1994-1995; G. Brătescu, *Ce a fost să fie*, Mihail Sebastian, *Jurnal*, 1935-1944 ș.a.

Conținuturi:

Recent, în literatura autohtonă, a fost prezentat volumul semnat de Constantin Brescan (metaforic, am îndrăzni, un autor *homegrown*).

Scribul este personajul mărturisitor.

Titlul noului volum este unul oximoronic, compus din două adverbe de loc *Departe* și *Aproape* și, autorul, *arde* lutul acestora, prin *cuptorul* numit *Reflecții*.

Acest construct antonimic, îl călătorește pe Constantin Brescan, de la nostalgia unui spațiu afectiv natal la un altul, acela al respirărilor intelectuale (în care a ales să trăiască).

De fapt, ne întâlnim, în parcursul narativ, cu un spațiu pe care trebuie să îl decriptăm și să însoțim autorul în aceste călătorii (care se conjugă nu doar din punct de vedere al traiectoriei, ci și al semanticii).

Sub carapacea paginilor, se ascunde candoarea, care converge înspre un jurnal.

Volumul nu este unul teatral, ci unul al notațiilor (bazate pe o viguroasă tulpină a întâlnirilor întâmplărilor *călătorite*).

Cuvântul, îi este destul de neîncăpător, spre a cuprinde fapte, stări, nelimite, gânduri, confesiuni (sub forma unui monolog la persoana întâi).

Autorul (care nu este la prima carte), în opinia noastră, ne propune un *Jurnal' Reflecții* presarat cu un altul, *Jurnal' Călătorii* (ambele cuprinzând emoții trăiri amintiri (ca un ritual glossat).

Le travail de l'écriture, deci acest Jurnal propriu nu are personaje anume în firul narativ ori în Momentele subiectului dar are justețea și preciziunea stilului și a exprimării (le stile est l'homme meme) derivate din notații concomitente și traversate de o anume dorință: împărtășirea (ca o sacră împărtășanie) cu un anume interlocutor (aproape ori departe).

Și, astfel, autorul nu este, nici nu va rămâne un solitar.

Mărturisește editorul, Ioan Matiuț, pe Coperta IV a volumului:

Cartea de față nu este una convențională și nici un simplu jurnal de călătorie; (...)această carte este o invitație la propria călătorie dar și la un dialog interior (...).

Autorul își întâmpină potențialii cititori cu *notații lunare*, începând din luna octombrie 2021, până în decembrie 2024. (notații ce conservă un elan, alături de o pasiune și, care, vor deveni un atelier neconvențional motivant).

Iată, un stil bine gândit, care îi conferă volumului un anume parcurs prozaic, circular.

Argumentarea acestui apartè, cu pasaje din țesătura volumului, va apreta, ori îndesa, broderia narativului:

Mi-aș dori, ca măcar în weekend, să primesc acasă ziarul, adus de poștaş, să îl pot citi când beau cafeaua, în loc de a sta pe telefon, să aflu știrile;

Căci ce-i folosește omului să câștige lumea întreagă, dacă își pierde sufletul?;

Vă mai aduceți aminte de pomii de Crăciun în care aveam saloane, adică bomboanele, pe care le legam cu ață de cusut de crengile bradului?;

Iubesc actoria. E de departe cu mult mai reală decât viața;

În liceu visam doar fotbal (...);

În studenție, locuiam într-unul din căminele Agronomiei din Timișoara;

Când minciuna ia liftul, adevărul folosește scările;

Tu cum îți începi ziua încât să te setezi spre succes?;

Un prieten mă întreba ușor ironic, de ce îmi tot fac poze, cu oamenii foarte cunoscuți pe care îi întâlnesc?;

Dacă ești pretențios la băutul cafelei și călătorești în țări diferite, ai putea avea probleme;

Când ați văzut ultima oară pe cineva care citea, un ziar, pe o terasă, la cafea?;

Bunicul din partea tatălui, mi-a cumpărat primele ghete de fotbal cu crampoane;

Duhan sau tutun. Frunzele de duhan puteau fi văzute în curțile oamenilor, puse la uscat. Nu cred că se mai cultivă acum, cel puțin în satul în care am copilărit;

Mi se pare că tot mai puține lucruri clasice rămân vizibile în societatea românească;

Obişnuiesc să fac mici cadouri oamenilor cu care mă văd destul de des și discutăm amical despre România. Frizerului meu din Barcelona i-am dus o Eugenie, doamnei care face cele mai bune paste din Bergamo-o ciocolată Rom, unui barman dintr-un bar sportiv i-am dat un program de meci de la UTA, vânzătorului de la magazinul din fața blocului-o Măgura și așa mai departe. Mici cadouri românești în Europa (n.a.: selecția notațiilor a fost absolut aleatorie, menită a completa biografia autorului și noul filon pe care îl propune).

Concluzii:

Constantin Brescan este născut în Chișineu-Criș și este absolvent al Universității de Științele Vieții Regele Mihai I din Timișoara .

A scris alte două volume, sub același context editorial, Mirador: (Gânduri între două zboruri, 2020; Din cufărul cu amintiri chișeuane, 2021).

Volumul a fost tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Arad, prin Biblioteca Județeană A. D. Xenopol, în condiții grafice excelente.

Din Caseta tehnică, notăm: Coperta: Ștefania- Larisa Chindriș; editor: Ioan Matiuț; tehnoredactare: Claudia Rațiu.

Volumul este prefăcut de un *Cuvânt înainte* (datat Chișineu- Criș, Barcelona, februarie 2025 și semnat Constantin Brescan) din care desprindem: *În cartea aceasta veți găsi gândurile unui autor, căruia îi place să creadă, că are mulți prieteni, care, și ei, și-ar așterne ceea ce simt într-un jurnal (...) cartea e parte din sufletul meu, me gusta mucho, cum spun spaniolii...*

Cu adevărat, adresabilitatea autorului este una tandră, ca o sublimare ori aminumare, și, cu toate că am participat cu toată ființa și am pătruns tema lansării, cu toate că aveam un bagaj de jurnal-carte la butoniera brațului, nu am îndrăznit să îi abordăm ținuta, în demnitatea și festivalul momentului ori întâmplării culturale (dar, in extenso, ne apropiem, prin modest condei, acum, cu mulțumire și bucuria cuvântului scris).

Dar, acum, pe lângă aceste marginalii distinctivă, facem o pledoarie pentru lectură, în sensul comunicării directe cu autorul și reflecțiile sale (pe care îl recomandăm ca un *știutor de carte*, care își compune notele (și) cu ajutorul unor citate' reflecții ori discuții, aparținând unor (i)luminatori ori scriitori' prieteni cunoscuți.

Acestea sunt/au fost/vor deveni cuvinte de învățătură, de înțelepciune și de rostit'rostiture, care, pe cât de neversatile compar, pe atât de verosimile și uzual' prezente sunt în actual.

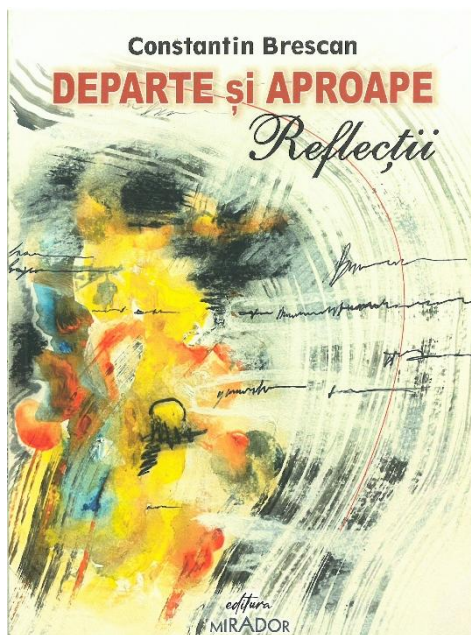
Cartea Departelui și Aproapelui, pune în talgerul talantului, un *schelet* de viață (de ieri și de azi), pe cât de simplă ca lumina cerului, pe atât de sonoră, ca un glas de nume, sonor.

Suntem convinși că autorul nu se abate de la canon, acela de a surprinde prin EgoProza, autenticul și obârșia.

Se cuvine a fi amintit, un alt eveniment *Marca Mirador* (10 ianuarie 2025), care a adus în fața asistenței, un oarecare volum asemănător ca și concept: o carte a unei mame către fiul său devenită, deci carte, cu titlul Arad, dragostea mea, după scrierile (ad)notate pe o rețea de socializare și apoi reculese (de profesor Iulia Pinte) și puse în pagină (ale fiului Emilian Eli Pinte).

Desigur, conținuturile diferă, însă, credem, un nou gen de proză scurtă, cu inserții psihologic' confesive, deschid calea cititorului, nu spre senzational, ci existențial, subiect de proză compozită.

Cartea a fost lansată la Muzeul Preparandiei arădene (11 iunie 2025), fapt pentru care îi dorim *Drum bun* și cititori iar autorului o Muză călăuză bună!

Alegerea

Celus CIOBANU
Prozator, Arad

Decât să frec menta în fața televizorului, pericol real pentru oricine,

zic eu, m-am gândit să aleg altceva. Vedeți? A fost prima alegere. Dar ce să fie? Posibilități erau mai multe.

După oleacă de gândire selectivă, puteți ghici către ce m-am orientat: am ales să scriu, după imboldul ce-l simțeam de o vreme încoace. Scrisul în sine, în opinia mea, te poate transpune în sfere cu care vei interacționa absolut benefic, cu efecte cvasiterapeutice. Dat fiind că am testat, pot să și recomand cu căldură acest demers creativ, iar cei care se vor alătura, cu siguranță nu vor regreta.

Zis și făcut, atâta doar că apăsarea imediat a serioasă dilemă. Altfel spus, când pleci la drum, trebuie să te decizi pentru o rută anume, poate chiar să pozezi o hartă. Se poate alcătui și un program.

Așadar, despre ce anume doream să scriu? Exista o preferință? Se pare că nu. Nici în ceea ce privea vreo acțiune și nici legat de participanți nu am putut identifica o preferință, ceva ce să mă fi orientat pe o anumită cale. Pornire grea, cum s-ar spune. Urma să caut...

În schimb, ceva era cât se putea de cert: scrisul în sine, ca stimulent al gândirii, prin eliberarea fanteziei și desprinderea acesteia din anodul teluric, devine un instrument puternic, atât al progresului cognitiv cât și al laturii noastre creative, cât nu ne putem

imagina... Dintre cei care au încercat, sunt convins că majoritatea pot confirma acest adevărat "mecanism" sau "motor" al devenirii individuale. La rândul meu am încercat și, fără a-mi închipui că am reușit cu adevărat, simt că am beneficiat de importante transformări ale gândirii în sens pozitiv, ceea ce nu-i puțin lucru.

Ca salvator al propriei personalități, pe care mulți dintre noi nici nu am ajuns să ne-o cunoaștem suficient, scrisul rămâne instrumentul cel mai facil și accesibil prin care putem dobândi statutul de umil creator, capabil a se ridica, în zbor, din colbul banalului cotidian. Ajungem așadar la celebra întrebare a lui ...Ilici: "Ce-i de făcut"?, iar eu vă spun: este neașteptat de simplu. Chiar așa. Doar să încercați! Ați înțeles?

Nimeni nu pretinde să fiți mari romancieri, publiciști, etc. În nici un caz. Dar, să fi încercat barem să urniți literele într-un anume fel pe o coală de hârtie, de o manieră cât mai personală, asta poate și ar fi dator fiecare dintre noi... Totul ar putea să pară ceva similar cu povestea despre "Oul lui Columb"... Cu atât mai bine. Devine cât se poate de clar că rezolvarea stă în încercare. Trebuie să "zgâriem" crusta de pământ pe care pășim, ca semn neîndoielnic al trecerii noastre prin această viață...

Au urmat și alte alegeri. Exact, nu mai știu câte. Vreo două, mai importante, se refereau, firește, la subiectul de abordat, precum și la personaje. Așadar, despre ce anume doream să scriu? Exista o preferință anume? Se pare că nu. Nici în ceea ce privea vreo acțiune și nici legat de participanți nu am putut identifica o preferință anume, ceva ce să mă fi orientat pe o anumită cale. Pornire grea, cum s-ar spune... dar nu am renunțat.

Spiritul de explorator își spusese cuvântul: am pornit într-o frumoasă

aventură a descoperirii ”Eului”, în care sunt implicat și în prezent și care, cu siguranță, va mai dura. Rezultatele rămân la aprecierea dumneavoastră...

Nu pot să închei fără o referire la bătrânul cronicar pe care, citându-l, am pretenția să îl completez:

”Căci nu este alta cu mai de folos zăbavă decât cetitul cărților... care nu ar exista fără îndelungata strădanie a scribilor”.

Părădăicile (așa-zisă disertație nu chiar ocazională)

Ioan Alexandru ARDELEAN
Scriitor, Macea

Părădăicile, pătlăgelele roșii sau tomatele (*Solanum lycopersicum*) sunt legume dragi oamenilor, ele se cultivă în câmp deschis sau în spații protejate cum ar fi sere și solarii.

Tomatele sunt aduse în Europa, nu se știe de cine și când, tocmai din America-Mexic, acolo în zona lor de baștină cresc precum buruienile. De altfel mai multe plante au fost aduse în Europa din America, ne aducem aminte de cartof care se cultiva pentru flori, mult mai târziu s-au descoperit proprietățile culinare ale tuberculilor.

Oamenii de-a lungul anilor au selectat plantele de tomate realizându-se astfel o diversitate mare de soiuri. Diferențierea lor se face prin mai multe criterii: culoare – avem tomate roșii, roz,

galbene, albe, maro, negre, ba chiar și verzi; formă – rotunde, inimă, pară, ardei-gogoșar, locul de creștere: în câmp deschis sau în spații protejate.

La Macea, părădăicile au fost îndrăgite și cultivate intensiv după ce acestea au adus bunăstare în sat, adică, perioada anilor 1960-1970. Și înainte de această perioadă tomatele se cultivau, dar strict pentru gospodăria țărănească din acele vremuri. La Macea părădăicile nu se valorificau pecuniar, dacă cineva nu avea părădăici cerea rudelor, vecinilor, prietenilor și primea.

- *Marică, n-ai părădăici?*
- *Am, da, de ce întrebi?*
- *Aș vrea să te rog să-mi dai și mie 10-20, că noi le-am gătat. Miculaie a mne le mănă ca pe meră, da, cu clisă!*
- *Să vii, Florică să-ți dau. Anu' aiesta am sămănat 200 de fire, pot să-ți dau și să faci zamă de părădaică, păstă iarnă!*

Cam așa decurgeau dialogurile între vecini, practic aplicau cea mai simplă formă de comerț, trocul: Marica avea părădăici, iar Florica aducea când venea după părădăici, poate un borcan cu miere sau 5 ouă sau altceva. Așa erau măcenii în acele vremuri, degrabă săritori în ajutorarea celui de lângă el, trăind în pace unii cu alții și cu lumea ce-i înconjura, iubind pe Dumnezeu.

După colectivizare a început comerțul cu părădăici, statul comunist și-a dat seama de oportunitatea apărută și a stimulat țăranul din Câmpia Aradului pentru a cultiva părădăici. Părădăicile la început au fost cultivate în forma cea mai simplă, adică răsadul era pus în pământ cu *piscălăul* și lăsat să se întindă pe pământ precum dovleacul. Au apărut *aracii-parii*, apoi *sârma-drodu*, care susținea plantele, cultura de părădăici devenea mai complicată, mai grea, pe

lângă faptul că răsadurile erau produse în perioada rece în așa-zisele *palante*, adică răsadnițe.

Măcenii au început să posede culturi de părădăici formate din mii de fire de plante, unii ajungând, la chiar 18.000 de plante. Toată producția a fost luată de către statul român prin centrele de colectare și apoi trimisă la export, se trimiteau legumele în Europa, mai ales, Germania. La vremea respectivă statul plătea producătorului aproximativ 6-7 lei/kg de părădici, un preț foarte bun, având în vedere că salariile erau doar 400-500 de lei/lună, adică mai puțin de o *maje*-100 kg de părădăici exportate în Germania.

Pot afirma fără teama de a greși că perioada respectivă a fost un adevărat boom economic pentru măcenii, atunci toată lumea a făcut bani, mai mulți sau mai puțini. Fiecare petec de pământ era cultivat cu părădăici, curțile, unde altădată erau înșiruiți cocenii de porumb-*pupii de tulei* și șirele de paie au fost cultivate cu părădăici. În felul acesta cultivarea părădăicilor s-a transformat în principala sursă de venit a măceanului. Alături de țărani au venit și intelectualii satului și ei doreau bani, deci pot să-l citez pe Baci Ghiuri a lu' Hămfău' cum că *părădăicile au dat jos tuleii și trestia de pe casele măcenilor, punând în loc ciripă-țigla*.

Următoarea fază a cultivării părădăicilor a fost cultivarea lor în spații protejate, adică solarii, mai puțin sere. Acest tip de cultură a adus o noutate care consta din cultivarea a mai puține plante, 500-1000 de plante, dar ieșirea pe piață mult mai devreme, deci și un preț mult mai mare.

Revoluția din 1989 pot spune că a redus numărul cultivatorilor de părădăici din Macea, mulți români luând calea

străinătății. Au dispărut soiurile tradiționale românești, care se mai cultivă doar pentru uz personal, soiul Aurora este un soi românesc deosebit de gustos, totuși pentru piață nu este bun deoarece nu are rezistență la transport. Locul acestor soiuri l-au luat hibrizii străini care au rezistență mare la toate cele, totuși pământul măcean a acționat asupra lor dându-le savoarea locului. Același soi cultivat la Macea este mult mai gustos decât același soi adus din străinătate.

Astăzi cultivarea părădăicilor la Macea, practic a devenit o artă, sunt câteva familii de măcenii tineri care an de an produc recolte bogate și de calitate, toate le găsești expuse la *Festivalul părădăicilor*, care nu este un festival culinar este un festival al bucuriei și cinstirii unei legume, părădaica, care intrată în viața măceanului a schimbat-o în bine, ridicând chiar nivelul de trai al satului întreg.

Dacă l-aș provoca pe Baci Ghiuri a lu' Hămfău', să-mi spună o frază de încheiere sun convins că bătrânul măcean ar zice așa:

La Macea, tât diauna or fost părădăici faină, da, ca amu, niciodată!

Pa urmile trecutului,

tumna aşă cum îmi plaşe mie să umblu,
agica vorbind în graiu' mneu aşela
stramoşăsc, al moţilor crişăni!

Pătru-Marius BRAŞAI
pruncu' lu' Pătru lu' Bubi,
gi la Coşioba

Nu-i nimica pa lumea asta mai faină
gicât locu' inge ai vazut lumina soarilui şi
nimica mai placut ca atunşea când ce
'ntorşi în locurile draji.

Asta simt io când ajiung în satu'
mneu drag Coşioba gi Criş, gi pa Valea
Crişului Alb, gintra Şăbiş şi Honţ.

Aişea, ceară dacă Coşioba îi on sat
micuţ, io ma simt în largu' mneu.

Aişea ma 'ntîmpină, cum ai ieşit gin
Beringeri, margînd cîta Geşi, Vîrvu' lu
Huda, gealu prunşii mnele.

La poalile lui îi padurea Salatrushi,
aişea îs Ceile Coşioibii, pîntra Vîrvu' lu'
Huda şi Măgura cîcaranilor, inge 'nşepe
Defileu' Crişului Alb, inge îi poarta gi
intrare în mîndra Țară a Moţilor Crişăni,
gin Deprăsiunea Zarandului.

Margînd mai giparce ce baji în
Coşioba, care pînă la Izglaz îi strajuită pa
parcea stîngă gi gealu' Haiuga, care să
leagă gi Vîrvu' lu' Huda pîn Pîrlitură şi
Via lu'Doamna. Pa parcea dreaptă îs
ţarinile coşioibanilor, pa lînga care-i facut
on gard gi spini, ca să nu să nu să baje
marhîle-n cosalăe o pa ogoară.

Aişî pa meleagurile eşcea, pa
gialurile eşcea umblam io cu marhîle la
pascut, cu prunşii şi fecile gin sat dupa
fraguţă, bureţi şi mure.

La capătu' Coşioibii, gi cîta Reveciş,
la Izglaz, îi Morminţu', aclo inge-şi dorm
somnu' gi veşi fracile Iuăn, mami Catiţa,
tati Pătru, moşu' Buby, baba Marie, pa
cum şi şelelalce neamuri ale mnele şi

veşinii coşioibani. Dumnezo să-i
hogînească, pa tăţi!

M-aduc amince cum merjëm la
şcoală la Reveciş, cînd ieram şcolari,
pînă pa clasa a opta.

Ghingesci că amu vād cum merjëm
cu a mnei la sapă gi cucuruz, la coasă, la
strîns şi dus gi fin, la cules gi cucuruz, la
cules gi prune şi la cîce tăce alce treburi
la care ieram partaş şi io.

Ma cuprinde on dor placut gi cum
merjëm la Sfînta Beserică gi la Reveciş
la Florii, la Înviere, la Paşci, la Rusalii, la
Craşium, la alce Sfînce Sarbatori şi
duminica.

Ne iera mai mare dragu' şi plăşerea,
noauă prunşilor şi fecilor să ne scaldăm
vara în Criş, La Rugă, La Moară, La
Huda.

Iarna ne dagem cu sania gi pa
Haiugă, pînă pa Izglaz.

Mai umblam pa dunga Crişului gi la
Pod gi la Rastoacă, pînă La Luntre, în
Hadă la Gean, dupa peşci, fie cu ungiţa,
fie cu plasa, o la vîrşă.

În sările gi vară îţi iera mai mare
dragu' să şăzî pa laviţa gi pa Ulişioară, la
Parău şi să ascultî şiurlicatu' pasîrilor,
gintra care cîntatu' privighetorilor şi
fluieratu' mnerlilor ierau gi minune, gi
faină.

Doamne, mîndru mai iera şi vara şi
iarna şi primavara, da şi toamna.

Cîce, mai pucēm faşe şi ne simţăm
gi minune gi bine!?

Numa că,

Iuce vremea o trecut,

Iară io am batrînit!

Tă' ges mărg la mine-n sat,

Inge doru' l-am lasat!

Cînd ajiung în satu' mneu,

Uit gi boli, gi tăt şe-i greu!

PERSONALIA. MISCELLANEA

Hai să ne bucurăm de acel „nimic”...

Andreea STOICA
Student, Timișoara

Știi acel moment când te întreabă cineva ce ai mai făcut?

Ce ai mai reușit în viață, iar în minte-ți vin doar lucruri care sunt egale cu „nimic” ori „bine”?

Acel nimic, acele mici progrese, necinstite de drept, îți vor săpa în lăcașul inimii tale, astfel încât să ajungi, sigur dar încet, să te autosabotezi. Totul pentru că nu ai învățat să te bucuri de acele „nimicuri”. De acele nimicuri ale vieții care o fac totodată atât de frumoasă...

Scriu din perspectiva unui observator al scenei vieții, mai cu seamă, un observator al scenei din generația de tineri adulți din care fac și eu parte.

Trecerea timpului dintre generații nu a făcut nimic altceva decât să grăbească pasul unor convingeri și totodată a unor situații agasante la nivel de psihic. Ce odată era „ca la 20 ani, fără griji și fără bani” a devenit oarecum „cu griji”, întrucât toți încercăm să ne căutăm un rost în viață. Desigur, există câțiva care se lasă păgubași, alții nu-și găsesc nicicum acel rost și recurg la învinovățire indirectă asupra propriei ființe iar unii... mută munții cu un preț usturător la nivel de psihic și chiar, uneori și fizic.

Zilele acestea, lucrând la propriul rost, am constatat prin intermediul lui că există și este de astfel întâlnită o constantă de asemănare izbitoare între

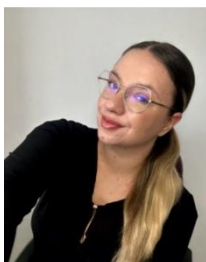
generații, anume acea punte dintre acestea a nimicului. A unei neaprecieri constante asupra fiecărui lucru, respectiv progres din viața noastră. Mi se pare, cel mai grav cu putință, că am uitat să le observăm, să le recunoaștem, în discuție nemaiintrând acceptarea și celebrarea acestora.

Dacă citești rândurile acestea și te simți oarecum pus pe gânduri... dacă te regăsești câtuși de puțin... gândește-te: când te-ai mai bucurat ultima dată **real, cu tot sufletul de ceva ori pentru ceva ce ai realizat... mai ales din tot sufletul?**

Ne pierdem oare simțul de a recunoaște calitatea unei vieți de bunăstare ori ne-am atras, reciproc, într-o angoasă a vibrațiilor la nivel de suflete?

Indiferent de răspuns, luptă-te să mai fii tu la finalul zilei, să te bucuri de fiecare „nimic” indiferent de ce parte a punții te regăsești, pentru că știu un lucru... un zâmbet și un râs venit din adâncul sufletului îți va face viața mai dulce, iar anatomic vorbind, acest lucru interpretat zi de zi va constitui un obicei în două săptămâni. Un obicei de a ne bucura de acele „nimicuri” și care totodată ne va face puțin mai bine. Dar ca să reușim acest lucru, trebuie de azi să începem cu noi și al nostru „nimic”.

Ești și faci mai mult decât crezi și vezi!

Cu Floricel la circ

Vasile SĂRĂNDAN
Jurnalist, Arad

Ori de câte ori poposește în Arad vreun circ ambulant mă gândesc inevitabil care ar fi fost azi viața mea, dacă în toamna

acelui an, 1986, de răscruce, mi-aș fi luat inima-n dinți și aș fi părăsit România împreună cu „păsările călătoare”, ce mă poftiseră generoase să le

însoțesc.

Și tot inevitabil această reverie contrafactuală îmi amintește de Floricel, un țigan lingurar din satul meu, Prunișor, care a fost coleg cu mine în clasa întâi, primară, după care s-a jurat pe nană Brândușa, adică pe maică-sa, („să moară mama!!!”), că el nu va mai pune în vecii vecilor piciorul într-o școală.

Locuiau claie peste grămadă, el împreună cu maică-sa și cei nouă frați și surori, într-un bordei amenajat în poiana pădurii de la marginea satului și trăiau din comercializarea lingurilor scobite din lemn de alun, pe care le vindeau prin satele din jur. Și abia așteptau să vină zilele de marți sau joi, când era târg la Sebiș și atunci Floricel al meu, cum îl alinta maică-sa, se urca repede în podul căsuței și cobora de acolo cu o raniță-n spate și o vioară roșcată sub braț și tuciuriul greieraș mergea în pas vioi spre Sebiș, cântând la „higege” (vioară) de mama focului, probabil pentru a-și face încălzirea de instrumentist.

Și seara târziu, când se închideau grădinile de vară la restaurantele din Sebiș, micul violonist se-ntorcea victorios în bordeiul de la Gepul Dochiei, cu ranița

plină de merinde, cu ceva bani în buzunare și nițel cherchelit, se-nțelege.

Și uite-așa, în satul nostru de la poalele Munților Codru-Moma, anotimpurile se succedaseră în ordinea stabilită de mii de ani, noi crescuserăm fără să bagăm de seamă, eu ajunseseam prim-secretar UTC pe orașul Sebiș, iar Floricel îmi povestea că și el își căuta de-acuma o pirandă, când lui Nicolae Ceaușescu i s-a pus pata să construiască încă un canal, ce ar urma să lege Bucureștiul de Dunăre, ba să facă și o Casă a Poporului (actualul Palat al Parlamentului), așa că avea nevoie stringentă de forță de muncă. Calificată sau nu. Și așa s-a pomenit nană Brândușa cu Miliția la ușa bordeiului, cu intenția vădită de a-l sălta pe Floricel, care, deși locuia într-o poiană ca un colț de Rai, nu era deloc încadrat în câmpul muncii.

Și, deși pe vremea comunismului biruitor protestele și demonstrațiile erau o raritate, am sfătuit-o în ascuns pe nană Brândușa să se înființeze a doua zi cu cei nouă puradei în fața Primăriei din Sebiș și să se pună cu toții pe jelit și tânguit și să se plângă că, dacă Partidul Comunist Român o să-l ia pe Floricel, care-i cap de familie, ei o să moară cu toții de foame. Până la urmă l-am convins pe secretarul pe oraș cu propaganda, un activist căruia îi era frică de scandalul iscat de țigănetul bocitor din stradă, să vorbească la Arad, la Școala Populară de Artă, să-l înscrie pe Floricel la clasa de vioară, ca să i se poată elibera apoi un atestat de lăutar liber profesionist.

Numai că Floricel al meu, deși poseda o ureche muzicală formidabilă, după cum v-am spus, a părăsit școala în clasa întâi și habar n-avea să scrie sau să citească, decum să cunoască notele muzicale, așa că atunci când s-a pomenit în Arad, a intrat în vorbă cu niște compatrioți care cerșeau prin gară și așa a aflat el că în Micălaca și-a ridicat corturile un circ nemțesc, unde se

produce și o trupă de țigani sinti și roma cu un număr de pantomimă și acrobație, botezat „Zugvögel” (păsări călătoare). Și, cum sângele apa nu se face, indiferent de limba vorbită, zigeunerii l-au cooptat imediat și pe el frățește, să le completeze partea muzicală cu vioara lui fermecată.

La ultima reprezentatie a circului din toamna acelui an (1986) Floricel a insistat să mă duc neapărat să văd și eu spectacolul, o feerie în care arlechinii albaștri pictați de Picasso își dădeau mâna cu violoniștii zburători ai lui Marc Chagall, pe o muzică ce-ți sfășia inima, și la final Floricel m-a luat deoparte și mi-a mărturisit că în acea noapte de toamnă târzie el va părăsi România împreună cu „păsările călătoare” și mi-a spus că a vorbit și pentru mine și m-a pofit să mă alătur lor...

Peste șase luni de zile a venit la mine acasă, la Prunișor, nană Brândușa și mi-a adus un aparat foto KODAC, ultimul răgnet al tehnicii occidentale de la acea vreme și mi-a povestit că tocmai a primit un pachet de la Floricel, care s-a stabilit la Berlin și îmi transmitea să arunc naibii ZENIT-ul, cumpărat de mine din URSS, când fusesem în luna de miere.

Întâlnirea cu partizanii

Ion DULUGEAC
Prozator, București

Grupul de sportivi admira în grabă strălucirea lacului Urlea, așezat sub șaua către Vârful Dara, în care se reflectau razele soarelui din acea frumoasă zi de vară. Mircea Opreș, privind la stânga spre Vârful Zârna, se asigură că vede bine și, mergând lângă Mihai și unchiul său, le

arăta un grup de partizani, pe care din depărtare îi recunoscuse după costumele populare în care erau îmbrăcați. După câteva sute de metri, au oprit să privească mai atent grupul de șase bărbați care mergeau cu pas regulat din Valea Zârnei către Valea Leaota, spre Vârful Mușatescu, apoi s-au retras după o stâncă și au lăsat grupa de jandarmi să treacă spre Pietrele Popii și Berevoiul Mare. După care, văzând că jandarmii dispăruseră după coama vârfului, s-au încadrat pe axul văii, accelerând pasul, apoi au virat ușor la stânga și, după câteva sute de metri, au ajuns la saivanele unei stâne de sub apele tăului Roșu, la stâncile golașe ale piscului Mușatescu, unde s-au întâlnit cu doi ciobani, care se vedea că-i îmbrățișau.

— Nepoate,ăștia sunt cei din grupa Hașilor, condusă de Laurean Hașu, zis Leu.

— Unchiule, vorbește mai ușor, să nu audă Mircea. Nu vreau să bănuiesc, rosti șoptind fostul ofițer Mihai Brâncoveanu.

— Bine faci că ești atent să nu bănuiescă nimeni ce învățăm noi prin munți.

— Mihai, hai, frate, mai repede, sau nu poate părintele Vasile?

— Mircea să știi că pot, dar îi arăt lui Mihai câteva vârfuri din Iezer! se disculpă popa.

Abordarea masivului Făgăraș era făcută din partea de sud, totdeauna cu drumurile lungi și plictisitoare, uneori interminabile, pe toate văile Buda, Capra, Topologului, Doamnei și altele mai mici. Ca să ajungi în creasta Făgărașului, trebuia să mergi două zile pe jos, dacă nu erai antrenat, povesti Mihai unchiului său, care urma să meargă cu părintele Ionescu să se vadă cu partizanii.

— Acum, hai să mergem la grup, după care îl iau pe Ionescu și plecăm în jos, spre tăul de la Piatra Tăiată, sub Vârful Scărișoara, către creasta Jepilor de Sus.

— Bine, unchiule, dar te rog să fii discret.

Mergând voinicește, au prins grupul pășind cu toții în șir indian, urmând drumul anevoios, uneori sărind peste micile pâraiașe reci și gălăgioase care se scurgeau la vale către apele din Valea Rea. George și Blanche își răcoreau mâinile cu apa curată, apoi tăiau poteca sărind între stânci sau ocolind brazii răsturnați, sau pomi prăbușiți. Păreau într-un tunel pe versantul lui sudic al Darei.

— Părinte Ionescu, am văzut subiecții mai la vale! rosti cu ton șoptit Bujor.

— Urmează o răspântie unde o vom lua la vale, iar grupul merge spre Moldoveanu, așa că vom începe coborârea, spuse părintele din Zigoneni, atenționând pe fiul său:

— Dane, te rog să stai aproape de Mircea Opriș și George Ciutacu, înțelegeți?

— Așa voi face, tată, mergi liniștit! zâmbi ștrengărește băiatul.

Clipele petrecute de tânărul Dan alături de prietenii tatălui și de ceilalți alpiniști, cunoscuți în acea vară erau memorabilă pentru el. Acel loc uitat de lume din inima Făgărașului, a rămas viu și deseori își amintea cu plăcere de acele momente de împliniri sufletești.

— George, Cojan, Opriș, merg cu părintele și cu Mihai spre la vale, să-l recuperăm pe părintele Gelu, și ne vedem diseară la cabana Podragu, îi aminti părintele Ionescu, salutând.

— Părințele, stai liniștit că ne ocupăm noi de feciorul dumitale! răspunse Mircea.

Cei trei au început să coboare pe valea dinspre Piatra Tăiată, unde sclipeau trei tăuri de altitudine, și Vârful Valea Lată de pe muntele Malița, către Vârful Preotesele, unde se întâlneau cu părintele Gelu Andreescu. Părintele Ionescu știa de la enoriașii săi, și de la ciobanii din munte, cum pe toate vârfurile Munților Făgăraș

umblau partizanii. Acele minunate meleaguri erau traversate de partizanii făgărășeni în zilele de vară, la fel ca și-n nopțile lungi și geroase de iarnă.

Ca prin minune, părintelui îi reveni în minte povestea lui Gelu Leicu, care îl răscolise când o auzise întâia oară și pe care le-o spuse celor doi, rostind apăsător: *O fată frumoasă de împărat era sortită de tatăl său unui zmeu, dar ea a fugit în munți în ziua nunții, pentru a nu se mărita cu zmeul. Urmărită de zmeu pe crestele Făgărașului, fata de împărat ajunsese la casa Zărni, care o scapă transformând-o în stană de piatră. Tot muntele unde a ajuns fata de împărat are aspectul unei fete adormite, cap, piept, brâu, picioare, iar toată stânca ce domină muntele pare o uriașă statuie a lui Brâncuși, vedeți, dragii mei, acolo, acela este capul Dara din Munții Făgărașului, încheie povestea părintele care se oprise, arătându-le profilul stâncos.*

— Să știți, părinte, că seamănă! rosti Mihai Brâncoveanu.

— Dragii mei prieteni, multe din vorbele din popor au mare parte de adevăr.

— Frate Ioane, la București, Gavrilă Ogoreanu spunea: *De vom dori să ne întoarcem la vechea noastră omenie românească, avem nevoie de exemple de familii românești.*

— Parcă sunt vorbele lui Gelu, care spunea că în Țara Făgărașului omenia românească ne-a oferit multe modele de urmat de-a lungul timpului.

— Gelu știa asta de la familia Virgil și Rița Șotcan din Gura Văii, o familie de făgărășeni, ca multe altele, pentru care omenia și credința nu se negociau, încheie popa Bujor.

— Știu de la Gelu că, anul trecut, pe data 6 august, Ilioi, Nelu și Moșu au dat o raită prin munți, iar Victor, Gheorghe și Gelu au plecat spre răsărit, pe Bârse, să facă pregătiri pentru iernat acolo, unde i-a ajutat

Mihai la nostru. Cei trei Hașu și Profesorul au rămas în Trăznita, dar au avut ciocniri cu Securitatea, iar ulterior li s-a alăturat Dumitru Moldovan din Lisa, cel care lupta mereu singur, le zise cu avânt părintele argeșean.

— Știu, părinte, de la nepotul Brâncoveanu, care a fost câteva săptămâni cu ei prin Făgăraș, după care a plecat în Măgura la Mircea Opriș, zise Bujor, mândru.

— Atunci l-am auzit pe Gavrilă Ogoranu spunând: *Nu fi necăjit, că Dumnezeu e deasupra noastră*, își amintea cuvintele Mihai, în timp ce mergeau pe sub culmea Zârnii cu Virgil și Rița Șotcan, ce era pe atunci în grupa lui Moșu, mergând voinicește către capul Dara.

— Dragii mei, cine mai știe astăzi că vârful Dara din Făgăraș ni se înfățișează ca o statuie a lui Brâncuși, conturând un trup de femeie, spuse Ionescu.

— Aici este un platou care poate fi amenajat ca aerodrom, ne-a explicat Ogoranu.

— Știu că, în toamna lui 1950, partizanii au bătut drumurile Munților Făgăraș de-a lungul și de-a latul, pe ambii versanți. Două săptămâni au bătut versantul sudic al crestei, trecând pe vârfurile Dara, Leaota, Zârna, Brățila, Piscul Netotului, până la Piatra Craiului, le spuse, în vreme ce se opri pentru aș trage sufletul, părintele Vasile Bujor.

— Unchiule, uite acolo, pe stânga, sub stâncă aia, văd un om, nu este popa Andreescu?.

— Sigur el este, a zis că vine din satul Slatina pe Izvorul lui Bogdan, pe Valea Doamnei la stânga în sus, pe lângă Lacul Baciului, sub Vârful Preotesele, mărturisi părintele Ionescu.

— Mergem către el, văd că ne face cu mâna, îi atenționează Mihai, vesel.

Ionescu, coborând peste o săritoare, luă poteca ce mergea spre șaua de sub Vârful Preotesele, apoi coti pe sub peretele de stâncă de la baza vârfului, unde văzu cum cobora cu zgomote ciudate un stol de stâncuțe. O pală de vânt înfoia crengile pline de frunze mici ale afinilor, încă verzi, iar peste potecă, pe o stâncă așezată sub un peret calcaros.

— Bună ziua, dragiilor, credeam că sunteți jandarmi deghizați, mărturisi Gelu către cei trei.

— Arătăm a securiști, fratele meu? îl chestionează Bujor.

— Păi, de la distanță nu știam cine vine! Când urcam, erau mai jos de Izvorul lui Bogdan, m-a interogată o grupă de jandarmi, care m-au întrebat unde merg, mărturisi prelatul argeșan.

— Chiar așa, fratele meu? se minună Bujor.

— Dar erau însoțiți de unul care era deghizat în cioban, unul de la Sibiu, care era șofer la primul secretar, dar este turnător, unul Vlad Greblă, pe care-l știu bine.

— L-ai recunoscut tu, sau...

— Măi Bujoare, asta este ceva rudă cu nepoata voastră, mama Mariei, de la Sibiu.

— Vlad ăsta a fost promovat la Regionala de Partid din Făgăraș și am auzit eu vorbe că face pe turnătorul printre partizani, spuse plin de furie Bujor către prietenul său de studii.

— Unde erau, măi Gelu, unde i-ai văzut?

— La un sfert de ceas mai jos, pe malul tăului Baciului, puneau de mămăligă.

— Părinte, hai să-i terminăm, zise Bujor, roșu la față!

— Părintele Ionescu și Mihai merg ușor spre locul de întâlnire cu Laurean Hașu, cunoscut sub numele conspirativ de

Leu, iar noi doi, colegule, mergem să-i mazilim.

— Nu este periculos, Vasile? întrebă părintele Ionescu.

— Nicidecum! Dacă gruparea Hașilor este urmărită, ăștia vin de jos și ne prind în capcană, așa că dacă nu vrei, merg singur măi dragă Gelu, nu mă supăr, îi zise Bujor.

— Mergem, frate, ori la bal, ori la spital! zise Gelu și controlă ranița, în care avea un cuțit, două conserve de fasole, slană și două pâini, alături de un bidon militar pentru apă.

Când cei doi se pregăteau, aerul proaspăt și răcoros de pe coasta muntelui nu era mișcat de nicio adiere, în timp ce fânul pe pajiștea de alături de crestele Preoteselor părea de gata de cosit.

— Dar armament aveți, măi luptătorilor? îi luă la rost Ionescu.

— Eu am un automat, cu două încărcătoare, spuse Bujor, care ridică sutana și lăsă să se vadă în dreptul șoldului un AKM 47, cu pat rabatabil, pe care-l putea folosi de sub pulpana hainei sale preotești, printr-o fantă pentru țeava automatului, ca să tragă de la șold.

— Tu ce armament ai, dragă Gelu? îl chestionă Ion Ionescu.

— Am doar un cuțit de vânătoare, dar pot să-i tai gâtul neamului tău, Bujoare!

— Uite măi luptătorule, ține un Mauser și o cutie cu 10 cartușe, îi întinse părintele Ionescu o cutie unde era o Biblie, în care era ascuns pistolul de 7,63 mm.

— Mulțumesc, dar ăsta este calibru mai mare decât mitraliera lui Bujor, știi?

— Desigur, hai, la drum, noi plecăm ușor către Poiana Scărișorii, așa că drum bun!

— Peste un ceas vă ajungem din urmă, dragii meu! le spuse Bujor cu optimism.

Cei doi colegi de la teologie voiau să afle mai multe despre gruparea fraților

Arnăuțoiu, deoarece știau că de obicei nu porneau la drum toți cei 15 sau 17 membri. Mereu preferau să meargă în grupuri de doi-trei oameni. Știau că, de se împărțeau în grupe de câte trei sau patru, făceau joncțiunea cu grupa lui Baciuc, cel care trecuse cu o zi înainte pe la Nisipuri în Valea Rea.

— Bujoare, am să merg eu în față, că deja mă știu, iar când dau mâna cu vără-tu, sar cu el spre vale și tu îi mitraliezi pe ceilalți, ce zici?

— Măi Gelu, dragul meu, ai rămas același mare strateg, ca în facultate.

— Uite-i, sunt la masă, turnătorul stă în dreapta lor, așa că poți deschide foc imediat ce-l tăvălesc pe trădător, îi spune calm popa din Argeș, coleg de parohie cu Ionescu.

Grupul securiștilor și a lui Greblă era așezat pe un platou de douăzeci de metri pătrați, către vale cu un curs de apă unde, către mal, un broscoi sărea pe frunzele uriașe strânse covor în golfulețul verde. Peste râu, la margine de pădure, dacă prindeai clipa de tăcere, puteai auzi trilurile și ciripitul păsărilor care umblau hai-hui printre ramurile verzi.

— Poftă mare, oameni buni, mergeți în vale? le spuse Gelu, care își lăsă rucsacul jos.

— După masă mergem în creastă, dar tu, popo, unde mergi?

— L-am așteptat pe colegul de la Mănăstirea Sâmbăta. Mergem la Curtea de Argeș, la un seminar de canonizare! rosti zâmbind Gelu, băgând mâna în buzunar ducând degetul lângă trăgaci.

— Veniți de jos, sau de sus? întrebă Bujor, pe ton mioros, căutând sub sutană mânerul pistolului-mitralieră, căruia și el îi trase siguranța, apoi se întoarse spre dreapta să nu-i observe manevrele de pregătire pentru tragere.

— Dar de ce vrei să știi, băi popo, ce, ești șeful nostru! îl abordă obraznic un plutonier gras, care avea ambele mâini la gură, în vreme ce al doilea se pregătea să meargă la armament.

— Stai pe loc, rosti Bujor scotând pistolul-mitralieră de sub sutană, trăgând în cel pornit la armament, apoi l-a ochit pe cel tolănit, secerându-l, și pe grasul ce căzu pe spate, horcăind.

Văzând scena care se petrecuse fulgerător, turnătorul a fost ochit de Gelu în picior, în timp ce se pregătea să fugă, căzând în cap, moment în care Bujor l-a împușcat în bazin, rostind:

— Măi nenorocitele, de ce ai lăsat familia și ai luat-o pe calea trădării!

— Dar cine ești, părinte, că nu te știu! spuse el printre sughituri.

— Sunt unchiul tău, fratele bunicii tale, măi nenorocitele, sunt Vasile Bujor, îi zise părintele, în vreme ce scoase pistolul și-l armă.

— Te rog să mă ierți, unchiule, iartă-mă! se căină turnătorul încercând să-și strângă pulpa piciorului cu o curea să oprească sângele.

— Deși nu mai sunt popă, nu ești în parohia mea, așa că rămâi cu securiștii tăi, trădător de neam. Mergi de-a bușilea, poate scapi. De scapi și spui că te-a împușcat te caut și-n gaură de șarpe.

— Nu mă lăsa aici, unchiule, nu mă lăsa, rosti Greblă, agitat.

Dar Gelu, privind cu coada ochiului, îl văzu scotând de la piept un pistol ce-l îndreptă spre părintele Bujor, în timp ce acesta îi controla pe securiștii întinși pe jos, dacă mai trăiesc.

— Ce faci, mă nenorocitele! rosti Andreescu și trase un foc care-l lovi în gât. Un jet de sânge țâșni peste hainele turnătorului ca dintr-o arteziană, deoarece glonțul îi secționase artera, astfel că, horcăind, trădătorul își dădu sfârșitul.

— Vezi ce înseamnă neatenția, frate Gelu! își reproșă Bujor care privi către amicul său.

— Hai să-i aruncăm în râpa asta, le luăm armele și ce putem din alimente și să mergem.

— Bine zici, prietene, hai că eu îi iau pe ăștia mai slabi.

— Eu îți duc ruda să-l predau spre focurile Ghenei, măi Bujor, Bujor, Bujor...

Ascultând vorbele prietenului Gelu, moldoveanul nu răspunse imediat, se așeză pe o parte și privi atent zarea, în vreme ce bunul său coleg nu se putea opri să-l privească. Sesiza nepotrivirea dintre fizicul bine făcut și smerita delicatețe de a se adresa oamenilor. Andreescu, cunoștea bine oamenii, îi studie fața, uneori plină de duritate, care strălucea în ochii săi negri, mici și iscoditori.

— Măi Vasile, dragul meu prieten, deseori viața te face să fii mai rece ca gheața, nu-i așa?

— Dumnezeu și oamenii cei buni nu ne lasă să pierim, se pare! completă Bujor, care se amestecă în discuție, în vreme ce se pregătea să ridice ranița cu armamentul celor din râpă.

— Să mergem, că am întârziat, le spuse Gelu.

— Gata, părințele, gata suntem, hai, pe cai, că se filmează, vorba lui Paul.

Cu brațul sus, Gelu îl salută din mers pe fostul camarad de seminar și apoi ieși tăcut pe potecă pe sub o stâncă golașe. Soarele inunda curtea și staulele stânei din valea Zârnei către Netedu, privind în vale către crestele Făgărașului, de unde curgeau apele cristaline ale râului.

Seara ajunși la cabană vedeau cum întunericul se lăsa peste Colții Bâlii și creasta Făgărașului, iar culmea zimțată a muntelui păreau ca dinții unei vrăjitoare bătrâne. Acesta era locul unde maestrul Fozocoș, îi alerga zilnic, iar părintelui

Ionescu, nefiind la prima tinerețe, îi părea
că sângele îi circulă repede și sălbatic iar
șoaptele sportivilor, păreau precum vorbele
sale de la slujbă.

Cădere amară

Laurențiu DRĂGUȘIN

Poet

Ating începutul de rană cu gura.
Pustiul se frânge de parcă n-ar fi.
Zidesc cu o mână întreaga arsură
acestui descântec de noapte și zi.
E doar o-nvoială cum nu a mai fost
nici înăuntru și nici în afară.
Doar zidurile ne rămân fără rost
din această cădere amară.

Clipa

Florian SAIOC

Poet

mintre strâmtă te cutremuri de cum vin și
se duc vremuri
nu la plug, la secere ele vin în trecere
bat doar talpa sau aripa vreme-n vremuri
e și clipa
care-n loc nici ea nu stă știți voi cine-i
clipa bă?
clipa – nu vă speriați – cară-n cârcă
împărați
regi, imperii, proști și genii ere, epoci și
milenii

sori – imense mingi de foc lăsând altor
clipe loc
mai încoace-n zbor planat clipa s-a
modernizat
clipa –muma altor mumi cară-n cârcă
alte lumi
pe-alte căi și pe-alte uși noi supuși și alți
sus-puși
cu dorințe mai perfide șefi de state de
partide
care alte sorți nu au tot la mâna clipei
stau
clipa-i cară – vor nu vor – șefi, popor
după popor
cu istoriile lor – își primesc cu toți
simbria –
și-i înghite veșnicia

p.s.1: veșnicia asta hoată este cea mai
dodoloată

și ia viață după viață o văd unii dintre
noi

ca pe-o groapă de gunoi însă mie, mi se
pare –

o stație de reciclare

p.s.2: când mă aflu singur cuc
mă întreb ca un năuc: și iubirile se duc?
păi de ce să nu se ducă se duc bă ca o
nălucă

LA ÎNCHIDEREA EDITIEI

De ce scriu femeile... Conferința Națională „Ioan Slavici (1848-1925) - 100 de ani de moștenire literară, jurnalistică și culturală”

Florica R. CÂNDEA
Publicist, Arad

Castelul Bohus din Șiria, reprezentând un vechi conac neoclasic de câmpie, atestat în 1838 (azi adăpostind Muzeul Memorial Ioan Slavici și Emil Monția), a găzduit, recent, evenimentul împlinirii a 100 de ani de la trecerea scriitorului arădean în eternitate. Lucrările conferinței s-au desfășurat atât în plen, cât și pe secțiuni.

Salutul de *Bun venit* participanților și declararea deschisă a lucrărilor au fost rostite de conf. univ. dr. Sorin Bulboacă (manager Complexul Muzeal Arad), iar cuvântul din partea oficialilor locali a fost rostit de Marcel Priescu, profesor: *Aici, la întâlnirea muntelui cu șesul, participăm la un pelerinaj de suflet și intelectual, prilejuit de Anul comemorativ 2025 (60 de ani de la petrecerea din viață a lui Emil Monția și 100 de ani de când își doarme somnul de veci, cel care s -a născut la Șiria, Ioan Slavici).*

Participanții la eveniment au fost reprezentanți ai celor două universități arădene (Universitatea de Vest Vasile Goldiș Arad, Universitatea Aurel Vlaicu Arad), Uniunea Ziariștilor Profesioniști - Filiala Ioan Slavici Arad, Societatea de

Științe Istorice din România - Filiala Arad, Asociația Astra arădeană 1863, Complexul Muzeal Arad, Biblioteca Județeană Arad ș.a).

Au rostit alocuțiuni în plen: dr. Doru Sinaci-*Strategia geopolitică a românilor la sfârșitul secolului al XIX-lea, în viziunea lui Ioan Slavici*; Marcel Priescu-*Slavici și lumea satului natal*; Maria Slavici (descendentă, fiica lui Teodor și Maria Slavici, cu același grad de înrudire ca și cu Titus Slavici din Timișoara).

Asistența a fost formată din iubitori de literatură istorie și ceeetare literară din Arad, Șiria sau împrejurimi (moderator fiind dr. Doru Sinaci).

În ceea ce privește desfășurarea pe secțiuni, eseurile și lucrările de cercetare au scos în evidență, în primul rând, activitatea de gazetar și jurnalist a scriitorului comemorat, ca un recurs în opera lui Slavici, scriitor complex. Astfel, au fost făcute referiri la contribuția publicistică a acestuia la *Tribuna Poporului* (1897-1912), ziar redijat de nepotul său, Ioan Russu-Șirianu, la revista *Tribuna*, Sibiu, 1884, 1905-1912, primul cotidian românesc din Transilvania, revista *Timpul* (1877-1888, alături de Eminescu și Caragiale), la revista *Vatra* (1894-1896, împreună cu George Coșbuc și Ion Luca Caragiale), știut fiind faptul că a debutat (1871) în revista *Convorbiri literare*.

O altă arie tematică înscrisă pe lista vorbitorilor a scos în evidență: *Date despre viața și opera lui Ioan Slavici, prezentate în corespondența soției sale cu Roman Ciorogariu, Slavici și Eminescu la Viena, verbele și proverbele în înțelesuri și paremii gnostice,*

imaginile copilăriei ilustrate în nuvele, arădenii Ioan Slavici, Mircea V. Stănescu și Ilie Bozgan la Serbarea de la Putna, Mara, între maternitate, emancipare și tradiție, Slavici în memoria urmașilor, Slavici prin prisma literaturii introspective ș.a.

În concluzie, Centenarul morții lui Ioan Slavici a fost o deplină reușită.

Cele două secțiuni, cu generice precum: *Gândirea politică, contextul istoric și valorile culturale (I) și Creație literară și receptare publică (II)* au întregit și completat simbiotic, „Slaviciana” la ceasul 100 de la trecerea scriitorului în eternitate și valoarea moștenirii în geografia culturală a localității Șiria, în general, și a literaturii naționale, în special.

În paralel, ca un adiacent liant, *Asociația Arad - Trecut, Prezent, Viitor*, a completat evenimentul prin Festivalul de film (două proiecții de filme), la *Muzeul Ioan Slavici*, referențial, *Moara cu noroc*, regizor, Victor Iliu și *Pădureanca*, regizor, Nicolae Mărgineanu.

Reflectând viața satului patriarhal arădean, din Podgoria Aradului, Slavici are meritul de a fi fost un fin observator în reala și inedita *Comedie umană* românească. Și în prezent, valorile etice și estetice ale operei slaviciene, reprezintă arta națională, care nu reînvie doar trecutul, ci și segmentele de interferență culturală, care derivă din întreg universul creației.

Recunoștința e un dar de prisos, pe care nu-l primește decât cel care nu îl caută! (iată teza de viață specifică scriitorului de la Șiria).

Șiria, Arad, 11 iulie 2025

Foto: Mircea Octavian Boran

Inedită lansare de carte în cadrul Zilelor Administrației Arădene

***Învățătorii. Autoportretul unei generații*, coordonator Lavinia Betea**

Carina A. BABA

Jurnalist, Arad

Dacă la începutul Zilelor Administrației Arădene am făcut cunoștință cu delegații ale filialelor UZPR din mai multe județe ale țării și am asistat la câteva lansări de carte, după-amiaza a fost rezervată lansării volumului coordonat de Lavinia Betea, *Învățătorii – autoportret de generație* (Editura Corint, București, 2025).

Sala „Regina Maria” a Primăriei din Arad a devenit neîncăpătoare, publicul fiind alcătuit din cadre didactice universitare și preuniversitare, personalități arădene, foști elevi ai Preparandiei și apropiați ai coautorilor. Doru Sinaci (moderator), Sorin Stanciu, Dan Constantin, Vasile Filip și Lavinia Betea prezentând celor aflați în Sala Reginei „pagini” din istoria Preparandiei arădene, dar ineditul evenimentului constând în participarea directă a publicului la un interesant și emoționant dialog despre educație, mentori și prietenie, astfel, printre numeroșii vorbitori (din sală) s-au numărat și prof. univ. dr. Lizica Mihuț, prof. univ. dr. Anton Ilica și dr. Augustin Mureșan.

Lavinia Betea, coordonator al lucrării, i-a prezentat pe cei cinci colegi, dascăli (Ana Benghia, Benedict Benghia, Cornel Ienășescu, Georgeta Pascu și Dimitrie Radu), care au făcut să se *întâmples* acest proiect, dovedind încă o dată că un profesor afectează eternitatea, influența lui neputând fi contorizată –

volumul îi este dedicat profesorului diriginte Ioan Ivașcu.

Lavinia Betea, analist al istoriei contemporane, vizând nomenclatura comunistă, este absolventă a Liceului Pedagogic din Arad. A publicat peste 30 de cărți, apreciate la nivel național și european, precum și sute de articole de presă, a obținut grade universitare și a devenit coordonator de doctorat la Universitatea Montpellier. Ana și Benedict Benghia au profesat cu devotament în învățământul primar, fiind licențiați și în matematică, Dimitrie Radu, doctor în arte plastice și design, a rămas, de asemenea, în sfera cancelariilor profesionale, iar Georgeta Pascu și Cornel Ienășescu au avut un relevant exercițiu de dascălie dedicată elevilor din clasele primare. De menționat că doi dintre coautori și-au oferit talantul copiilor cu dizabilități din școlile speciale arădene.

Referitor la volum, dar și la educație, în general, Lavinia Betea afirmă: „Dascălul este un fel de Aristotel la scara normalității, a cotidianului. Dascălul îl pregătește pe copil pentru viață. Începutul profesionalizării învățătorilor din Arad nu a fost deloc ușor, totuși, anul acesta se sărbătorește 250 de ani de la înființarea Preparandiei (...) Am fost o clasă de excepție, formată din copii de la țară. După ani și ani, ne-am întâlnit și am început să povestim, să producem un document, până la urmă.” De asemenea, autoarea a subliniat: „Educația nu este o corvoadă, ci un lux după care au tânjit generații de strămoși ai noștri! (...) Cartea este și de istorie, se studiază de acum încolo istoria comunismului. Interviuul acesta de grup se poate spune că acoperă o perioadă de trei decenii, pentru că așa s-a făcut școala în anii '50 – '80 în internate. Este o carte

despre învățământul care a început pentru profesionalizarea învățătorilor și preoților din Transilvania, în limba română, la Preparandia din Arad, din 1812.”

Dan Constantin, vicepreședinte UZPR și senior editor la *Jurnalul Național*, a prezentat volumul *Învățătorii – autorportret de generație*: „datorită doamnei Betea s-au născut niște cărți esențiale (...) Aceasta, de astăzi, cuprinde portretul mai multor generații: generația părinților acestor elevi (generația părinților autorilor), generația autorilor, generația profesorilor, generația elevilor. Lucrarea este fundamentală pentru profesori, deoarece te poți forma ca profesor citind această carte (...) De asemenea, cartea cuprinde câteva pagini de elogiu al profesorilor.”

Anton Ilica, referitor la volumul-document *Învățătorii. Autoportretul unei generații*, afirmă: „Cum este conceput conținutul volumului, astfel ca să «descrie» atmosfera școlară pentru a pregăti cum se cuvine învățătoria pentru educarea copiilor? Regizorul «interviului» aplică metoda focus-grup, în care o temă este dezbătută de toți participanții. Aceștia au avut o prestație de înalt prestigiu în generația lor, fiind învățători în localități rurale sau orașe (Arad & Timișoara). O notă aparte a opiniilor celor șase cuprinde o comparație dintre ceea ce au învățat, cum au aplicat, dificultățile întâmpinate în etape diferențiate de mentalități fundamentale modificate: vremea comunistă și timpul noii democrații de după 1990. Cinci ani împreună într-un internat școlar, cu privirea întoarsă spre acasă de acasă, adolescenții și-au alcătuit profilul sub îndrumarea unor profesori mai buni sau mai răi, afectuoși ori detașați, înlocuitori de părinți ori

indiferenți, într-o etapă a vieții tulburată de modificări biologice, emoționale, afective, raționale. Rupți de cuibul nativ, motivați de ambiții și îndemnați de teama «gurii satului», proaspeții «orășeni» și-au consumat nostalgiile și au convertit preocupările ruralității în aspirații intelectuale și de asumare a unei profesii de apostolat. Unii adolescenți se vor întoarce în sate spre a sădi în elevi «flacăra țichindeliană», devenind «o mică preparandie» pentru copii. Alții vor zbura spre cunoașterea învățăturilor înalte și vor deveni intelectuali elitiști, scriitori, doctori în științe, creatori, profesori, inspectori școlari ori decidenți (...) Asemenea unui decameron, fiecare din cei șase, acum maturi, pensionați, cu o exemplară activitate de îndrumare și călăuzire a multor generații de copii spre a deveni oameni de caracter și cu vocația moralității asumate, fiecare are opinii izvorâte din regrete, complexe, nostalgii (...) Volumul reprezintă o mărturie despre convertirea unor tineri aspiranți la gloria înțelepciunii de elevată ținută intelectuală, morală și cu conștiință civică. Orice volum despre instituțiile pedagogice va folosi opiniile sincere ale celor ce au trăit momente frumoase și tresăriri dezamăgitoare în anii formării/formării pentru a deveni învățători.”

Augustin Mureșan, istoric, membru UZPR, Filiala Arad, în intervenția sa, a prezentat simbolurile de pe sigiliul din 1841 cunoscut al Preparandiei din Arad și de pe medalia comemorativă din 1912 a acestei instituții înființată în 3/15 noiembrie 1812: „Sigiliul are legenda: SIGILLUM REGII INSTITUTI SCHOLARUM PRAEPARANDORUM VALACHICI 1841 (Sigiliul Institutului Regal al Școlii Preparandiale Române 1841). Se pare că această școală a avut un sigiliu mai vechi care nu ne este

cunoscut. Pe ambele piese (sigiliu și medalie) sunt aceleași simboluri. Originală și plină de expresivitate medalia comemorativă este confecționată din metal și are o formă rotundă cu diametrul de 27 mm. Pe aversul medaliei s-a înfățișat, un personaj cu aripi de înger, stând în picioare, purtând haine scurte, ținând cu mâna stângă o cheie, iar cu mâna dreaptă, o diplomă de absolvire (sau carte). Deasupra acestuia este redat ochiul cu raze. De o parte a personajului, o ramură de măsline, iar de alta, una de stejar. Întreaga compoziție face aluzie la tineretul studios. Îngerul semnifică aici pavăza școlarilor, prezent în rugăciunile lor, seară de seară, este îngerul păzitor al acestora, dorința spre a îi ajuta să devină oameni onești, dreți, de nădejde și să învingă toate greutățile vieții. Cheia este obiectul cu care se deschide calea spre inițiere, cunoaștere, dezlegarea soluției ce permite accesul spre succes. Diploma este rezultatul obținut ca urmare a învățării în școală, iar cu ea ai multe avantaje de a te descurca în viață, de a-ți alege o profesie, de unde și proverbul «Ai carte, ai parte!». Prezența ramurilor de măsline și stejar pe ambele fețe ale medaliei constituie o aluzie la succesul, recompensa și trăinicia în timp a învățării din școală. Deasupra întregii compoziții s-a scris în limba română cu litere majuscule legenda: PREPARANDIA GR. OR. ROMÂNĂ ARAD. Pe reversul medaliei, mărginit de un cerc perlat, într-o cunună formată din două ramuri de măsline, s-a scris pe patru rânduri: 3/15 NOVEMBRE 1812 3/16 NOVEMBRE 1912. Aceste date gravate pe revers se referă la ziua, luna și anul înființării și la ziua, luna și anul

aniversării unui secol de activitate a Preparandiei din Arad.”

Lansarea volumului *Învățătorii* – *autoportret de generație*, parte a seriei de evenimente Zilele Administrației Arădene, l-a avut organizator pe Vasile Filip, președintele UZPR, Filiala Arad, și moderator pe Doru Sinaci, vicepreședinte UZPR, Filiala Arad, care a făcut și o scurtă prezentare a unei alte cărți lansate recent, o reeditare a lucrării *Istoria Școalei Normale (Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox-Român din Arad*, de dr. Teodor Botiș. Cuvintele de final i-au aparținut lui Vasile Filip:

„Sper că întâlnirile noastre să vă fi adus bucurie! Mulțumesc!”

La 18 ani de Administrație Românească la Arad, o Sesiune solemnă

Florica R. CÂNDEA

Publicist, Arad

Context istoric:

La data de 17 mai 1919, Regimentul 6 Vânători a ajuns la Arad, condus fiind de colonelul Perici (intrând pe Calea 6 Vânători, de azi, dinspre Curtici, ultimul oraș la Granița de Vest și nod feroviar). Dr. Sever Ispravnic a rostit următoarele: „Astăzi este ziua cea mare!” (iar studenții de la Institutul Teologic-Pedagogic, fluturau drapele, iar mulțimea adunată rostea urale, cu flori în mână, întru întâmpinare). Acest moment însemna începutul instaurării administrației românești (în locul celei maghiare).

Ajuns la Primărie, colonelul Perici a fost întâmpinat cu respect de către autoritățile locale. Ziua de 17 mai 1919 a însemnat „începutul dezrobirii pentru românii arădeni”, cf. Isaia Tolan, *File din istoria Aradului*, Editura Semne, 1999, București, ediție îngrijită de Horia Medeleanu și Călin Tolan, postum.

Fondată la Sibiu, în 1861, *Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român* - ASTRA, (164 de ani) a fost un veritabil izvor de înfrățire a tuturor românilor și un reper în viața acestora, primul președinte fiind Andrei Șaguna. În anul 1890 a înființat *Biblioteca poporală*, o editură sub forma unei broșuri, cu o varietate de subiecte tematice. Lucrările de consituire ASTRA au avut loc în clădirea Seminarului Teologic (cu o sintagmă: „Ne am adunat în caritate, ne despărțim în caritate!”). Se cuvine să amintim de Despărțămîntul

Astra-Arad, care a intrat într-un anume declin, după 1918 (până în 1922, când la conducere a fost promovat Vasile Goldiș).

Astra arădeană a luat ființă în 5

noiembrie 1924, iată, la Centenar, prin fuziunea *Asociației Naționale Astra Arad* cu *Astra Sibiu*, președinte - Teodor Botiș. Alte subdespărțăminte au fost la: Șiria, Sebiș, Pecica, Gurahonț, Hălmagiu, Arad, Micălaca, Aradul Nou, Vărădia, Covăsint, Brusturi, Semlac ș.a. Programul *Astra Arad* a cuprins susținerea vieții sociale și culturale prin reuniuni, șezători și descinderi în viața și miezul populației rurale și nu numai. De-a lungul vremii, ASTRA a colaborat cu cele două biserici românești din Ardeal (Ortodoxă și Greco Catolică).

Context actual:

Ediția cu numărul de „majorat” (18) a Zilelor Administrației Arădene, s-a desfășurat sub o Sesiune Festivă, având, evocativ, marcarea Centenarului Patriarhiei Române (1925-2025), 100 de ani de la plecarea în veșnicii a Episcopului Unirii, Ioan I. Papp, (1848-

1925), 100 de ani de la Moștenirea culturală a lui Ioan Slavici (1848-1925).

Prima parte a zilei a fost dedicată Conferinței Științifice Naționale, cu susținere de lucrări în plen și pe nouă secțiuni tematice.

Sala Festivă *Ferdinand* a Primăriei din Arad a fost plină de istorie, cultură și emulație spirituală. Notabilități, clerici, cercetători, muzeografi, istorici, arhiviști, documentariști, personalități, jurnaliști din județele Arad, Alba, București, Caraș, Constanța, Cluj, Hunedoara, Sibiu, Satu Mare, Târgu - Mureș ș.a. au participat la *Deschiderea Lucrărilor* (care au debutat cu intonarea Imnului Național).

Prezența în sală a Consiliului Consultativ UZPR, în frunte cu președintele *Sorin Stanciu* și a vicepreședintelui Dan Constantin, a adus un plus de valoare.

Vădit emoționat, dar totodată și mândru de a fi prezent, președintele UZPR, Sorin Stanciu a spus: „*Am venit cu emoție în fața dumneavoastră, pentru că reprezentați ceea ce reprezentați pentru Arad.*” Astfel, Sorin Stanciu a fost distins *Ordinul ASTRA ARĂDEANĂ*, înmănat de dr. Doru Sinaci, Ionel Bulbuc, manager Biblioteca Județeană, drd. Ioana Nistor, documentarist Biblioteca Județeană. Textul acestui *Ordin ASTRA ARĂDEANĂ* conține înnobilitoare cuvinte: „Se acordă domnului Sorin Stanciu, în semn de aleasă prețuire pentru activitatea depusă în slujba comunității arădene” (și a fost instituit în 2018, de personalități de mare rang, arădene). La rândul său, domnul Sorin Stanciu, plăcut surprins a mulțumit și a promis tot sprijinul Filialei arădene a UZPR, „care este una dintre cele mai puternice din areal gazetăresc din țară.”

De același Ordin ASTRA ARĂDEANĂ a beneficiat și Profesor emerit Paul E. Michelson, de la Huntington University, SUA, care a conferențiat în plen.

În acest cadru emulativ, a putut fi admirată Expoziția foto-documentară cu un îmbietor generic, *Arad. Istoria și memoria în imagini*.

În acest context, trebuie să facem referire la prezentarea revistei Bibliotecii Județene cu titlul *Ateneu arădean*, aflată la ediția cu numărul 8, despre conținutul consistent vorbind redactor-șef Lucia Bibarț, și în cuprinsul căreia se regăsesc și membri UZPR Arad, care semnează materiale de o mare importanță.

Concluzii:

Zilele Administrației Arădene au cuprins un flux reușit și complex de momente, care se vor dovedi, în timp, o punte a cunoașterii trecutului, prin prezent și viitor, fără de tăgadă.

Se adevăresc, acum, la acest ceas jubiliar, în primăvara lui mai, 2025, ceea ce a rămas consemnat în luna mai a anului 1919: „Era în primăvara anului 1919. O primăvară frumoasă, după furtunile îngrozitoare, ce plutiseră peste scumpa noastră țară, acum răsărea soarele dreptății în toată splendoarea lui de lumină!” (fragment din *Darea de seamă despre activitatea Societății Crucii Roșii Române*, Filiala Arad din 1918-1922).

Se cuvin aprecieri deosebite Comitetului de organizare și cu adevărat, președintelui Filialei arădene a UZPR, Vasile Filip, pentru implicare.

Ziua Internațională a Iei

Florica R. CÂNDEA
Publicist, Arad

Am participat la vernisajul expoziției organizată de Complexul Muzeal Arad. Am adus astfel, un suprem omagiu prietenului din copilărie, prof. univ. dr. Emil Cazan, și, spre a cinsti eforturile, de peste ani, alături de familia sa, la depozitarea și păstrarea unor nestemate nemuritoare.

Cuprins

EDITORIAL	3
Un apartè ex abrupto (din Florar în Răpciune), pe bune?!-Florica R. CÂNDEA	3
LA DESCHIDEREA EDIȚIEI	5
Salon și Târg de carte-Florica R. CÂNDEA, Carina A. BABA	5
Cenușă pe arborele vieții mele-Grațiana IENĂȘEL	7
Când totul este-Emil MUREȘAN	7
PODIUM ARAD DOCUMENTAR.....	8
Aradul, George Coșbuc și A. D. Xenopol-Horia TRUȚĂ.....	8
Clipe-amintiri-Adriana WEIMER	10
CENTENAR – IOAN SLAVICI.....	11
100 DE ANI ÎN VEȘNICIE.....	11
Talentul îți este dat, meșteșugul scrisului se învață-Augustin MUREȘAN.....	15
Despre Goga la Sinteza Mare-Ligia Monica MATEIU	18
Cât cântărește sufletul-Lucian GEVELEGIAN.....	22
Întrebări-Toma ENACHE	22
Lipova-așezare străveche de importanță națională și internațională - de la origini până în secolul al XVI-lea-Mihai HANDARIC	23
EVENIMENT.....	29
„Foc și Apă” în fotografie la Atrium Mall Arad-Mircea BORAN	29
PATRIMONIUL SPECIAL UZPR.....	30
Medalia „Serviciul Credincios” decernată în 1931-Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS	30
Metode inedite de utilizare a... poeziei-Roxana ISTUDOR	32
Lăsați femeile..- Lucia Cornelia BIBART	33
SPECIAL UZPR FILIALA ARAD	34
De ce scriu femeile... Revista Gutenberg, Arad, de vară-Florica R. CÂNDEA	34
UNIUNEA SCRITORILOR.....	36
Literatura lui Andrei Mocuța: ”Roman liber-mozaicat”-Anton ILICA	36
TRADUCERI DIASPORA	38
Vreava-a tătseariljei-Vanghea Mihanj STERYU	38
Forfota tăcerii- Vanghea Mihanj STERYU	38
NOTE DE LECTOR.....	39
Inocenții-Ioana Pârvolescu-Mira ODAGIU	39
Tudor Arghezi și spiritul veacului-Valeriu ILICA.....	40
Zărand – un nume istoric-Ioan TULEU	43
INEDIT	45
De ce scriu femeile.-Florica R. Cândea.....	45
Giorgiana – Radu Avramescu: Statuia vie a sufletului meu-Anton ILICA	57
Rupe!- Ioana CRIȘAN	61
SEMNAL EDITORIAL	62
In Out / Out In... o viață prinsă în mănunchiuri de cuvinte-Carina A. BABA... ..	62

În tăcerea luminii-Dan D. GÎRJOABĂ	63
OASPETELE NOSTRU.....	64
Un strigăt existențial-Aurel DRAGOȘ	64
Întregii lumi îi prinde bine o carte în bagaj!-Constantin BRESCAN	66
Despre transhumanță-Liviu NADIȘ	67
Belșug-Sava SIFORA	71
SALON MOZAIC.....	72
Tanrenga.....	72
În urma marelui dus-Aida VOIVODICIAN	72
Trezire-Eugenia Ponta PETE	73
Zbor spre curcubeu-Eugenia Ponta PETE	73
Noapte de ametist-Eugen PĂDUREAN	73
Luna de zăpadă-Adina (Lăpăduș) MATEI	73
Puterea poeziei-Daniela GUMANN	74
Noapte de vară-Renate DONE	75
Căile vieții omenesci-Hans DAMA	75
SALON DIASPORA.....	76
Oglinda Trecutului-Anișoara Laura MUSTEȚIU	76
Aforisme-Ioan MARTA	77
ILIE BABA – un neobosit păstrător de memorie și identitate-Teodora SMOLEAN	78
SALON PROZĂ	81
Viața mondenă prin ochii unui taximetrist-Stelian DIACONU.....	81
Repere ale vieții și domniei voievodului Mihnea cel Rău-Arhim Calinic DANDU	82
LA O CEAȘCA DE CAFEĂ DUMINICA.....	88
Colțul mucalității-Loredana TUDORESCU.....	88
Cartea de duminică-Alexandra TUDORESCU	88
De ce scriu femeile Marginalii la o lectură de carte-Florica R. CÂNDEA	89
ALEGEREA-Celus CIOBANU	92
PĂRĂDĂICILE-Ioan Alexandru ARDELEAN.....	93
PA URMILE TRECUTULUI-Pătru-Marius BRAȘAI.....	95
PERSONALIA. MISCELLANEA.....	96
Hai să ne bucurăm de acel „nimic”...-Andreea STOICA	96
Cu Floricel la circ-Vasile SĂRĂNDAN.....	97
Întâlnirea cu partizanii-Ion DULUGEAC	98
Cădere amară-Laurențiu DRĂGUȘIN	103
Clipa-Florian SAIOC	103
LA ÎNCHIDEREA EDITIEI	104
De ce scriu femeile... Conferința Națională „Ioan Slavici-Florica R. CÂNDEA	104
Inedită lansare de carte în cadrul Zilelor Administrației Arădene-Carina A. BABA	105
La 18 ani de Administrație Românească la Arad-Florica R. CÂNDEA	108
Ziua Internațională a Iei-Florica R. CÂNDEA.....	110